

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Archeologie hradů Přemysla Otakara II. v jižních Čechách

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Autor práce: Jan Pavlín

Studijní obor: Archeologie

Ročník: 4.

2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Archeologie hradů Přemysla Otakara II. v jižních Čechách jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 5. 4. 2014

.....

Jan Pavlín

Na tomto místě bych rád poděkoval svému školiteli Doc. PhDr. Rudolfu Krajíčoví, CSc. za mnohé rady, podněty, inspirace a pomoc při zpracovávání této práce. Také bych rád poděkoval Mgr. Ing. Marku Parkmanovi. Dále bych rád poděkoval za podněty a rady PhDr. Jaromíru Benešovi Ph.D., PhDr. Janu Johnovi Ph.D., Mgr. Martinu Ptákovi a Mgr. Jiřímu Havlicemu. Mé poděkování také patří Archeologickému ústavu Jihočeské univerzity za zapůjčení totální stanice. Děkuji také Mgr. Jaroslavu Dibelkovi Ph.D. za gramatickou korekturu. Další poděkování patří mému otci Vladimíru Pavlínovi za užitečné rady, pomoc při terénním průzkumu lokalit a zapůjčení mnohé literatury. Dále bych rád poděkoval celé své rodině za podporu během studia. Ještě bych také rád poděkoval svému bratrovi Vladimíru Pavlínovi za užitečné rady a pomoc s obsluhou totální stanice. V neposlední řadě můj dík patří Lucii Voříškové za pomoc a podporu v těžkých situacích při studiu i sepisování této práce.

Anotace

V práci je podán přehled o zakládání a vývoji hradů na území České republiky s důrazem na královská sídla v jižních Čechách. Bude prezentována typologie a historie hradů Přemysla Otakara II. v jihočeském regionu. V analytické části bude podán přehled o rozsahu archeologických výzkumů a jejich přínosu pro dějiny těchto památek. Závěrečná část práce je věnována porovnání výpovědi hmotných (archeologických) a písemných pramenů.

Annotation

This thesis contains a summary of the establishment and development of castles in the Czech Republic territory, with emphasis on royal seats in south Bohemia. Typology and history of Ottokar II.'s castles in the region of south Bohemia will be presented. In the analytic part, general knowledge about the extent of archaeological researches and their contribution to the history of these sites will be provided. The final part of the thesis is dedicated to a comparison of material evidence (archaeological) with sources.

Obsah

1. ÚVOD.....	- 1 -
2. STRUKTURA A CÍLE PRÁCE.....	- 1 -
3. ZAKLÁDÁNÍ HRADŮ PŘEMYSLA OTAKARA II. V JIŽNÍCH ČECHÁCH...	- 2 -
4. NOVĚ ZALOŽENÉ OPĚRNÉ BODY KRÁLOVSKÉ MOCI.....	- 5 -
4.1. BECHYNĚ.....	- 5 -
4.1.1. <i>Historie hradu</i>	- 6 -
4.1.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 6 -
4.1.3. <i>Archeologické výzkumy</i>	- 8 -
4.2. HLUBOKÁ.....	- 11 -
4.2.1. <i>Historie hradu</i>	- 11 -
4.2.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 13 -
4.2.3. <i>Archeologické výzkumy aktivity</i>	- 13 -
4.3. HRADIŠTĚ.....	- 14 -
4.3.1. <i>Historie hradu</i>	- 14 -
4.3.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 15 -
4.3.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 17 -
4.4. MYŠENEC.....	- 20 -
4.4.1. <i>Historie hradu</i>	- 20 -
4.4.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 21 -
4.4.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 23 -
4.5. ORLÍK NAD VLTAVOU.....	- 23 -
4.5.1. <i>Historie hradu</i>	- 24 -
4.5.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 25 -
4.5.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 27 -
4.6. PÍSEK.....	- 29 -

4.6.1. <i>Historie hradu</i>	- 29 -
4.6.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 31 -
4.6.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 34 -
4.7. PROTIVÍN	- 36 -
4.7.1. <i>Historie hradu</i>	- 37 -
4.7.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 38 -
4.7.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 40 -
4.8. ÚJEZDEC	- 40 -
4.8.1. <i>Historie hradu</i>	- 41 -
4.8.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 42 -
4.8.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 43 -
4.9. VITĚJOVICE	- 44 -
4.9.1. <i>Historie hradu</i>	- 45 -
4.9.2. <i>Hradní dispozice</i>	- 45 -
4.9.3. <i>Archeologické výzkumy a aktivity</i>	- 47 -
5. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY	- 47 -
5.1. <i>Sklo</i>	- 47 -
5.2. <i>Kachle</i>	- 48 -
5.3. <i>Dlaždice</i>	- 50 -
5.4. <i>Mince</i>	- 50 -
5.5. <i>Militarie</i>	- 51 -
6. NEDESTRUKTIVNÍ PRŮZKUM HRADU VITĚJOVICE	- 52 -
7. SYNTÉZA	- 53 -
8. ZÁVĚR	- 57 -
9. PRAMENY A LITERATURA	- 59 -
10. Přílohy.....	- 65 -
10.1 <i>Seznam obrazových příloh</i>	- 65 -

1. ÚVOD

Volbu mé bakalářské práce značným způsobem ovlivnil můj již několik let trvající zájem o hradní lokality, který je podporovaný i ze strany mé rodiny. Jelikož jsou mým domovem jižní Čechy, zvolil jsem si toto teritorium i pro mnou zpracovávaný okruh hradní architektury. Dále jsem se zaměřil na nově založené hrady Přemysla Otakara II., které se měly ve své době stát tvrdými opěrnými body královské moci a podporovat politiku panovníka. Mezi těmito hrady můžeme najít téměř zaniklé stavby, které jsou v rámci české kastellologie zcela mimořádné.

Musím také zmínit přínos práce pro mě samotného, neboť mi její tvorba přinesla mnoho nových poznatků z oboru kastellologie, archeologie a také z metodologie, pomocí které je tento typ památek zkoumán.

2. STRUKTURA A CÍLE PRÁCE

Celková struktura práce je přiblížena v obsahu. V úvodu popisují, proč jsem si dané téma zvolil. Následuje nástin struktury práce a jejích cílů. Třetí kapitola se dotýká zakladatelského díla krále Přemysla Otakara II. se zaměřením na hrady v jihočeském regionu. Je v ní nastíněn vývoj a popis jednotlivých hradních typů spadajících do prezentované oblasti hradní architektury. Čtvrtou kapitolou je soupis jihočeských lokalit spadajících podle vymezených kritérií do královské hradní architektury. Pro tuto část jsem zvolil členění dle abecedního pořádku. U každého hradu jsem se v podkapitolách snažil postihnout jeho historii, hradní dispozici a dosavadní archeologické aktivity. Pátá kapitola se věnuje archeologickým nálezům, které jsou spojeny s hradními lokalitami. Následuje kapitola, která popisuje terénní práci na hradě Vitějovice. V sedmé a osmé kapitole je zahrnuto zhodnocení práce a závěr. Práce je zakončena seznamem použité literatury a obrazovými přílohami, které doplňují textovou část.

Cílem mé práce je podat přehled o královských hradech v jižních Čechách se zaměřením na ty, které byly součástí zakladatelské politiky krále Přemysla Otakara II. a patřily za jeho vlády k nově založeným hradům. U každé lokality popisují

na základě mně dostupné literatury historii hradu od počátku do současnosti a hradní dispozice s ohledem na původní přemyslovský hrad. Součástí každé podkapitoly o královském hradě je i soupis archeologických aktivit sestavených na základě BZO¹, údajů z nálezových zpráv získaných v Archivu nálezových zpráv při ARÚ AV ČR² v Praze, publikovaných zpráv a také bylo využito regionálních muzeí pro doplnění seznamu akcí. Dalším cílem bylo zhotovit fotodokumentaci určenou k podrobnější prezentaci lokalit v kapitole obrazové přílohy. Část práce je věnována dobové hmotné kultuře prezentované pomocí archeologických nálezů. Jedním z cílů práce je za pomoci totální stanice zaměřit terén hradu Vitějovice.

Základní použitou literaturou v této práci jsou především práce Augusta Sedláčka, Dobroslavy Menclové a Tomáše Durdíka, bez využití jejich základních děl by sestavení mé bakalářské práce bylo jen stěží možné.

3. ZAKLÁDÁNÍ HRADŮ PŘEMYSLA OTAKARA II. V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Hradní lokality, které představuje tato práce, jsou úzce spojeny s kolonizační a fundátorskou aktivitou Přemysla Otakara II³. Doba jeho vlády znamenala podporu rozsáhlé kolonizace, horního podnikání, zakládání hradů, měst a klášterů (*Kuthan 1975, 19*).

Až do konce první třetiny 13. století sloužila panovníkům jako fortifikační objekty hradiště. Kamenné hrady se v této době vyskytovaly jen sporadicky a šlo především o osamocené lokality (*Durdík 1979, 177*). Hradská soustava velice brzy přestala splňovat provozní nároky na královské opevněné lokality. Jejich nástupci se staly hrady, jež panovník využíval jako tvrdé opěrné body reprezentující jeho moc (*Durdík 2005, 16*). Dřívější názor počítal s myšlenkou, že středověký hrad byl do našeho prostředí uměle implantován. Toto tvrzení je možné na základě dnešního poznání zcela vyvrátit. Je patrné, že typologie hradů prodělala dlouholetý vývoj a byla více či méně ovlivněna stávajícím domácím prostředím (*Durdík 1979, 178*). V systému královských hradů, budovaných za posledních Přemyslovců v Čechách, jsou patrné dvě

¹ Výzkumy v Čechách, dříve Bulletin Záchraného oddělení.

² Archeologický ústav Akademie věd České republiky.

³ Byl českým králem v letech 1253-1278. Za jeho vlády byla takřka dokončena síť královských hradů, kterou začal velkolepým způsobem budovat jeho otec Václav I. Toto velké dílo doplnil o nový prvek, jímž byl hrad stavěný zároveň s nově zakládaným městem (*Durdík 2005, 237*). Rozsah českého státu za panování Přemysla Otakara II. je patrný na (*obr. 67*).

výraznější koncentrace. Tradiční zeměpanský region rozléhající se podél řeky Berounky byl starým královským loveckým hvozdem. Tento prostor byl úměrně projevovanému zájmu ze strany panovníka zabezpečen četnými hrady.⁴ Základ zdejšího systému položil již Václav I. (*Durdík 1995a, 334*).

V jižních Čechách se nalézají kumulace hradů spadající svým vznikem do doby krále Přemysla Otakara II. Její liniový charakter, jenž sleduje řeky Lužnici, Vltavu, Otavu a Blanici byl budován z několika důvodů. Soustava královských opěrných bodů měla zabránit rozpínavosti rodu Vítkovců, který se stal v jihočeském regionu dominantní silou. Zakládání nových hradů lze také spojit se změnami v lokálních politických poměrech. Bariéra tvořená Hradištěm, Bechyní, Újezdcem, Zvíkovem⁵, Orlíkem, Pískem, Myšencem, Protivínem, Vitějovicemi a na jih vysunutou Hlubokou měla čelit střetu s rozpínavým rodem Vítkovců, ale také zajistit bezpečnou komunikaci s nově nabytým územím, zejména Rakous, Korutan a Štýrska. (*Durdík 2005, 20-21*).

Z hlediska typologie hradních objektů na našem území je nejstarším typem tzv. hrad přechodný. Stavba tohoto dispozičního řešení není v jihočeském prostředí v rámci sledovaných objektů zastoupena. Jedná se o přechodný článek mezi starým hradiskem a hradem. Znaky hradiště jsou patrné na fortifikačním řešení, kdy je zpravidla použito valu bez vnitřní konstrukce (*Durdík 1979, 178*). K valovému opevnění jsou přikládány stavby, které svou jednou stranou tvoří součást opevnění (*Petráň 1985, 428*). Dosud známými hrady přechodného typu jsou Hlavačov u Rakovníka, Tachov, Angerbach u Kožlan a Týnec nad Sázavou (*Durdík 2005, 18*).

Při zaměření na hradní typologii sledovaných lokalit lze pozorovat jejich příslušnost ke třem základním typům. Své zástupce zde má typ s obvodovou zástavbou, středoevropský kastel a francouzský kastel. Jako typ hradu lze chápat jeho charakteristické dispoziční rozvržení obytných a obranných staveb, eventuálně umístění hospodářských a sakrálních budov v zástavbě hradního komplexu (*Petráň 1985, 428*).

Základním královským hradem z hlediska typologie je dispozice s obvodovou zástavbou (*Durdík 2005, 18*). Tento typ prokázal velkou odolnost a možnost variability. Areál hradu byl koncipován tak, že se k jeho obvodové hradbě zevnitř přikládaly mnohé

⁴ Přemyslovský lovecký hvozd zahrnoval hrady Týřov, Křivoklát, Nižbor, Džbán, Hlavačov, Angerbach u Kožlan, Jivno, Jenčov, Tetín a Hořovice (*Durdík 2005, 20*).

⁵ Zvíkov je jedinou starší stavbou z vyjmenovaných lokalit (*Durdík 1995a, 334*).

stavby. Tyto budovy tvořily jednou nebo více svými stěnami součást hradního opevnění (Petráň 1985, 428). Stavby spadající k tomuto typu byly mnohdy komplikované, s velkým množstvím budov. Při výběru stavení byl brán nemalý zřetel na starší hradištní tradici, která počítala s opěrným bodem na úzkém ostrohu nejlépe vysoko nad vodním tokem (Durdík 2005, 18). Dispozice větších rozměrů mohly být vybaveny jednou nebo více věžemi typu bergfrit, jejichž půdorys mohl být seříznut do břitu a otočen vůči nepříteli, podobně jako je tomu na Zvíkově. Archeologický výzkum umožnil poznání daného typu hradu především na Křivoklátě a počáteční fáze budování dispozice s obvodovou zástavbou na hradě v Jindřichově Hradci (Durdík 2000a, 21-22).

Novým importovaným typem byl francouzský kastel. Dispozice, kterou nabízel, byla na našem území zcela nová. Pomocí flankovacích věží vysunutých před hradbu bylo možné postřelovat patu hradeb a změnit tak možnost obranyschopnosti (Petráň 1985, 428-429). U předešlého typu byla možná pouze pasivní ochrana, která spočívala v postřelování prostoru před hradbou. Postřelování bylo limitováno slepým místem u paty hradby, které mohl obránce bránit pouze vykloněním přes okraj hradebního ochozu, přičemž byl nucen ohrozit svou bezpečnost (Durdík 2005, 51).

Nejstarším hradem ve střední Evropě, na němž lze pozorovat vliv francouzských kasteľů, je Týřov, který byl postaven před rokem 1249 (Petráň 1985, 430). „Týřov představuje vrchol obranných možností nejen poloviny 13. století, ale spolu s dalšími nespočítanými hrady tohoto typu (např. Konopiště) i dlouhého období do masového nástupu těžších palných zbraní“ (Durdík 1979, 182). K tomuto typu je možné přiřadit v jižních Čechách patrně hrad Hradiště.

Posledním zastoupeným typem je středoevropský kastel. Vznik těchto hradů J. Kuthan dává do souvislosti ideologickým panovnickým importem. Podle T. Durdíka je jasné, že předchozí tvrzení není zcela pravdivé. Vznik tohoto typu lze přikládat bezesporu domácímu prostředí, které přišlo s potřebou vklínit hrad do nově lokovaného města s pravoúhlou parcelací. Tímto způsobem byl do městského prostředí začleněn a upraven typ s obvodovou zástavbou pouze v redukováném rozsahu. Středoevropský kastel přímo navazuje na tradice české hradní architektury (Durdík 1989, 247). Vznikl tak hrad čtverhranného půdorysu. Jako kastel jsou nazývány právě pravidelné hrady (Durdík 2005, 19). Čtverhranná dispozice nebyla příliš výhodná z obranného hlediska, a tak byla nároží zpevněna věžemi se čtvercovým půdorysem. Tyto věže však díky

zatažení do vnitřku opevnění neposkytovaly možnost flankování (Petráň 1985, 429). Typickým a nejlépe poznaným středoevropským kastelem na našem území je hrad v Písku, kterému je v práci věnována samostatná kapitola.

4. NOVĚ ZALOŽENÉ OPĚRNÉ BODY KRÁLOVSKÉ MOCI

Jižní Čechy patřily k opomíjeným částem královského majetku. V popředí zájmu panovnického rodu stálo spíše okolí Prahy a střední Čechy. V době, kdy se velká část jižních Čech tohoto území dostávala do rukou církevních institucí a velkých feudálů, obrátil sem svou pozornost i panovník. Prvním korunním hradem se zde stal za Přemysla Otakara I. Zvíkov. Ve vytvoření sítě jihočeských mocenských opor pokračoval jeho syn Václav I. a také vnuk Přemysl Otakar II., který podpořil základní síť hradů také založením města České Budějovice a cisterciáckého opatství ve Zlaté Koruně (Kuthan 1975, 34). Síť královských hradů zbudovaných Přemyslem Otakarem II. je znázorněna na (obr. 1).

4.1. BECHYNĚ

„Jako kousek báchorky z dávno minulých časů jest ten Bechyňský hrad na skalnatých stráních, pod černými hvozdy a se vším tím příslušenstvím, co by sobě romantika žádati mohla“ (Sedláček 1996, 1).

Královský hrad v Bechyni byl vybudován na starším pravěkém a později středověkém hradišti. Později přešel do šlechtických rukou a stal se významným šlechtickým sídlem, posléze přestavěným na zámek. Přestavba změnila původní gotický hrad ve výstavní rezidenci a nedobytnou pevnost. Poloha hradu je situována na příhodné ostrožně nad pravým břehem Lužnice, která se zde stéká s říčkou Smutnou (obr. 2) (Durdík – Pavlík 2008, 483).

4.1.1. Historie hradu

Bechyně byla již starým přemyslovským hradištěm, které později přešlo do rukou pražského biskupství. Od něho ho roku 1268 získal král Přemysl Otakar II. (*Durdík 2005, 54*). „Bystrým okem král zpozoroval, tuším výhodnou polohu hory Bechyňské a ji jen proto vyměnil, aby tu mohl znova postavit hrad královský, ana se krajina okolní daleko široko (mimo Písek) tvrdým hradem královským vykázati nemohla“ (*Sedláček 1996, 18*). V literatuře je přechod Bechyně do královských rukou vztahován k listině z 3. srpna 1268. Tohoto roku biskup Jan III. z Dražic postoupil králi některé majetky v okolí Bechyně. Samotný ostroh později uváděný jako „hora Bechyně“ v této smlouvě zanesen není. Je však zřejmé, že jmenované obce příslušely k nějakému sídelnímu centru. Konkrétně je pak Bechyně i s dalšími majetky získanými králem Přemyslem Otakarem II. zmiňována v listině z 11. srpna 1295 (*Krajíc 2000a, 9-10*). V králových rukách se ocitly i vsi Hodonice, Nuzice, Netěchovice, Vesce, Doubrava, Vranov, Hvožd'ány, Tukleky a Hosty. První doložení purkrabí byli Čeněk a Dobeš v roce 1283. Za vlády krále Jana Lucemburského přešel hrad i panství postupně do šlechtických rukou. Před husitskými válkami byl v rukou Šternberků a později ho získal Jindřich Lefl z Lažan (*Tříška 1986, 18*).

Roku 1422 bylo město dobyto táborským hejtmanem Janem Hvězdou z Vícemilic. Hrad však zůstal uhájen (*Sedláček 1996, 23*). V roce 1428 táboři obléhali Bechyni znovu, tentokrát úspěšně. Po husitských válkách se na hradě vystřídalo mnoho šlechticů. Po Šternbercích ho získali Švamberkové a od nich jej koupil roku 1569 Petr Vok z Rožmberka, který nechal Bechyni nákladně upravovat. Ten byl následně nucen renesančně přestavěné sídlo roku 1596 i s panstvím prodat Adamovi ze Šternberka, který ho držel až do roku 1761. Panství i hrad zdědil po své matce Marii Terezii a otci Janu Leopoldovi Paarovi Jan Václav. Jeho rod si panství udržel až do roku 1948, kdy hrad přešel do rukou státu (*Tříška 1986, 19*).

4.1.2. Hradní dispozice

Za staveniště hradu bylo zvoleno zvláště výhodné místo, kterému již v dřívějších dobách předcházelo opevněné hradiště. Ostrožna nad soutokem potoka Smutného s řekou Lužnicí byla ideálním prostředím pro stavbu hradu. Svahy se na třech stranách

ostrohu strmě svažují a jediné přístupné místo z čela ostrohu bylo překopáno příkopem (Menclová 1972, 329).

Rekonstrukce původního jádra gotického hradu je dnes značně znesnadněna přestavbami a úpravami celého areálu. Část původního zdiva byla začleněna do stávajících konstrukcí, zbytek zanikl úplně (*obr. 3*). Celá jižní část gotického hradu i s kaplí sv. Ludmily byla stržena v roce 1792 (*Tříška 1986, 19*). Lze předpokládat, že raně gotický hrad náležel k typu s obvodovou zástavbou (*Durdík 2005, 56*).

Dodnes jsou patrná dvě původní křídla, která se táhnou podél úzkého nádvoří na východní a západní části ostrohu. Na severu je doplňovalo příčné křídlo s rozsáhlou místností. Na jihu nádvoří uzavíralo čtvrté křídlo, jehož součástí byla kaple. V severovýchodním rohu dispozice stála hranolová věž, která bránila obytné části hradu (*Krajíc 1987, 16*). Dnes již nelze říci, zda byla situace v době Přemysla Otakara II. rozdělena na větší jádro a menší oddělené, obdélné předhradí. Také doba vzniku parkánu, který se táhl po západní části dispozice, je nejasná. Podstatně více informací poskytuje pozdně gotická podoba hradu (*Durdík 2005, 55*).

Město i hrad bylo postupně mohutně opevněno. Severní část města byla chráněna obloukovitou hradbou, která byla vyztužena v pravidelných vzdálenostech 25 m polygonálními věžemi. Před hradební zdí se nacházel 16 m široký parkán a hluboký příkop. Hlavní hradební brána stála uprostřed oblouku a byla po stranách chráněna dvěma věžemi. Vstup zajišťoval padací most (*Krajíc 1987, 17*).

Druhá obranná linie oddělovala hrad od města. V severozápadním nároží stála mohutná válcová věž s průměrem 23 m. Na věž navazovala hradební zeď s věžovitou bránou. Kvůli komunikaci vedoucí pod západní částí ostrohu bylo předhradí v této části vyztuženo ještě čtverhrannou a polygonální baštou (*obr. 4*). Opevnění jádra hradu nebylo nikdy zcela dokončeno. Jeho pozůstatkem je čertova zeď na jižní straně ostrohu. Zeď měla být spojena s jádrem hradu a také se samostatně stojící věží zvanou Kohoutek (*obr. 5*), která stála na strmé skále za procházející cestou. Jednalo se o břitovou věž. Po dokončení ostatních fortifikací mělo být možné cestu zcela přerušit. Opevnění hradu i města je vidět na (*obr. 6*) (*Menclová 1972, 330-331*).

4.1.3. Archeologické výzkumy

V 60. letech dvacátého století došlo na bechyňském zámku k mnoha přestavbám a úpravám. Zpočátku nad pracemi nedohlížel žádný archeolog. Na popud J. Muka byl do komise, která řídila stavební práce roku 1973, přidělen archeologický pracovník. Bohužel ještě před tímto opatřením bylo ztraceno mnoho cenných archeologických situací (*Durdík – Pavlík 2008, 483*).

Prvním, kdo se v nálezových zprávách zmiňuje o hradu v Bechyni, je V. Mencl, který poznamenává, že dispozice hradu je typicky dvojdielná. Dále upřesňuje, že je celá ostrožna feudálním sídlem zastavěna a zbytky po valech nejsou patrné (*Mencl 1939, NZ ARÚ AV ČR*).

V roce 1973 provedli T. Durdík, J. Muk a M. Horyna vizuální průzkum hradu. Při této návštěvě bylo zjištěno výše zmíněné, že stavební práce jsou prováděny bez dozoru archeologického pracovníka. Na základě tohoto zjištění byly již další úpravy konzultovány s historickým ústavem AÚ ČSAV, aby se zabránilo nenávratnému poškození situací (*Durdík 1973, NZ ARÚ AV ČR*).

Již řádně dokumentované práce proběhly v roce 1975. Byl proveden záchranný výzkum na západním svahu bechyňského hradního ostrohu. Při hloubení kotevních pasů zde T. Durdík zaznamenal nad skalnatým podložím dvě vrstvy. Ze sběrů keramiky se ukázalo, že ji lze zařadit do věteřovského horizontu na rozhraní starší a střední doby bronzové. Další průzkum odhalil splachovou vrstvu silnou 140 cm, která obsahovala kromě keramiky výše zmíněného typu také bronzovou jehlici z přechodného mohylovo-knovízského stupně, keramiku ze střední doby hradištní a středověké zlomky (*Beneš 1975, NZ ARÚ AV ČR*). V témže roce byl sledován i průběh prací v zaniklém třetím hradním příkopu, odkud byl získán menší soubor keramiky. Výkop podél vnější paty palácového křídla hradu odhalil parkánovou zeď v délce 30 m. Ze zásypu parkánu bylo získáno několik architektonických článků. Z keramických nálezů lze považovat za nejzajímavější komorové kachle s kvalitním plastickým dekorem datované do 15. století⁶ (*obr. 7*). Pod středověkými vrstvami byly dále zjištěny splachy s věteřovskou a slovanskou keramikou (*Beneš 1975, NZ ARÚ AV ČR*).

⁶ Dokumentace a interpretace kachlů ze zámku v Bechyni je popsána v (*Durdík – Pavlík 2008, 483-494*).

O rok později záchranný výzkum pokračoval na západním parkánu hradu. V roce 1976 bylo nutné dokončit odkryv splachových vrstev západního parkánu hradu kvůli následnému trvalému znepřístupnění betonovou úpravou. Byla odkryta plocha o rozloze 66 m². Dokončení záchranného výzkumu prokázalo, že ostrožna mezi řekou Lužnicí a Smutnou byla výšinným sídlištěm v období blízkém věteřovskému typu. Z nalezeného materiálu lze uvést závaží, mlýnky, osteologický materiál a několik výrazných bronzových předmětů (*Beneš 1976, NZ ARÚ AV ČR*).

J. Fröhlich provedl v roce 1986 povrchový sběr na západním svahu ostrožny pod bechyňským hradem. Nalezl zde 10 zlomků nádob z rané doby bronzové, 2 úlomky kachlů, okraj tuhové zásobnice a 5 zlomků nádob ze středověkého hradu (*Fröhlich 1986, 10*).

Roku 1987 proběhla záchranná akce při porušení jižní části hradního ostrohu budováním parkové cesty. Západně od tzv. Čertovy zdi byla narušena pravěká kulturní vrstva s volně uloženými velkými kameny. Po položení dvou sond se podařilo zachytit věteřovskou keramiku a laténský stěp. Zjištěním lze rozšířit osídlení ostrožny i do její jižní části (*Beneš 1987, 11*). V témže roce byl proveden povrchový sběr a výzkum referenta pod vedením pracovníků AÚ ČSAV exp. Plzeň. Nálezy byly získány z profilů odhalených při výzkumech v dřívějších letech. (*Militký 1987, 11*).

Nedokumentovaná akce proběhla v roce 1990, kdy byly vybírány klenební zásypy ve východním křídle hradního paláce v patře nad tzv. „Jelenkou“. Dělníci vypověděli, že během prací zničili mnoho keramického, kachlového a organického materiálu. Od dělníků byla získána alespoň jedna celá kožená bota (*Militký 1994, NZ ARÚ AV ČR*).

Kontrolu výkopů inženýrských sítí na nádvoří zámku provedl v roce 1991 J. Militký. Bylo zjištěno, že skalní podloží je patrné již 50 cm pod povrchem. Většina starších situací byla zničena při dřívějších zásazích do terénu. Během sběru na haldách zeminy byly nalezeny glazované kachle z 15. - 16. století (*Militký 1994a, NZ ARÚ AV ČR*).

T. Durdík provedl v roce 2000 vizuální průzkum hradního areálu. Stav hradu zhodnotil jako setrvalý bez rušivých zásahů (*Durdík 2000, NZ ARÚ AV ČR*).

Vztah k hradu mají i výzkumy, které jsou prováděny mimo jeho areál. Na území města Bechyně byl po několik let prováděn výzkum především Husitským muzeem v Táboře.

V roce 2006 proběhl archeologický výzkum Táborské ulice. Tato ulice vede od řeky Lužnice podél hradní ostrožny až na náměstí TGM (*obr. 8*). Dokud nebyl v Bechyni v roce 1928 postaven obloukový most, představovala tato silnice významný komunikační spoj (Krajíc 2007a, 133). Cílem práce bylo dohlédnout na stavební činnost spojenou s rekonstrukcí silnice. Zvláštní pozornost pak byla věnována výkopům a úpravám svahů. Byly také provedeny profily o délce několik desítek metrů (*Krajíc 2007, 134*). Objekty a profily zkoumané při rekonstrukci jsou patrné na (*obr. 9*). Zachycené archeologické situace lze spojit s existencí přemyslovského hradu. Jedná se především o detekované mocné splachové souvrství. Vrstvy datované do 13. století se objevily v sondách II, VI, XI, XIII, XIV. V sondě číslo XIII byly zjištěny dva zahloubené objekty. Jelikož oba objekty vyplňovala vrstva obsahující archeologický materiál za 13. století, lze je spojovat s budováním přemyslovského hradu (*Krajíc 2007a, 134-138*).

Dalším významným nálezem mimo jádro hradu je sídlištní objekt ze 13. století nalezený v roce 1999 pracovníky památkové péče Husitského muzea v Táboře. Tento objev byl učiněn v domě čp. 37 v Klášterní ulici. Jednalo se o polozemnici, která měla stěny částečně vytesané do podloží. Jejich hloubka dosahovala 120-130 cm. Objekt měl čtvercový půdorys a vchod byl směrem k východu opatřený pěti schody (*obr. 10*). Z nálezů lze uvést četně zastoupené keramické výrobky datované do druhé poloviny 13. století (bezuché hrnce, zvoncovité misky, kahan), dále byl nalezen železný nebozez, hřebíky a také mazanice. Z původní konstrukce se podařilo identifikovat několik ohořelých trámů a prutů. Nález polozemnice byl prvním sídlištním objektem ze 13. století nacházejícím se v předpolí hradního ostrohu. Lze předpokládat, že jeho existence mohla být spojena s výstavbou královského hradu Přemyslem Otakarem II. (*Krajíc 2007b, 195-220*).

Je také třeba zmínit výzkum bechyňského náměstí, který byl proveden Husitským muzeem v Táboře v roce 2011. Poznatky z tohoto výzkumu jsou v přímém vztahu k počátkům vrcholně středověkého osídlení Bechyně.

4.2. HLUBOKÁ

„Není to hrad, ale moderní zámek, a přece není stavěn jako moderní zámkové. Jest pravé dítko té doby, která horlila pro romantismus středověký, milovala jeho způsobu, ale nikdy, by nebyla chtěla podstoupiti jeho pravé živobyčí nepohodlné a v jisté míře nuzné“ (Sedláček 1996, 127).

Hrad sloužil jako jeden ze základních kamenů panovnických mocenských opor v jižních Čechách. Zejména proti rodu Vítkovců byl jedním z nejjižněji položených obranných bodů. Poloha hradu byla zvolena na ostrohu nad řekou Vltavou, který poskytoval vizuální přehled budějovické kotliny, a tudíž i kontrolu nedalekého královského města Českých Budějovic. Je více než pravděpodobné, že hrad zaujímal nejbližší vhodnou strategickou polohu, a byl tak v přímém kontaktu s královským městem. Opevněné město kvůli nevýhodné poloze podle dostupných pramenů vlastní hrad postrádalo (Kovář 2011, 25).

4.2.1. Historie hradu

Původně královský hrad byl založen jako mocenská opora panovníka hluboko na území jižních Čech. Založení hradu lze spojit s mocenskou politikou krále Přemysla Otakara II. O jeho královském zakladateli svědčí i jeho původní název Fronburg⁷. S dobou krále Přemysla ho lze spojit i porovnáním s hradem Bezdězem stavěným v první polovině 60. let 13. století, který má nápadně podobný půdorys (*obr. 11*) (Kovář 2011, 25).

První písemná zmínka o hradu pochází z roku 1285, kdy panství i hrad získává Vítek z jihočeského rodu Vítkovců. Lze předpokládat, že k získání Hluboké mu pomohl jeho bratr Závíš z Falknštejna, který využil svého vlivu u dvora a panovnické opory obsazoval spolehlivými členy rodiny. Král Václav II. začal s obnovou svého dědictví až roku 1289, kdy vyzval Vítko k navrácení Hluboké. Po té, co se tak nestalo, nechal před hrad dopravit Závíše, který byl nedlouho předtím zajat. Když Vítek odmítl hrad vydat,

⁷ Německé názvy Frauenberg a starší Froburg a Fronburg mají jako první část přídatná jméno vrön, t.j. co pánu náleží (Sedláček 1996, 131).

byl Závíš před hradem roku 1290 s'at (*Tříška 1986, 69-70*). Jako purkrabí zde pobýval Dobeš z Bechyně (*Sedláček 1996, 131*).

Během vlády Jana Lucemburského získal hrad do zástavy Vilém z Landštejna, nejvyšší pražský purkrabí. Hrad vykoupil až Karel IV. po smrti Viléma v roce 1356 a zanesl ho do svého zákoníku *Maiestas Carolina*. V této listině stanovuje, že hrad může být zastaven, ale pouze na dobu ne delší než devět let (*Kusák 1983*⁸).

Během husitských válek Zikmund Lucemburský rozhodl, že Hluboká bude mít stálou posádku v čele s purkrabím Rackem Odrancem z Drahonic. Později král Zikmund zastavil panství Mikulášovi z Lobkovic. Do rukou krále se hrad navrátil až za Jiřího z Poděbrad (*Kusák 1983*⁹). Během následujících let se na panství střídalo mnoho zástavních držitelů. Nejvýznamnějším z nich byl zřejmě Vilém z Pernštejna, který dostal Hlubokou do zástavy od krále Vladislava Jagellonského. Vilém značně zpustlou Hlubokou nákladně opravil a předal svému synovi Vojtěchovi. Po dalším neúspěšném střídání majitelů a značném zadlužení panství hrad vyplatila královská komora roku 1561 a v dalším roce ho prodala Jáchymovi z Hradce (*Tříška 1986, 70*). Za Jáchyma a jeho syna Adama se středověký hrad změnil v renesanční zámek. Následně Hlubokou získal Bohuslav Malovec z Malovic, jehož synové po porážce stavů v bitvě na Bílé hoře 8. 11. 1620 byli zbaveni majetku ve prospěch velitele císařské armády Baltazara de Marradase. Jeho potomci pak následně odprodali zámek Janu Adolfovi I. ze Schwarzenberka (*Kuthan 1991*¹⁰). Hluboká během držení Schwarzenberků razantně změnila svou podobu. Nejprve byla v letech 1721-1728 barokně přestavěna a posléze prošel areál zámku pronikavou přestavbou ve stylu windsdorské gotiky mezi lety 1841-1871 (*Durdík 2008, 162*). Změnu podoby hradu prezentuje ve svých vyobrazeních August Sedláček (*obr. 12-14*). Posledním šlechtickým majitelem Hluboké byl Adolf Schwarzenberk, kterému byl v roce 1940 majetek zabaven gestapem. Od roku 1945 je zámek ve správě státu (*Tříška 1986, 73*).

⁸ Kniha neobsahuje čísla stránek.

⁹ Kniha neobsahuje čísla stránek.

¹⁰ Kniha neobsahuje čísla stránek.

4.2.2. Hradní dispozice

Popsat hradní dispozice původního gotického hradu je velice složité. Poznatky o něm lze čerpat především z dochovaných konstrukcí zdív v areálu dnešního zámku (*obr. 15*).

Staveniště hradu bylo zvoleno na klínovitém ostrohu ležícím nad levým břehem řeky Vltavy (*Kašička – Nechvátal 1992, 292-293*). Vysoký ostroh dominuje celé budějovické pánvi a jeho tvaru se přizpůsobil i obdélný tvar hradu, jehož jihovýchodní nároží chránila tzv. Červená věž a u vstupu do hradu stála vysoká okrouhlá věž (*Kuthan 1975, 135*). Jednalo se o věž typu bergfrit, za níž byly obě strany vnitřního nádvoří lemovány obytnými křídly. Gotická kaple se nacházela na stejném místě jako dnešní v severovýchodním nároží severovýchodního křídla (*Kuthan 1975, 135*).

Pravděpodobně lze tedy konstatovat, že hrad spadá k typu s obvodovou zástavbou (*Durdík 2008, 163*). Ze severní strany hradní ostroh předěloval příkop vylámaný ve skále. Do hradu byl přístup po padacím mostě, který vedl k hlavní bráně. Brána sousedila s okrouhlou věží, která chránila vstup do hradu. Podle některých náznaků nelze vyloučit, že byla původně zostřena do břitu (*Kašička – Nechvátal 1992, 293*). Z historických vyobrazení je patrné rozsáhlé opevněné předhradí (*obr. 16*), které zcela zaniklo při gotizující přestavbě (*Tříška 1986, 73*).

4.2.3. Archeologické výzkumy aktivity

Bývalý hrad byl přestavěn na rozsáhlé novogotické sídlo. Bohužel jeho stavební úpravy byly jen minimálně zdokumentovány. Z hlediska archeologických aktivit je jeho poznání minimální.

Roku 1984 byly zaznamenány dvě zprávy o provedených archeologických sběrech. První z nich shromáždil keramiku z výkopů během stavebních úprav okolí zámku. Při druhém byla nalezena železná šipka do kuše a keramické střepy získané při provádění geologických sond (*Zavřel 1984, 48*).

V roce 1995 provedl J. Thoma záchranný výzkum při hloubení mělkého výkopu pro kabely venkovního osvětlení. Trasa kabelů vedla od mostu při vstupní bráně, přes zámeckou zahradu až k nástupní rampě na zámeckém svahu. Výkopy byly bez archeologických situací (*Thoma 1996, NZ ARÚ AV ČR*).

4.3. HRADIŠTĚ

„Starožitné město Hradiště hory Tábor, před nímž se po dvě desetiletí půl Evropy třáslo, polohou svou bylo přirozenou pevností, jejíž tvrdost zvýšena umělým opevněním. Neb mezi Lužnicí, nad níž se vrch Tábor vysoko vypíná, a mezi potokem, kterýž z Jordána vytéká hlubokou debřinou k Lužnici se ubírá, jest ostroh vysoký, kromě nehlubokého povrchu skála, kteráž se na třech stranách strmě k vodám sklání“ (Sedláček 1996, 123).

S tímto hradem se můžeme v literatuře setkat pod názvy Hradiště, Kotnov, ale i Tábor. Díky výběžku ostrožny nad řekou Lužnicí byl hrad na samém okraji města. Od městské zástavby ho odděloval příkop. Hrad byl postupně, zejména během husitských válek, začleněn do jedinečného opevnění města (*Durdík 2005, 110-111*).

4.3.1. Historie hradu

Vznik hradu kladli badatelé do různých časových úseků. Archeologické sondy nakonec umožnily stratigraficky datovat jeho vznik do 13. století. Tyto úvahy potvrdily i výzkumy M. Drdy a plošné odkryvy R. Krajíce. Na jejichž základě lze vznik hradu klást do druhé poloviny 13. století, kdy zemi vládne Přemysl Otakar II. Hrad je poprvé v historických pramenech uváděn v soupisech majetku pánů z Ústí z roku 1370 (*Muk 1982, 165*). Po Vítkovi, který se ještě psal „de Usk“ podle Ústí nad Lužnicí, zdědili majetek jeho synové Jan, Oldřich a Sezima. Roku 1396 je hrad připomínán v souvislosti se založením kostela stojícího na svahu ostrožny pod ním (*Menclová 1972, 318*).

Velice důležitou roli hrad sehrál během husitských válek. Roku 1420 byl i s přilehlým městem obsazen husitskou posádkou. Posléze se stal součástí důmyslného opevnění celého města (*obr. 17*). Dne 25.1. 1437 byl Tábor povýšen na královské město a o rok později se hrad dostal do držení tábořské obce. V této době došlo také k výrazné přestavbě, aby byla zlepšena celková obranyschopnost hradu. Během 16. století hrad městu sloužil především jako hospodářský objekt, kdy je zde uváděna sýpka, konírna a ubytovna čeledi (*Durdík 1998, 88*).

Hrad i s městem roku 1532 vyhořel. Dochovala se pouze jediná hradební věž v jihozápadním nároží. Teprve roku 1612-1614 byly zbytky hradu přestavěny na městský pivovar. Při stavebních úpravách v 18. a 19. století došlo ke zbourání nadzemních částí hradního paláce. Největší devastace proběhly v roce 1908, kdy byla stržena severovýchodní část hradu. Na místě středověké dispozice postupně vznikly kanceláře a kotelna (*Durdík 1998, 89*).

4.3.2 Hradní dispozice

Staveniště hradu zaujalo ostrožnu nad soutokem řeky Lužnice a Tismenického potoka. Prostor ostrožny je dobře přístupný pouze z východní strany (*Krajíc 2007, 345*). Areál byl asi 60 m dlouhý a 45 m široký (*Menclová 1972, 318*). Díky přestavbám a devastacím dospěl téměř k úplné likvidaci. Názory badatelů na podobu hradu se v průběhu doby značně lišily. Zejména pak archeologické výzkumy můžeme považovat v této oblasti za zlomové (*Muk 1982, 165*).

Základní struktura hradu byla vymezena již Augustem Sedláčkem, který popisuje hrad obehnaný obvodovou hradbou s množstvím věží okrouhlého půdorysu. Stejnou interpretaci převzala i D. Menclová (*1972*). Tato autorka předpokládala, že hrad disponoval čtyřmi válcovými a jednou hranolovou věží (*Muk 1982, 166-167*). Na nesprávnost názorů těchto dvou badatelů poukazuje J. Muk, který provedl detailní stavebně historický průzkum, ale také T. Durdík a R. Krajíc. Světlo do této problematiky vnesl až rozsáhlý archeologický výzkum. Obr. 18 ukazuje vývoj názorů na dispoziční řešení hradu Hradiště.

Nejlépe zachovalou stavbou celého hradního areálu je věž Kotnov (*obr. 19*). Její spodní část J. Muk označil za pozůstatek věže ze 13. století (*Varhaník 1997, 52*). Tato mohutná, oválná stavba má půdorys zhruba 10,5 x 11,7 m. Na věži je patrná úprava její vrchní části, kdy dostala podobu bateriové věže¹¹. Byla dostavěna další 4 patra s dělostřeleckými místnostmi (*obr. 20*). Původní výšku věže ze 13. století však není možné určit (*Durdík 2008, 94-95*).

¹¹ Jedná se o součást pozdně gotických fortifikací, která umožňuje aktivní dělostřeleckou palbu a obranu. Tato věž většinou převyšuje ostatní části fortifikací a umožňuje velkou koncentraci děl. Bateriová věž na hradě v Táboře je ukázkou přestavby jedné z nárožních věží původního hradu (*Durdík 2005, 54*).

Další věž stála v jižní části dispozice. Shodně do těchto míst umístil válcovou věž již A. Sedláček a později i D. Menclová. V rozporu se získanými archeologickými poznatky je tvrzení J. Muka. Tento autor se shoduje s předchozími badateli v umístění věže, avšak tvrdí, že stavba byla menší a její zdivo slabší než věž v jihozápadním rohu staveniště (*Muk 1982, 167*). Na tuto část fortifikace se zaměřil archeologický výzkum v roce 2003. Byla prozkoumána východní polovina renesanční sladovny, kam předchozí stavebně historické průzkumy umístili druhou válcovou věž. Během terénních prací byl odkryt kruhový půdorys. Věž měla kamenno-maltové stěny a síle 3 m. Její průměr byl 12 m a průměr vnitřního prostoru byl 4,8 m (*obr. 21*). Bohatý nálezový materiál pomohl zařadit vznik věže do druhé poloviny 13. století (*Krajíc 2007, 350-351*). Informace zjištěné během výzkumu R. Krajíce mohou zamítnout tvrzení J. Muka o druhé válcové věži. Obě stavby byly tvarem i rozměry analogické (*Krajíc 2007, 351*).

Během výzkumů v letech 1993-2003 byl zjištěn další průběh obvodu hradu zejména pak jeho jihovýchodní a východní část. Výzkum potvrdil i třetí věž obdélného půdorysu. Z věže bylo odkryto pouze torzo východní stěny. Příslušnost této stavby k fortifikaci ze 13. století lze prokázat faktem, že byla ve svém nároží provázána s hradební zdí z daného období (*Krajíc 2007, 351*). Výzkum dále odkryl rozsáhlou stavbu nacházející se mezi hranolovou a druhou válcovou věží. Stavba byla v prvním podlaží jednoprostorová. Uvnitř bylo zjištěno topeniště, které mělo ústí z tesaných kvádrů a dno bylo tvořeno oblázky. Ve spodní části byly objeveny symbolicky uložené 4 švábské halíře (*Krajíc 2007, 351*).

Hradní areál dále od hranolové věže pokračoval směrem k severu. Zde se pravděpodobně nacházel i vstup do hradu. Byla zde odkryta hradební zeď ve standardní šířce cca 2 m. Dalším fortifikačním prvkem byl příkop, který ze severovýchodní strany odděloval ostrožnu od zbytku města. Svým tvarem kopíroval nepravidelné písmeno V. Příkop byl 16 m široký a kolem 7 m hluboký (*Krajíc 2007, 352*). Stavebně historický průzkum provedený v osmdesátých letech naznačuje také existenci čtvrté patrně hranolové věže v severní části dispozice. Tyto poznatky vyplývají z průzkumu dochovaného zdiva ve sklepech novodobé pivovarské budovy (*Krajíc 2007, 347*). Kromě budovy odkryté archeologickým výzkumem v jihovýchodní části dispozice je známa také podlouhlá stavba kopírující severozápadní hradbu. Tato budova těsně přiléhala k severní hranolové věži (*Durdík, 2005, 111*).

Na základě stavebně historických průzkumů a archeologických poznatků lze alespoň částečně rekonstruovat podobu přemyslovského hradu. Areál o lichoběžném půdorysu byl obehnan 2 m silnou hradbou, která byla zpevněna 2 válcovými a pravděpodobně 2 hranolovými věžemi (*Krajíc 2007, 352*). Hrad byl na straně k městu oddělen příkopem. Z vnitřní zástavby je dosud známa budova v severní části dispozice a také nově odkrytá zaniklá stavba kopírující jihovýchodní hradbu. „Nezastavěné části nádvoří byly z převážné části štětovány drobnými kameny a nacházela se zde studna“ (*Krajíc 2007, 352*).

Badatelé se snažili hrad Hradiště typologicky zařadit v rámci české hradní architektury. Otázka typového zařazení hradu je velice složitá. Je zde patrná spojitost s francouzskými kastely uvádí ji již D. Menclová, která poukazuje na podobnost s hradem Konopiště (*1972, 316-317*). Z hradní dispozice je jasné, že se jedná o typ hybridní. Hrad přebírá ze svého francouzského vzoru pouze větší počet věží (*Durdík 2005, 111*). Tomáš Durdík ve svých pracích upozornil na fakt, že hrad sice obsahuje větší počet věží, ale tyto věže nemají téměř žádnou flankovací schopnost (*obr. 18*).

4.3.3. Archeologické výzkumy a aktivity

O poznání bývalého královského hradu Hradiště, ze kterého zbylo do dnešních dob již jen torzo, se velkou měrou přičinil R. Krajíc. Zejména v 90. letech zde byly provedeny významné archeologické výzkumy (*Durdík 1998, 89-90*).

Již v roce 1935 byl na hradě proveden první archeologický výzkum. Tuto akci provedl Vojtěch Budínský. Cílem výzkumu bylo prozkoumat 4 vytyčené plochy (*obr. 22*). První sonda byla položena do oblasti jižně od Kotnovské věže. Z nálezů lze zmínit novověké mince, úlomky keramiky, měděné puklice a také lidské pozůstatky. Sonda číslo dvě byla vytyčena v prostoru mezi válcovou věží a hradební zdí. Z nálezů lze opět zmínit lidské pozůstatky, ale také zbytky ohniště a železe z 15. – 16. století. Sonda číslo tři kopírovala zeď pivovarské budovy v těsné blízkosti sondy číslo dvě. V této sondě byly kromě nálezů z 15. – 16. století objeveny i dva pravěké střepy. Byl také proveden řez, který prokázal, že pivovarská budova stojí na původní obvodové hradbě (*Krajíc 2007, 349*).

Další archeologická činnost přišla, až v roce 1965 kdy Václav Huml z tábořského muzea provedl výzkum na předpolí hradu. Nalezl zde zbytky chlebové cihlové pece, kterou bylo možné datovat do 16. – 17. století (*Huml 1968, 230-237*).

V roce 1966 provedl Václav Huml další výzkum. Byl zaměřen na jihovýchodní okraj hradního nádvoří. Při odkrytí hradební zdi o síle 198 cm, která byla stavěna z lomových kamenů, došlo k detekování kulturní vrstvy ze 13. století. Vazba této vrstvy nalezená 160 cm pod recentním povrchem na obvodovou hradbu, umožnila datování hradební zdi také do 13. století (*Krajíc 2007, 349*).

Další archeologické práce prováděl v oblasti hradu Miloš Drda, který uskutečnil výzkum v roce 1969. Navázal na práci V. Humla, který zde prováděl výzkum v 60. letech. Práce byly prováděny na bývalém nádvoří hradu, kde se v té době nacházel dvůr pivovaru. Konkrétní místo pro rok 1969 bylo lokalizováno na prostor mezi parkánovou zdí a renesančním objektem spilky. Nálezový materiál obsahoval keramiku, železný, skleněný i kostěný materiál (*Drda 1969, 155-156*). Jedním z nejvýznamnějších nálezů byl objev dvou zlomků láhve, ze skleněného materiálu, který byl zdoben bílou, červenou a zlatou barvou. Tyto fragmenty byly datovány do 13. století (*Krajíc 2007, 349*).

M. Drda také prováděl archeologický dohled nad zemními pracemi v areálu pivovaru v roce 1981. Ze zprávy vyplývá, že díky postupům n.p. Geoindustrie nebyl možný klasický dozor nad prováděnými pracemi. Docházelo pouze k průzkumu a dokumentaci situací během přestávek dělníků. Nález archeologicky závažného objektu byl negativní (*Drda 1981, NZ ARÚ AV ČR*).

V letech 1993-2004 byl proveden rozsáhlý archeologický výzkum pod záštitou Husitského muzea v Táboře. Tyto velkoplošné odkryvy souvisely se stavebními úpravami areálu bývalého hradu. Rozsah výzkumů je patrný na (*obr. 23*).

V roce 1993 proběhl pod vedením R. Krajíce předstihový archeologický výzkum. Byl situován do jihovýchodní části bývalého hradního areálu (*obr. 24*). Ve čtvercové síti 5x5 m bylo systematicky prozkoumáno cca 250 m² plochy. Kromě pravěkého osídlení, které bylo patrné téměř na celé ploše, se podařilo výzkumem objasnit původ samotného hradu. Nálezy intenzivního osídlení ze 13. století nepochybně korespondují s historicky předpokládaným založením hradu Hradiště.

Založení tedy nepochybně souvisí se zakladatelským dílem krále Přemysla Otakara II. Během prací byla odkryta mohutná obvodová kamenná zeď s parkánem a parkánovou zdí (*obr. 25*), která byla konstrukčně propojena na jedné straně s válcovou věží a na straně druhé s reliktem věže čtverhranné. Dosavadní poznatky potvrzují příslušnost hradu k francouzskému kastelovému typu. Lze říci, že hrad byl významnou stavbou, které panovník věnoval velkou pozornost. Na vnitřním obvodu hradební zdi lze pozorovat rozměrnou stavbu s topeništěm (*obr. 26*) a velkým množstvím kuchyňského materiálu. S největší pravděpodobností šlo o hradní kuchyni (*Krajíc 1993, 1-2*).

Archeologický výzkum, kterému předcházely předstihové práce v roce 1993, proběhl červnu až říjnu 1994. Pod vedením R. Krajíce byla zkoumána znovu jihovýchodní část areálu hradu na ploše 600 metrů čtverečních (*obr. 27*). Práce se zaměřily na zjištění fortifikačních prvků hradu, zjištění průběhu opevnění a vnitřní zástavby. Podobně jako při výzkumu v roce 1993 bylo zjištěno pravěké osídlení, které mělo sídlištní vrstvu mocnou pouze 10 cm. Středověké osídlení ze 13. a 14. století zde nebylo prokázáno v takové míře jako v roce 1993. Bylo to způsobeno velkým narušením terénních situací pozdějšími zásahy. Z historických poznatků o středověkém hradu patří odkrytí obvodového hradního zdiva, torza parkánové zdi, příkopu a vstupní brány (*obr. 25-26*). Výzkum přinesl nové poznatky o podobě východní části hradu a také o jeho pevnostních prvcích (*Krajíc 1994, 2-4*).

V roce 2002 proběhl geofyzikální průzkum provedený R. Krajícem, V. Haškem a P. Dostálem. Byla použita radarová metoda GPR v prostorách bývalé sladovny hradu. Výsledky měření odhalily základové zdivo snesené věže, hrady a další stavby související s fortifikačním systémem. Hlavními zaznamenanými objekty byla hradební věž o průměru 12 m a síle zdiva 3 m a hradební zeď a síle 2,5 m (*Krajíc 2002, 283*).

V roce 2003 byl proveden odkryv ve východní části renesanční sladovny, kde byla o rok dříve zjištěna přítomnost předpokládané druhé válcové hradní věže. Podařilo se odkrýt téměř celé torso zaniklé věže z 13. století (*obr. 30*). Výjimečným se stal objev dílenského areálu sloužícího k lití zvonů (*obr. 31*). Jáma byla zakomponována do zdiva zaniklé věže. Tento výrobní objekt patří k nejstarším nálezům tohoto druhu u nás (*Krajíc 2007, 353*).

4.4. MYŠENEC

„V Myšenci spatřují se do dneška zdi nějakého většího stavení, o jehož účelu jsme nic nenašli. Mezi lidem se vypravuje, že tu stával klášter, což zanecháváme při své váze. Někteří omylně se domnívali, že tu stál hrad Misenburg, zapomínajíce na Nižburk nade Mží. Že tu tvrz nebyla, viděti z toho, že tu nebývalo ani příkopův ani přirozeného opevnění“ (Sedláček 1996, 238).

Myšenec leží ve stejnojmenné vísce několik kilometrů severně od Protivína. Tento hrad se řadí mezi nejméně poznané památky hradní architektury u nás. Poznání hradu velice komplikuje fakt, že je zcela pohlcen parazitní zástavbou vesnice (obr. 32) (Durdík – Kašička - Nechvátal 1995, 12). Velice krátká existence Myšence se omezuje na dobu vlády svého zakladatele Přemysla Otakara II., pro kterého byl vystavěn písecko-zvíkovskou stavební hutí. Po smrti krále sídlo ztratilo smysl a velice rychle zaniklo. Jedinou písemnou stopu poskytuje listina, kterou zde král roku 1273 vydal (Durdík, Sušický 2002, 81).

4.4.1. Historie hradu

Literatura Myšenci věnuje velice malou pozornost. V Sedláčkově díle Hrady, zámky a tvrze Království českého můžeme dokonce nalézt výše citovanou poznámku, která ani s hradem v tomto místě nepočítá. Přestože se z hradu dochovalo poměrně mnoho pozůstatků, byla čitelnost a přehled ztížena rozsáhlou vesnickou zástavbou. Podrobnější obraz o podobě hradu je možný až na základě zaměření celého objektu (Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 12). Jak dokládá umístění i podoba, měl splňovat funkce objektu určeného pro okázalou reprezentaci a měl být také místem pořádání důležitých diplomatických jednání a setkání (Durdík 2005, 189).

„Historické zprávy o tomto hradu s jedinou výjimkou mlčí“ (Durdík 2005, 189). Posouzení, zda se hrad Myšenec vyskytuje v písemných pramenech, komplikuje existence královského hradu Nižboru ležícím na řece Berounce¹². Z mnoha listin, na kterých je uvedeno jméno podobné tvarem Myšenci, můžeme považovat pouze jedinou

¹² Jméno Nižbor dříve psáno Nižburk (Miesenburk) můžeme v různé podobě zaznamenat na listinách Přemysla Otakara II. a Václava II. např. (Missembt, Myseberg, Misenburch, Mysimburch, Mysenburg) můžeme lehce zaměnit se jménem Myšenec (Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 12).

za důkaz existence hradu v písemných pramenech. Touto listinou je dokument ze dne 25. 1. 1273 vydanou Přemyslem Otakarem II. Jméno místa vydání listiny je zde uvedeno ve tvaru Missentz. Listina z roku 1273 také poskytuje jediné datum, které lze spojit s funkčním obdobím objektu. V nejstarší zmínce z roku 1331 je uváděno již jen jméno vsi Myšenec. Tento záznam již postrádá informace o jakémkoliv feudálním sídle. Situování hradu do blízkosti dvou opěrných bodů panovníkovy moci v jihočeském regionu¹³, dovolilo vystavět reprezentativní sídlo, jehož primárním účelem nebyla obrana. Hrad se stal po panovníkově smrti nepotřebným a byl ponechán svému osudu. Teprve zprávy prácheňských hejtmanů o Píseckých horách z roku 1685 zaznamenávají ve vsi Myšenec královský lovecký dům (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 12-21*). V pozdějších letech se podle lidové tradice zaznamenané A. Sedláčkem považovaly zříceniny hradu za zaniklý klášter. Hradní areál postupně pohltila vesnická zástavba, která byla rozšiřována především rozebíráním hradních komponentů. Na počátku 20. století došlo k výraznějšímu boření hradu hlavně v roce 1909, kdy zmizelo především zdívo vyčnívající nad vesnické domky (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 12*). „Svědectví historických zpráv o hradu v Myšenci je více než kusé. Významnou měrou ho však naštěstí doplňuje výpověď stavby samé a jejich širších souvislostí“ (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 14*).

4.4.2. Hradní dispozice

Jak již bylo řečeno, hrad byl budován za účelem reprezentace a jeho primární účel nebyl vojenského charakteru. Tomuto faktu napovídá i jeho situování pod vrchol jižního svahu táhlého kopce, které bylo z hlediska obrany krajně nevýhodné (*Durdík – Sušický 2002, 81*)

Areál hradu má lehce lichoběžný tvar a jeho rozměry jsou 71x73 m. Svou jižní stranou tvořil horní hranu náměstí nebo návsi stejnojmenného sídliště. Ve středu tohoto prostoru dodnes stojí poměrně náročný kostel sv. Havla, který byl stavěn společně s hradem (*obr. 33*). Tento kostel vystavěla taktéž písecko-zvíkovská stavební huť. Hrad byl ze severní strany chráněn parkánem, jehož hradba se zde dochovala téměř v jeho původní délce. Parkánová zeď dnes tvoří severní zeď domu č.p.8 a dále na východ od sebe dělí usedlosti č.p.10 a č.p.9 (*obr. 34*). Je velice pravděpodobné, že parkán obíhal i

¹³ Běžnou funkci hradů v nejbližším okolí Myšence měly hrady Písek a Protivín, přičemž druhý z nich leží v bezprostřední blízkosti. (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 19-21*).

ostatní strany dispozice. Zda před hradbou probíhal příkop, je v dnešní době nejasné. Do dnešní doby se po příkopu nedochovaly žádné reliéfní pozůstatky. (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 14*).

Nejlépe dochovanou částí hradního areálu je torso paláce, který se táhl po celé severní délce (*obr. 35*). Téměř ve své původní velikosti stojí vnější zeď paláce, na které je patrné i nároží, kde se budova stáčí na jih (*obr. 36*). Nádvoří zeď je dochována značně zlomkovitě a stojí z ní pouze 17 m původní délky. Zdivo je vystavěno z precizně provedeného řádkového lomového zdiva. Členění bylo provedeno tak, že příčky rozdělovaly palác shodně v přízemí i prvním patře do devíti místností (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 15*). Hlavní reprezentativní prostory byly podle soudobých zvyklostí umístěny v prvním patře. Toto patro bylo na rozdíl od přízemního, které sloužilo především k pomocným, skladovacím a provozním účelům, kvalitně omítnuto. Hlavní jednotku vnitřního prostoru druhého patra tvořily nejspíše dvě k sobě přiléhající roubené komory. Byla zde uplatněna základní stavební jednotka paláců Přemysla Otakara II. (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 16*). Místnosti prvního patra byly prosvětleny velkými hrotitými okny (*Durdík 2008, 82*). K východnímu cípu paláce přiléhala místnost, jež byla zřejmě hradní kaplí. Tomuto tvrzení napovídá především to, že prostor byl zaklenut žebrovou klenbou, osvětlovalo ho velké hrotité kružbové okno a celý prostor dosahoval větší výšky než ostatní místnosti. Srovnání s dalšími Přemyslovskými hrady (*obr. 37*) potvrzuje, že zde opravdu stála hradní kaple (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 17*).

Jako celek se hrad jeví poněkud zvláštně. Rozsáhlý pravidelný areál byl obehnan parkánem a byl i opevněn. Bez příkopu, po kterém se nenašly žádné pozůstatky, by byla jeho obranyschopnost velice malá. Zda byla součástí hradu nějaká věž, není prozatím známo. Velké nádvoří, které areál poskytoval, umožňovalo i značně náročná využití. Vše nasvědčuje tomu, že opevnění hradu se pohybovalo spíše v symbolické rovině a že hrad byl postaven, aby splňoval panovníkovy reprezentativní požadavky (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 19*).

4.4.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Hradu Myšenci byla věnována poměrně velká pozornost za účelem prozkoumat a zaevidovat dosud stojící konstrukce hradu. Samotný archeologický výzkum zde byl proveden pouze jednou.

V roce 1996 byl proveden pod vedením pracovníků Prácheňského muzea v Písku E. Koppové a J. Fröhlicha záchranný archeologický výzkum. V rýze výkopu pro kabel Telecomu byl dokumentován průběh nádvorní zdi hradu a příčné zdi paláce. Současný povrchový sběr na haldách vykopaného materiálu ukázal dva zlomky nádob zdobených vlnicemi, vrypy a vodorovnou rýhou pocházející z funkčního období hradu (*obr. 38*). Mezi nálezy přímo souvisejícími s hradem patří architektonický článek rozměrů 73x33x22, který slouží jako schod do domu (*Fröhlich 1996, NZ ARÚ AV ČR*).

Dlouhodobým sledováním se památce věnoval Tomáš Durdík, který zde již roku 1978 provedl povrchový průzkum a zaměření zbytků hradu. V roce 1990 T. Durdík spolu s měřičskou skupinou pokračoval v kompletním geodeticko-topografickém průzkumu, při kterém se podařilo vymezit celý hradní areál (*Durdík 1990, NZ ARÚ AV ČR*).

Tomáš Durdík se věnoval také opakovaným revizím hradního areálu, které prováděl v letech 1987, 1991, 1993, 2006 a 2011 (*Durdík 2008, 170*). Dále se věnoval nově zjištěným historickým vyobrazením hradu, které prozrazují jeho stav před značnou destrukcí nadzemních částí ve 20. století. Dvě nově zjištěná vyobrazení z roku 1787 a 1844 ukazuje (*obr. 39*).

4.5. ORLÍK NAD VLTAVOU

„Než uvidíme dobře cíl své pouti, objeví se nám na třech stráních daleko husté smrčiny a jedliny, které skalnaté stráně a břehy Vltavy pokrývají; přímo před námi jest zahrada co nejpečlivěji opatrovaná, a za ní jako předdvorím vyčnívají mohutné věže a bělavé zdi zámku Orlíka“ (*Sedláček 1997, 56*).

Hrad Orlík byl zbudován na výrazné ostrožně vysoko nad řekou Vltavou. Do dnešního stavu byl hrad formován složitým vývojem. Dnešní zámecká přestavba značně komplikuje poznání původního stavu hradu (*obr. 40*). Hrad nebyl zbudován jako základní prvek mocenských opor panovníka. Tuto funkci zastával nedaleký hrad Zvíkov. Jeho primární účel spočíval v ochraně toku Vltavy, a byl tak začleněn do strategicky pravidelně rozmístěných královských hradů podél vltavských břehů (*Durdík 1998, 122*). Tato linie začínala hradem Kamýkem nad Vltavou a dále pokračovala přes Orlík, Zvíkov, Újezdec, Hlubokou až do Českých Budějovic (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 23*).

4.5.1 Historie hradu

Hrad založil v závěrečné fázi své vlády král Přemysl Otakar II. jako mocenskou oporu vybírání cla na Vltavě¹⁴. První písemná zmínka pochází z let 1287-1288, kdy byl hrad v držení příznivců Závíše z Falkenštejna¹⁵. Z roku 1357 je známa listina, kdy král Karel IV. uděluje hrad Dětrichovi z Portic jako manství. Posléze byl hrad v držení královských přívrženců¹⁶. Na počátku 15. století hrad získal nejvyšší mincmistr Petr Zmrzlík, jehož rod setrval na hradě až do roku 1514 (*Lacinger – Muk 1994, 89-90*). Rod Zmrzlíků byl během počátku husitských válek přívržencem husitské strany a na Orlíku je doložen i pobyt Jana Žižky z Trocnova. Orlík tak představoval kališnickou protiváhu sousedního katolického Zvíkova. Během válek se ale jeho majitelé přiklonili k císaři Zikmundovi (*Lacinger – Muk 1994, 89-90*).

Roku 1508 byl hrad zasažen požárem a ztratil rezidenční funkci. O hrad projeví zájem Švamberkové a v roce 1514 se jim ho podařilo koupit. Za Švamberků byl hrad nákladně přestaven v renesančním stylu (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 23*).

Během českého stavovského povstání držela Orlík stavovská posádka, která se dokázala bránit ještě půl roku po bělohorské porážce. Až v dubnu roku 1621 se posádka

¹⁴ Předchůdcem dnešního hradu byl nespíše malý hrádek střežící cestu z Milevska do Mirotic, jež vedla přes brod na řece Vltavě pod hradní ostrožnou. První zmínka o clu vybíraném na Vltavě je již z roku 1253. Tento záznam nezmiňuje samotný hrad, proto ho nemůžeme spojit s jeho existencí (*Tríska 1986, 146*).

¹⁵ Během tohoto období docházelo k ozbrojeným střetům orlické posádky s biskupskou Příbramí (*Menclová 1972, 165*).

¹⁶ Hrad se vystřídal v rukou purkrabího na Vyšehradě Dětricha mladšího z Portic, Hyncíka Pluha z Rabštejna a královského podkomořího Zikmunda Hulera (*Lacinger – Muk 1994, 89-90*).

vzdala císařským oddílům (*Molík 1980*¹⁷). Od roku 1623 se hrad stává majetkem rodu Eggenberků a posléze Schwarzenberků, jejichž rodová větev si zvolila Orlík od roku 1802 jako své sídlo. Za těchto majitelů byl hrad nadále přestavován a po požáru v roce 1802 byl zvýšen o další patro (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 23*).

Do druhé poloviny 19. století zámek získal dnešní regotizovanou podobu, na které se podílel architekt Bernard Grueber. Poslední úpravy byly spojeny s napouštěním Orlické přehrady v 50. a 60. letech 20. století, kdy bylo především zpevňováno skalnaté podloží (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 23-24*). Hrad stojící kdysi vysoko na skalním výběžku je v dnešní době jen několik metrů nad hladinou Orlické přehrady. Ta zvedla hladinu původního toku o 60 metrů (*obr. 41*).

4.5.2. Hradní dispozice

Podobu původního přemyslovského hradu lze určit pouze částečně a to za pomoci dosavadního archeologického poznání a stavebně historických průzkumů.

Při interpretaci podoby hradu lze v literatuře nalézt několik závažných rozdílů. T. Durdík zařadil původní královský hrad k francouzskému kastelovému typu. Toto tvrzení odůvodňuje podobou vstupního severozápadního křídla. Čelo hradu zajišťoval okrouhlý bergfrit, vedle nějž stála ve skalním masivu prolomená tunelová brána. Opačnou stranu vstupního křídla měla tvořit věžovitá konstrukce směrem do nádvoří seříznutá. Samotné těleso brány bylo přístupné po padacím mostě a sevřeno mezi dva prvky fortifikace. Díky bergfritu na jedné straně a zatočení přední hradby na druhé zde byla možnost aktivní obrany pomocí flankování (*Durdík 1998, 129*). Toto tvrzení lze v současné době vyvrátit zejména na základě práce Jiřího Varhaníka a také posledních archeologických výzkumů¹⁸.

J. Varhaník upozornil na fakt, že věž v severozápadním nároží není bergfrit jak předpokládal T. Durdík, ale bateriová věž. Lze tak usuzovat na základě rekonstrukce palebných čar vycházejících ze střeleckých komor, umístěných v jednotlivých patrech věže. Také tvar okének, která disponují poměrně vysokými špaletami, není pro věže typu bergfrit v našem prostředí běžný. Možnost, že by tyto otvory byly následně upravovány přestavbou starší věže, byla také zamítnuta. Je tedy velice pravděpodobné,

¹⁷ Kniha neobsahuje čísla stránek.

¹⁸ Zejména archeologický výzkum z roku 1998-2000 provedený společností Archeos.

že bateriová věž vznikla jako novostavba a to zejména jako stanoviště pro rozšiřující se palné zbraně (*Varhaník, 1998, 19-21*).

Také věž nebo věžice v jihovýchodního nároží, se kterou T. Durdík počítal, zřejmě v tomto místě nestála. Archeologický výzkum jihovýchodního parkánu provedený v roce 1998 pozůstatky po takovéto stavbě neprokázal (*Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 92*). Při výzkumu do tohoto místa zasahovala sonda 1/98, kterou byl odkryt vnitřní líc štítové zdi (*Beneš 2000, 10*).

Aby bylo možné rekonstruovat nejstarší stavební fázi hradu, je nutné stanovit, kde se nacházela původní věž. Pokud hradní dispozice věž obsahovala, stála s největší pravděpodobností na skále v čele hradu (*obr. 42*). V malém odstupu jí obíhala čelní hradba, která se stáčela severozápadním směrem. Analogie k tomuto uspořádání lze nalézt na Hasištejně nebo Pirkštejně. Nepřímé důkazy o této stavbě se nacházejí v prostorách kuchyně, kde je její část tvořena lícem hradby zakřiveným do kruhového půdorysu o poloměru deseti metrů. K této místnosti přiléhá další menší místnost, ze které ústí otvor do prostoru parkánu. Špaleta tohoto průchodu prochází dvěma zdmi, které k sobě přiléhají. J. Varhaník připouští hypotézu, že vnější část zdi je pozůstatkem čelní hradby o šířce dvou metrů a vnitřní pozůstatkem zaniklé věže (*obr. 43*). Při následné stavbě štítové zdi byl prostor mezi čelní zdi a věží vyplněn. Toto tvrzení by napovídalo, že prostor kuchyně je negativem vnějšího líce velké věže (*Varhaník 1998, 21*).

Velice složité je také posouzení, jak vypadala vstupní komunikace do jádra hradu. Za použití dosavadního poznání lze vstup do hradu částečně zrekonstruovat. V roce 2000 proběhla na hradě rekonstrukce části nádvoří, která umožnila položení sond 1/00, 2/00, 3/00, 5/00 a 6/00 (*obr. 44*). Zejména sonda 1/00 přinesla užitečné informace pro rekonstrukci vstupního traktu. Sonda 1/00 o rozměrech 3x10 m kopírovala vnitřní zdivo severozápadního paláce (*Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 93*). V této části dispozice se s největší pravděpodobností nacházela vstupní brána a to přibližně v místech dnešního průjezdu do nádvoří. Vstup se tedy nacházel mezi zatočením hradby obkružující věž stojící v čele a hradbou táhnoucí se po severozápadní straně dispozice. Sonda odkryla pozůstatky po této dva metry široké zdi pod severozápadním palácem. Zeď nejspíše posloužila jako základ pro pozdější stavbu. Důležitým nálezem se stal objev tarasní zídky z lomového kamene, jejíž základ sahal do

hloubky 190-200 cm a její orientace byla kolmá na obvodovou hradbu, jak je patrné na (obr. 45). Z řezů provedených při výzkumu je patrné, že severozápadní strana nádvoří se již výrazně svažovala a po několika metrech přecházela v prudký sráz. Toto prudké klesání by umožňovalo velice špatný přístup z prostředí brány do nádvoří (*Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 113-114*). Řešením se pravděpodobně stala nalezená tarasní zídka, která umožnila vyrovnat a zpevnit povrch a rozšířit vstupní prostor bezprostředně za branou. Nerovnost vzniklá vystavěním zídky pravděpodobně posloužila jako hnojiště a odpadní prostor. Tento názor lze potvrdit pomocí archeologických nálezů získaných z tohoto prostředí. Byly nalezeny hnojištní a odpadní uloženiiny. Nápadný byl nárůst nálezů kostí a keramiky, kterou lze zařadit do sklonku 13. století (*Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 96*).

Celkovou dispozice nejstaršího hradu ztotožněnou s přemyslovským založením lze charakterizovat jako nevelký areál, v jehož čele stála věž. Na nevelké nádvoří se vstupovalo ze severozápadu. Nejstarší palác se nacházel v dnešním jihovýchodním křídle a obsahoval pravděpodobně i prostor dnešní kaple (*Varhaník, 1998, 21*). Nevelký hrad zajišťoval svou výhodnou polohou příjezdové komunikace a brod přes řeku Vltavu. Touto polohou si získal nemalý strategický význam, o čemž svědčí i jeho důmyslná přestavba v 15. století. Během držení hradu Zmrzlíky ze Svojšína byla vystavěna bateriové věž dříve považovaná za bergfrit a také mohutná štítová zeď. Tyto důmyslné prvky fortifikace reagovali na rozvoj palných zbraní (*Varhaník, 1998, 28*). Rekonstrukce palebných čar ukázala, že brod přes nedalekou řeku neztratil svůj význam ani během husitských válek (*Varhaník, 1998, 28*).

4.5.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Přestavba původního královského hradu na zámek dnes komplikuje jeho archeologické poznání. Výzkumy, které zde byly provedeny, umožnily terénní úpravy a stavební činnost. Investory výzkumu v roce 1998 se stali dnešní majitelé zámku.

Prvním archeologickým výzkumem, který na hradě proběhl, byl drobný záchranný výzkum Pavla Břicháčka v roce 1983. Byly zdokumentovány stavební úpravy jižní stěny příkopu, který odděluje hrad od předhradí (obr. 46). Při sanaci skalního zvětřalého útvaru došlo k odhalení starších vrstev, dokládajících osídlení ostrožny od starší doby bronzové až do současnosti. Soubor keramiky získaný při

úpravách lze přiřadit kulturám starší a střední doby bronzové, mladší době laténské, ranému středověku (mladohradišní) a vrcholnému středověku I.-II. Vzorek nalezené keramiky ukazuje obrázek (*obr. 47*) (*Břicháček 1989, NZ ARÚ AV ČR*).

V roce 1997 provedli pracovníci Prácheňského muzea E. Koppová a J. Fröhlich záchranný archeologický výzkum ve výkopu pro elektrický kabel. Výkop byl veden na předhradí hradu. Byla zde zjištěna mocná navážková renesanční vrstva datovaná do konce 16. století (*Fröhlich 1997, NZ ARÚ AV ČR*). O rok později zde E. Koppová a J. Fröhlich provedli v okolí hospodářských budov zámku a komunikace povrchový sběr, při kterém našli zlomky keramiky, kachlů a zvířecích kostí z 15. – 18. století (*Fröhlich, 1998a, NZ ARÚ AV ČR*).

Archeologický výzkum v letech 1998 a 2000 byl proveden společností Archeos pod vedením Jaromíra Beneše. Výzkum se týkal vnitřního jádra hradu, kde byly rekonstruovány historické terasy, hradní parkán a severozápadní část nádvoří podél zámeckého křídla. Při výzkumech byly postupně odkryty renesanční konstrukce schodiště a dlažby z valounů v prostoru nádvoří. V hloubce 3,5 m byla nalezena vrstva o mocnosti 50-70 cm s unikátním souborem keramiky ze závěru 13. století až počátku 14. století. Při výkopech jihovýchodních nepodsklepených teras byly odkryty vrstvy z vrcholného středověku, které kromě velkého souboru kostí obsahovaly i zlatý dukát krále Zikmunda Lucemburského datovaný do 30. let 15. století. Druhou nalezenou mincí byl stříbrný denár Vratislava I. Sondáž v roce 2000 byla prvním výzkumem nádvoří a navazovala na výkopy v parkánu hradu v roce 1998. (*Grabolle – Hrubý 2000, NZ ARÚ AV ČR*). Výzkum nádvoří umožnil částečně zrekonstruovat původní podobu hradu a také se podařilo nastínit umístění vstupního traktu do hradu. Třemi příčnými řezy se podařilo zdokumentovat původní reliéf ostrožny (*Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 112*).

Při poklesu hladiny přehradní nádrže Orlík byl J. Fröhlichem dokumentován povrchový sběr provedený L. Dvořákem. Pro místo sběru byl zvolen břeh jižně od hradu. Nalezený soubor keramiky pocházel z vrcholného středověku a novověku. Koresponduje s osídlením středověkého hradu (*Fröhlich 2004, 149*).

Z dalších archeologických aktivit prováděných na hradě Orlíku nad Vltavou je třeba zmínit průzkum inženýrsko-geologických sond, které na výzvu správy zámku provedl Karel Slepíčka v roce 1958. Sondy byly prováděny při zajišťování skalního

podloží před napuštěním Orlické přehrady. Při nich našel okrajové střepy nádob, nepatrné zlomky kachlů a jeden kovový násadec. Dále pak zvířecí kosti, které označil za kuchyňský odpad. K. Slepíčka konstatoval, že nálezy ležely v druhotné poloze, do které se dostaly nejspíše při zemních pracích v 19. století (*Slepíčka 1958, NZ ARÚ AV ČR*).

4.6. PÍSEK

„Na straně západní chráněn byl hrad řekou Otavou a příkrou stráni a nad to hradbami. Z těchto hradeb, které byly také ohradou městskou, zbyla část při kasárnách a starém paláci. Znáti je na nich posud staré střílny, a byl mezi nimi a staveními parkán úzký“ (*Sedláček 1996, 177*).

Hrad byl založen spolu s městem na mírně se svažující planině nad pravým břehem Otavy. Od počátku byl hrad součástí městské parcelace, avšak byl samostatnou jednotkou oddělenou od města příkopem a parkánovou hradbou (*Durdík 1993, 12-13*). Z královského hradu se do dnešní doby zachovalo pouze torso západního křídla, jež je součástí Prácheňského muzea (*obr. 48*). Přestože se z hradu v intaktní podobě zachovalo jen velmi málo, patří k nejdělněji poznaným hradům 13. století zasazených do městského prostředí (*Durdík – Kašička - Nechvátal 1995, 35*).

4.6.1. Historie hradu

Písecký hrad byl založen spolu s městem okolo 13. století králem Přemyslem Otakarem II. Spojení hradu a města mělo nemalý vliv na budoucí osudy hradního areálu. Hrad až do začátku husitských válek setrval v rukou krále. Jedinou výjimkou bylo období vlády krále Jana Lucemburského, kdy byl hrad zastaven¹⁹ (*Durdík – Adámek – Fröhlich – Chotěbor 1998, 8*).

¹⁹ „Za to jde z pozdějších pamětí najevo, že byl hrad Písecký zastaven nějakému pánovi, ale když markrabě Karel, syn králův, do Čech se vrátil, zase jej vyplatil (r. 1334) a ke královské komoře vrátil“ (*Sedláček 1996, 189-190*).

Král Přemysl Otakar II. na hradě v Písku mnohokrát pobýval, což nám dokládají listiny, které zde vydal. První písemně doložená návštěva krále v Písku je z roku 1258²⁰. Důvodů pro vznik hradu zrovna v této lokalitě je několik. Prvním z nich bylo soustředění kontroly nad těžbou zlata, která zde probíhala. Dalším důvodem byla nepochybně snaha o utvrzení základních panovníkových opor a v neposlední řadě zajištění několika důležitých obchodních tras²¹ (*Kuthan 1979, 12-13*). Přemyslův syn Václav II. hrad patrně vůbec nenavštívil a posledním českým králem, jemuž hrad sloužil jako rezidence, byl Václav IV. Během husitských válek hrad patřil městu a až roku 1436 byl navrácen do správy krále. Od 70. let 15. století byl hrad v rukou šlechticů²² a roku 1509 se zástavním držitelem hradu stává město (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 38-39*).

Město používalo východní křídlo hradu jako radnici, s čímž souviselo zasypání čelního příkopu a zastavění východního parkánu. Zbytek hradního areálu tak definitivně ztratil svou vojenskou úlohu. Roku 1532 postihl hrad ničivý požár, po němž byl v písemných pramenech uváděn jako pustý. Opravy se dočkala především část využívaná jako radnice. Další pustošení hradního areálu způsobilo dobytí města během třicetileté války²³. Roku 1632 byl v jižním křídle hradu zbudován pivovar, se kterým zanikla i podstatná část arkádového ochozu, kterým hrad disponoval (*Durdík 1993, 38-39*). V další fázi stavebního vývoje byl hrad využíván jako kasárna²⁴. Při této úpravě byla zbořena podstatná část severního křídla a severozápadní nárožní věž (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 40*). Boření hradu dosáhlo vrcholu v polovině 19. století. Stará radnice, která se nacházela ve východním křídle hradu, měla být přestavěna. Městský stavitel Spiess však pro množství závad, které na zdivu staré radnice našel, rozhodl o stržení východní věže i prostor po obou jejích stranách. Díky dalším necitelným zásahům v okolí hradu došlo k narušení statiky jihozápadní nárožní věže,

²⁰ Další písemně doložený pobyt krále v Písku je v letech 1260, 1261, 1262, 1264, 1265, 1268, 1274. Frekvence, s kterou se Písek objevuje v písemných pramenech, svědčí nepochybně o velkém významu hradu, který mu král přikládal (*Kuthan 1979, 14-15*).

²¹ Do Pootaví ústila jak stezka Vintýřova, vycházející z Niederaltaichu nad Dunajem, tak i Zlatá stezka (*Kuthan 1979, 13*).

²² Hrad byl v držení Jindřicha z Jenštejna, Jindřicha mladšího z Plavna od nějž přešel na Hyncíka Pluha z Rabštejna (*Sedláček 1996, 191*).

²³ Podle Augusta Sedláčka byl Písek „bud' osazen, bud' vzat“ v letech (1618, 1619, 1620) a tímto drancováním i hrad nemálo utrpěl (*Sedláček 1996, 193*). Roku 1620 byl Písek dobyt císařským vojskem a roku 1621 se stal hrad, město i celé přilehlé panství předmětem konfiskací. Písek byl zastaven donu Martinu de Hoeff-Heuertovi a Filipu Arrizagovi (*Tříška 1986, 153*).

²⁴ Stavitelem kasáren byl od roku 1753 František Ignác Prerr a po něm v pracích pokračoval od roku 1755 Antonín Palliardi (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 40*).

která se 13. 5. 1860 zřítla. Došlo dokonce k narušení hradní kaple, což vedlo k jejímu rozebrání. Velké stavební zásahy do hradního areálu skončily až roku 1862, kdy byl vydán zákaz dalšího boření a úprav hradu (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 40*).

20. století přineslo řadu rekonstrukcí, které se dotkly především západního křídla. To je jedinou dochovanou částí hradu, stojící ve své původní podobě (*Durdík 1993, 40*). V dnešní době je hrad sídlem Prácheňského muzea, při jehož budování bylo zjištěno mnoho archeologických a stavebně historických poznatků. Získané informace sloužily k utřídění vědomostí o hradním areálu, který je zde prezentován.

4.6.2. Hradní dispozice

Hrad byl vystavěn společně s areálem města a byl do něho včleněn jako samostatný prvek. Jediným příhodným místem pro stavbu hradu se stala hrana vybíhající skály nad řekou Otavou. Jelikož zakladatel kladl větší důraz na bezpečí samotného hradu, než celého města zaujal hrad polohu na tomto nejlépe chráněném místě. Hrad nepředstavoval hlavní prvek obrany města, naopak byla městskými hradbami zvýšena jeho obranyschopnost (*Durdík 1993, 12-13*).

O typologické zařazení hradu se pokusil především Tomáš Durdík, který podle svých typologických kategorií řadí hrad k tzv. středoevropskému kastelu (*Varhaník 2000, 159*). Hrad čtyřhranného půdorysu přiléhal jednou svou stranou k městským hradbám a zároveň byl oproti ploše města opevněn parkánovou zdí a příkopem, stal se tak zcela samostatnou jednotkou v rámci města (*Durdík 1993, 13*). Obvod hradu byl na všech čtyřech stranách zastavěn palácovými křídly. Po obou stranách západních nároží stály čtverhranné věže a další byla zbudována nad průjezdem východního křídla (*Durdík 2005, 218*). Tato věž byla nezvykle umístěna uprostřed křídla zřejmě proto, že v jihovýchodním nároží hradu byla vystavěna hradní kaple. Všechny prostory paláce byly propojeny pomocí klenutého arkádového ochozu (*Durdík 2008, 72*). Nejucelenější pohled na hrad jako celek poskytuje hmotová rekonstrukce podoby hradu po polovině 13. století (*obr. 49*).

Nejlépe dochovanou částí hradu je západní křídlo. Jeho původní dispozice je patrná v úrovni sklepů. Křídlo bylo tvořeno velkou obdélnou místností, ke které přiléhaly po stranách dvě menší a užší zhruba šířky nárožních věží. Patro západního křídla je tvořeno pouze dochovaným středním velkým sálem, který je zaklenut křížovou

klenbou (*obr. 50*). Hlavním vstupem byl velký lomený portál s nosy, který umožňoval přístup z prvního patra ochozu (*obr. 51*). Velký sál je od jihu osvětlován třemi hrotitými okny disponujícími výklenky se sedátko. Sál byl zřejmě opatřen reliéfní dlažbou a koncem 15. století velice složitou výmalbou, která byla téměř zcela zničena při renesančních úpravách (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 45*). Z patra arkádového ochozu se zachovaly pouze konzoly a výběhy kleneb ve stěně sálu směřující na nádvoří. Patro arkádového ochozu bylo kryto pultovou střechou, jež byla uchycena do zdí paláce pomocí vyčnívajících kamenů sloužících jako konzoly. (*Durdík 1998, 181*). Severní křídlo hradu se dochovalo díky Palliardiho zásahu velice zlomkovitě a jeho podoba je rekonstruovatelná na základě stavebně historického průzkumu. Nejzřetelnější situace je vidět opět ve sklepech (*obr. 52*). Nádvoří zeď křídla se zachovala v celé své délce, jak ukázal průzkum fasády, bylo toto křídlo zasaženo mnoha novějšími zásahy. Tento fakt potvrdilo i to, že nebyl nalezen žádný další okenní otvor nebo dveřní portál. Nález jedné osekane konzoly a několika klenebních čel napovídá, že severní část arkádového ochozu tvořilo osm klenebních polí. Zajímavostí je, že celou délku ochozu prolamoval pouze jeden velký honosný portál (*obr. 53*), jehož fragment odpovídá vstupnímu portálu do velkého sálu západního křídla. Situace je nejlépe zřetelná na (*obr. 54*), který představuje nádvoří fasádu se zakreslenými nálezy. Tento fakt nasvědčuje existenci velkého sálu i v severním křídle. Tato domněnka byla zcela potvrzena při průzkumu dnešní budovy muzea (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 48-50*). Z velkého sálu v severním křídle se dochovala nejen nádvoří zeď, ale i západní čelní zeď a zbytky klenebních čel a klenebních konzol. Severní sál byl zaklenut čtyřmi poli klenby a osvětlovala ho čtyři okna analogická s okny osvětlujícími západní sál. Podle všech ukazatelů sál dosahoval větší délky než dochovaný západní. Ostatní části křídla se nedochoval, a tak lze jen předpokládat podle základní skladební jednotky paláců Přemysla Otakara II., že křídlo obsahovalo ještě jednu přilehlou klenutou komnatu a z druhé strany k sálu přiléhala roubené komora podobně jako v křídle západním. (*Durdík 1998, 188*).

Z jižního křídla, jehož součástí byla původně kaple, existují dodnes převážně jen fragmenty. Zřetelná situace je pouze v přízemní části, kterou zobrazuje (*obr. 55*). Do dnešní doby se dochovalo šest z původních osmi klenebních polí. Z fasády dodnes vystupují olámané konzoly (*Durdík 1993, 24*). Západní část křídla zaujímal hradní kaple. Jak již bylo řečeno, kaple byla rozebrána po té, co byla narušena bořením

východního křídla při plánované přestavbě. Popis kaple známe díky Bernhardu Grueberovi²⁵, který ji viděl již téměř zcela rozbořenou. Z jeho popisu vyplývá, že tato umělecky nejzajímavější část hradu byla obdélná a na východní straně byla ukončena polygonálním závěrem. Tato část byla tvořena pěti boky osmiúhelníku (*Kuthan 1979, 26-27*).

Východní křídlo téměř zcela zaniklo. Jeho část v podobě věže umístěné nad průjezdem je dobře patrná z ikonografických pramenů. Na (*obr. 56*) je vidět věž po barokní přestavbě, kdy tvořila jednu z dominant města. Otázka, zda věž stávala přímo nad průjezdem, je velice komplikovaná a lze se k tomuto závěru přiklonit jen s určitou teoretickou rezervou (*Durdík 1993, 54*). Do hradu se vjíždělo z dnešního Velkého náměstí po padacím mostě. T. Durdík i D. Meclová ve svých pracích shodně popisují vstupní bránu, která je opatřena vpadlinami pro padací most. Jejich tvrzení se opírají především o kresbu E. Herolda. Výskyt brány opatřené vpadlinou pro padací most by byl v Čechách na konci 13. století velkou vzácností. Spíše lze předpokládat, že byl vstup takto upraven až za panování krále Václava IV., protože s použitými prvky se lze setkat i na jiných hradech z doby tohoto panovníka (*Varhaník 2000, 161*). Palác hradu byl obehnán na všech stranách přiléhajících k městu parkánem a parkánovou zdí (*Menclová 1972, 209*). Šířka parkánu byla na jižní straně o něco širší než na severní. Bylo to dáno zřejmě umístěním kaple, jejíž okna by byla zastíněna parkánovou hradbou. Parkán předělovala na obou stranách chodbička, která vedla od hlavních křídel paláce. Jednalo se o přístup k prevétu, který ústil až za parkánovou hradbu (*Durdík 1993, 28*). Pozůstatky zdiva chodbičky jsou patrné na (*obr. 57*).

Písecký hrad byl budován stejnou hutí jako nedaleké hrady Myšenec a Zvíkov. Tento velice náročně vystavěný hrad je řazen k nejdělněji prozkoumaným hradům středoevropského kastelového typu. Kvalitu jeho zpracování dokládá fakt, že mladšími zásahy nebyl příliš narušen a svým původním řešením sloužil českým králům po celý středověk (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 58*).

²⁵ Bernhard Grueber byl německým architektem, spisovatelem a historikem umění. Kapli Píseckého hradu prohlédl roku 1861 (*Kuthan 1979, 27*).

4.6.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Poznání hradu v Písku po archeologické stránce je na rozdíl od většiny zde prezentovaných lokalit na velmi vysoké úrovni. Záslouhou zejména pracovníků Prácheňského muzea, jejichž sídlem je právě písecký hrad, ale i badatelskou činností Tomáše Durdíka, můžeme tuto památku zařadit k nejlépe poznaným na našem území. Archeologické výzkumy jsou zde prováděny od konce 60. let 20. století.

První výzkum proběhl na hradě v letech 1968-1969 pod vedením E. Koppové. Cílem výzkumu bylo nádvoří hradu, kde byly nalezeny zbytky základového zdiva příčného křídla ze 13. století. Tato část křídla byla zbourána v 19. století a byla dosud nezakreslena. Z dalších nálezů je třeba uvést jámu ve tvaru krychle (5x5x5m). Jáma sloužila jako vápenice a byla zasypána sutí. Ojedinělým nálezem se stal kovaný kruh o průměru 1,20 m s deseti bodci směřujícími ven, který byl interpretován jako uzemnění hromosvodu z 18. století. Střepový materiál a zlomky kachlů nalezené během prací byly datovány do 13. století (*Frey – Fröhlich 1968, 95*). Nálezy zdiva v prostoru nádvoří byly zaneseny do zaměření provedeného na konci 70. let 20. století (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 35*). V době trvání výzkumu E. Koppové bylo také provedeno čištění sklepů hradu pro potřeby muzea.

V průběhu let 1978-1979 byl proveden záchranný výzkum pod vedením J. Kudrnáče, E. Koppové a J. Pospíšilové. Předmětem výzkumu byla budova č.p. 113, která uzavírá nádvoří hradu z jižní strany a v roce 1978 začala její rekonstrukce. Během prací bylo odkryto zdivo ze 13. století patrně z doby výstavby hradu. Jako stavební materiál v novějších konstrukcích byly nalezeny gotické architektonické články a kameny s kamenickými značkami (*obr. 58*). Tyto značky byly nalezeny na jedenácti kvádrech a jejich analogie lze hledat na hradě Zvíkově nebo kostele Narození P. Marie v Písku (*Fröhlich 1979, NZ ARÚ AV ČR*). Nalezené konstrukce byly ohledány odbornou komisí složenou z J. Muka, J. Kudrnáče, T. Durdíka, J. Kuthana, E. Koppové a J. Pospíšilové. Gotické zdivo bylo dokumentováno, zaměřeno. Tento výzkum napomohl odhalit původní rozsah hradu v rámci jižního křídla (*Kudrnáč 1990, NZ ARÚ AV ČR*).

V letech 1980, 1982 bylo T. Durdíkem a měřičskou skupinou AÚ provedeno kompletní zaměření městského hradu v Písku. V rámci studia hradů tzv. italského kastelového typu bylo zjištěno, že doposud stojí zhruba dvě třetiny hradního areálu.

Zaměření dovolilo uskutečnit téměř kompletní rekonstrukci podoby hradu (*obr. 49*) (*Durdík 1980, 88*).

Další stavební úpravy v areálu bývalého píseckého hradu proběhly v roce 1986, kdy byl zbourán dům č.p. 115 stojící ve dvoře sladovny. J. Kudrnáč zde zjistil použití kamenných architektonických článků z jižního křídla hradu jako stavebního materiálu. Veškeré stavební úpravy v areálu hradu musejí být hlášeny Archeologickému ústavu. To se však nestalo. Situace byla prohlédnuta i T. Durdíkem, který v Písku prováděl fotodokumentaci (*Kudrnáč 1986, 7*).

V roce 1992 proběhl záchranný výzkum pod vedením J. Fröhlicha a E. Koppové na severním okraji areálu hradu směrem na nádvoří ekonomické školy. Byl zde prováděn výkop inženýrských sítí, který odhalil horní část hradního příkopu. Příkop byl vytesán do skály v šířce 10 m a obíhal dispozice hradu ze severu. (*Fröhlich 1992, NZ ARÚ AV ČR*).

Archeologických aktivit v roce 1995 proběhlo několik. J. Fröhlichem a E. Koppovou byl vybrán prostor pod schodištěm do prvního patra muzea při severozápadní věži. Obsahoval hlinitou výplň druhotného charakteru, ve které bylo nalezeno množství keramiky a kostí z 13. – 18. století (*Fröhlich – Koppová 1995, NZ ARÚ AV ČR*). V roce 1995 byla také odkryta barokní opěrná zeď budovy kasáren. Na sníženém povrchu parkánu se podařilo sběrem získat významný soubor nálezů z 18. století (*Fröhlich 1995a, NZ ARÚ AV ČR*). Téhož roku T. Durdík provedl průzkum odkrytých stěn a architektonických detailů v rekonstruovaném jižním a západním křídle. Mimo jiné byly dokumentovány další kamenné kvádry obsahující kamenické značky (*Durdík 1995, 174-175*).

T. Durdík se dlouhodobě věnoval dokumentaci rekonstrukcí fasád v nádvoří části hradu. V letech 1987, 1988, 1990, 1992 a 1998 byly sledovány dělnické práce a prováděna fotogrammetrická dokumentace odkrytých fasád. Významným zjištěním byl objev konstrukčních prvků arkádového ochozu, který byl zjištěn kolem celého nádvoří. Zjištěné konstrukce jsou patrné na (*obr. 54*) a (*obr. 55*) (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 35-58*).

Výkop pro kanalizaci a vodovod vedoucí při jižním a východním rohu hradu odhalil archeologické situace. J. Fröhlichem a P. Matoušem byl proveden záchranný

výzkum a sondáž. Cílem bylo potvrdit existenci hradního příkopu obíhajícího jižní a východní dispozici hradu, bohužel s negativním výsledkem. Výkop obsahoval velké množství keramiky, dlaždic, kostí a strusky. Překvapujícím nálezem se stalo roubení cisterny na vodu (*Fröhlich 2000, 157*).

Roku 2001 J. Fröhlich a P. Matouš dokumentovali nález několika keramických střepů, zlomků dlaždic a zvířecích kostí, které byly nalezeny při sondáži za dnešní radnicí směrem ke vstupu na WC. (*Fröhlich 2001, NZ ARÚ AV ČR*).

Dva zaznamenané nálezy proběhly v roce 2006. J. Fröhlich a J. Jiřík zdokumentovali při stavebních úpravách velkého sálu v západním křídle zlomky gotických dlaždic. Dlaždice utěšňovaly trámové kapsy nosné konstrukce barokního stropu (*Fröhlich 2006, NZ ARÚ AV ČR*). Druhým nálezem byly taktéž gotické dlaždice. Spolu se zlomky nádob, zlomky prejzů a architektonických článků je J. Fröhlich našel v přízemí jižního křídla pod sutí, která vznikla při stavebních úpravách lapidária (*Fröhlich 2006a, NZ ARÚ AV ČR*).

V roce 2010 byl proveden záchranný archeologický výzkum v areálu nádvoří píseckého hradu. Práce byly důsledkem vzniku nového podzemního kontejneru. Kontejner byl umístěn v rohu nádvoří radnice (*Jiřík – Pták – Bumerl, 2010, 130*). Polovinu vytyčené plochy zaujímalo vrcholně až raně středověké souvrství a druhou polovinu novodobá jímka, která byla vyzděná z cihel a ukončena betonovým dnem v hloubce 200 cm. Z nálezů lze jmenovat soubory keramiky spadající do 19. – 20. století. Souvrství obsahovalo také mnoho nálezů stavební keramiky. Nálezy reliéfních gotických dlaždic jsou zde velice časté (*Jiřík – Pták – Bumerl, 2010, 132-133*).

4.7. PROTIVÍN

„Často nazvati musíme hradem stavení takové, které se nyní hradu ani dost málo nepodobá. Rozsáhlé předhradí, které dříve hradbami zavřeno a dřevěnými domy zastavěno bylo, v několika stoletích ráz svůj až k nepoznání ztratilo, neb hradby jeho padly aneb použity za zdi k postavení nových domů, takže toliko vnitřní hrad aneb lépe řečeno to stavení v jeho hradbách postavené jako tvrz státi mohlo“ (*Sedláček 1996, 133*).

Hrad byl vystavěn na levém břehu řeky Blanice, která byla spolu s bahnitým břehem jeho důležitým obranným prvkem. Na první pohled hrad zcela zanikl pod přestavbami, což zapříčinilo i jeho malý odraz v literatuře (*obr. 59*). Hrad byl vystavěn z iniciativy Přemysla Otakara II., který potřeboval zajistit své teritorium sítí hradů, mezi které patří i Zvíkov, Písek, Myšenec a Hluboká (*Muk 1996, 35*).

4.7.1. Historie hradu

První písemnou zmínkou o Protivíně je záznam z roku 1282, kdy byl hrad v zástavním držení bratří Pruschenkových ze Stettenberka. „Z toho vycházeti se zdá, že páni tito za krále Přemysla (roku 1278) do Čech přišli a za jakousi příčinou neznámou v držení Protivína vešli“ (*Sedláček 1996, 235*). Hrad byl v zástavě až do doby panování Karla IV., který hrad vyplatil roku 1334. Král Karel nechal také zanést Protivín do *Majestas Carolina*²⁶. V královských rukách byl hrad až do doby panování Zikmunda Lucemburského, který ho zastavil Oldřichovi z Rožmberka roku 1434. V následujících letech se majitelé na hradě rychle střídali. V 70. letech 15. století byl Chvalem z Pohnání přestavován k rezidenčním účelům. Chvalovi je prodáván jako zpustlá tvrz (*Sedláček 1996, 237*). Potomci pana Chvala se psali jako Protivínští z Pohnání. Teprve roku 1527 je hrad prodán s městečkem Petru Sedleckému z Dubu, který ho vlastní pouze tři roky. Dále hrad přešel do rukou Vojtěcha z Pernštejna a po něm hrad získal roku 1540 Ondřej Ungnad za Suneku. V roce 1562 král Ferdinand postoupil Hlubokou, k jejímuž panství Protivín patřil, Jáchymovi z Hradce. Za Jáchyma se začalo s renesanční přestavbou, která především ničila starší gotické situace. Ze zpráv je patrné, že došlo k zavážení sklepů, výstavbě nových pokojů a v roce 1576 je nově pobita věž (*Muk 1996, 36*). Kvůli neúnosné finanční situaci je donucen Adam II. z Hradce prodat Hlubokou i Protivín Jiřimu Vratislavovi z Mitrovic, bývalému hradeckému regentovi. Jeho rod zde sídlil až do roku 1660, kdy ho nejprve získávají Trautsmendorfové a roku 1711 Schwarzenberkové. Za Schwarzenberků hrad získal dnešní podobu podle projektů P. I. Bayera a později A. E. Martinelliho (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 58-59*).

²⁶ „Pokus krále Karla IV. o psané zemské právo z roku 1355. Jeho součástí byly i projevy cílevědomé panovnické politiky, která měla Karlovým nástupcům zajistit za všech okolností základní síť mocenských opor (hradů a měst) v zemi“ (*Durdík 2005, 180*).

Během doby kdy, byl Protivín v držení panovníka, nebyl zřejmě v popředí jeho většího zájmu, protože není známa ani jediná zpráva o tom, že by zde panovník pobýval. Ani v době Rožmberků o hrad majitelé nejevili větší zájem, z čehož vyplývá i to, že byl za poměrně malou sumu zpustlý hrad prodán. Větších stavebních úprav se hrad dočkal až za Chvalů, jimž král přispíval nemalou sumou na nákladné přestavění v rezidenční sídlo (*Muk 1996, 37*). Hrad byl upravován do klasických stylů během držení pánů z Hradce, kdy byla stavebním stylem renesance, a za pánů z Mitrovic a Schwarzenberků ve stylu barokním. Vývoj hradu byl zastaven až v 19. století, kdy byl zbořen trakt přistavěného pivovaru a zřízena nová kaple nahrazující původní renesanční. V roce 1940 došlo k zabavení areálu pro účely školícího střediska kuratoria a v roce 1945 zde sídlila národní správa. Druhá světová válka se nepřímo dotkla areálu v podobě ubytování ruských vojsk v roce 1945. Zprávy uvádějí, že byl odvezen nábytek na osmi nákladních automobilech. Později v areálu zámku sídlila škola a dále byl využíván pro účely rekreace (*Muk 1996, 38-39*).

4.7.2. Hradní dispozice

Stejně jako na jiných hradech, které prošly složitým stavebním vývojem, i zde je poznání původního hradního areálu velice komplikované. Představu o tom, jak kdysi královský hrad vypadal, poskytuje pouze zámecká budova, ve které zůstaly zachovány původní středověké konstrukce. Bohužel se však nezachoval žádný architektonický detail z doby před renesanční přestavbou. Je velice pravděpodobné, že hrad rozměry dnešního zámku nepřesahoval (*Durdík 2005, 233*).

Hrad nevelkých rozměrů měl lichoběžný půdorys o rozměrech 45x35 m. Jeho obvod byl chráněn na východní straně přímo řekou Blanící a na ostatních musely být vybudovány příkopy, jejichž části jsou dodnes patrné na jižní straně zámecké budovy.

Zbytky gotického zdiva jsou dodnes patrné v suterénu (*obr. 60*) i v části přízemí (*obr. 61*). Je zřetelné jižní, západní a severní křídlo obvodové zástavby. K severovýchodnímu nároží byla přistavěna čtverhranná stavba, s největší pravděpodobností šlo o věž. Její nároží směrem na severovýchod bylo zajištěno mohutným opěrákem. Další dva veliké opěráky vyztužují jihozápadní nároží. Vnitřní členění křídel je značně fragmentární a znatelné pouze v suterénu, kde je zachováno

členění západního křídla do dvou místností, a nejstaršího původu jsou i obě boční stěny průjezdu (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 64-65*).

Velice složitý je i chronologický vztah jednotlivých částí původního hradu. Tomu, že zřejmě dispozice prošla složitým stavebním vývojem, nasvědčuje například různá šíře zdí západního křídla patrná v suterénu. Stratigraficky nejmladší je západní křídlo, které bylo přistavěno ke křídlu severnímu a jižnímu (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 64-65*). Toto západní křídlo mohlo vzniknout až v 15. století, podobně jako spodní část nárožní věže prolomená arkádami. Pozůstatky prozatím neznámého objektu jsou znatelné ve sklepeních východního křídla, který zřejmě pokračoval směrem pod dnešním nádvořím (*Muk 1996, 37*). S názorem J. Muka nesouhlasí T. Durdík, který pomocí srovnání síly zdí interpretuje severovýchodní objekt opatrněji. Pravděpodobně se nejednalo o zvláště vysokou věž, pouze o stavbu věžovitého charakteru, která nikterak markantně nepřesahovala okolní palácová křídla, ke kterým byla dodatečně přistavěna, a tvořila s nimi jeden organizmus (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 63-64*).

Dalším závažným otazníkem podoby první fáze hradu je existence věže. Jediným místem, kde věž mohla stát, je volné prostranství nádvoří. Pravděpodobně se jednalo o okrouhlý bergfrit, který se podle tehdejších zvyklostí nacházel na vstupní straně v severozápadním koutu nádvoří (*obr. 61*). Je poměrně logické, že mohutné těleso věže bylo odstraněno při novějších přestavbách z důvodu prostorového. Zda byla věž opravdu součástí dispozice, napovídá srovnání s jinými královskými hrady, jako je například hrad v Poděbradech. Srovnání půdorysů (*obr. 62*). Při srovnávání s hrady Přemysla Otakara II. lze za bezvěžové hrady označit pouze Myšenec, který, jak je popsáno výše, měl dispozici zcela mimořádnou a pak hrad Lanšperk. Lanšperk jako typ s plášťovou zdí byl v celé síti hradů zřejmě výjimkou (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 65*).

Protivín tak můžeme zařadit k menším hradům s obvodovou zástavbou, dispozičně obsahujícím dvě až tři palácová křídla a jednu věž. Zda byl hrad ještě výrazněji opevněn vnějším opevněním, není z poznání lokality jasné. Pravidelný půdorys hradu byl zřejmě reakcí na již stojící monumentální městské hrady typu středoevropského kastelu. Pravidelnost hradu lze také přikládat faktu, že staveniště nebylo nikterak geomorfologicky omezeno (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 65*).

4.7.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Protivínský zámek je další z mnoha lokalit, které by si zasloužily podrobnější archeologické poznání. Zejména o okolním opevnění, popřípadě o rozšíření dispozice mimo areál zámku, dnes prakticky není nic známo. Zlomkovité poznání hradu je způsobeno především absencí odborného dohledu při úpravách zámku. Lze předpokládat, že mnohé cenné archeologické situace byly ztraceny (*Durdík – Kašička-Nechvátal 1995, 66*).

Jediné dvě archeologické aktivity byly provedeny Jiřím Fröhlichem v letech 2001 a 2002. V roce 2002 proběhl záchranný archeologický výzkum. Byla zkontrolována sonda vykopaná správou zámku z důvodu zjištění statiky zdi východního renesančního křídla. V hloubce 98 cm byl v severozápadním nároží křídla zachycen 60 cm široký kamenný předzáklad zdi (*Fröhlich 2002, NZ ARÚ AV ČR*).

4.8. ÚJEZDEC

„Před lety stál ještě hrad tento za podívanou, když se ještě hláska jeho, ač zrušená, do povětrí vypínala. Nyní na skrovných jeho zbytcích bavi jen dobromyslnost a staročeská upřímnost obyvatelův“ (*Sedláček 1996, 213*).

Dnes již malé pozůstatky hradu pohlcené několika venkovskými usedlostmi stejnojmenné osady patří královskému hradu Újezdci. Areál hradu se rozkládal na široké ostrožně nad levým břehem řeky Vltavy západně od Týna nad Vltavou. Z archeologických nálezů lze založení hradu datovat do doby Přemysla Otakara II. (*Durdík – Sušický 2002, 124*). Z hradu zbylo pouze několik zdí a dalších hradních dispozic, které jsou součástí novověkých stavení. Zařazení hradu Újezdce do širšího

kontextu královské hradní architektury bylo možné až po provedení komplexního povrchového průzkumu v roce 1993 (*Durdík – Fröhlich 2006, 337*).

4.8.1. Historie hradu

Hrad byl založen v průběhu poloviny 13. století, s čímž korespondují dosavadní archeologické nálezy a také zjištěný fragment kružbového okna (*Durdík – Fröhlich 2006, 337*).

Do psané historie Újezdec vstupuje rokem 1332, kdy ho Závíš z Robné²⁷ směnil s panovníkem. Jeho potomci se začali psát z Újezdce²⁸ (*Durdík – Sušický 2002, 124*). Na počátku 15. století se Jan z Újezdce dostal do sporu s Janem mladším z Hradce, který hrad následně dobyl (*Durdík 2008a, 572*). Za Jitřicha z Újezdce byl hrad znovu obléhán a dobyt roku 1467²⁹ (*Durdík 2008a, 572*). Po té, co byl hrad dobyt, se dostává do rukou Lva z Rožmitálu a z Blatné³⁰. Zpět do majetku pánů z Újezdce se dostal už jen na krátko a roku 1491 ho Jan prodává Petrovi Kořenskému z Terešova. (*Sedláček 1996, 214*). Petrovi Kořenskému však již nesloužil hrad jako rezidenční sídlo a pozvolna pustl. Roku 1548 se o hradu hovoří již jako o pustém, když ho koupil Jan Malovec z Malovic. Objekt byl nadále poškozován jednak roku 1648 Švédy a také obyvatelstvem, které hojně využívalo zříceniny jako zdroje stavebního kamene. „Ještě roku 1776 stály z něho veliké zříceniny. Tehda ještě se nazýval starým a pustým zámkem. Tehda byly v něm ještě dva byty, každý se světnicí, komorou a kuchyní, 4 měrami pole a sadem“ (*Sedláček 1996, 215*). Byty, o kterých hovoří August Sedláček, nevíme převážně to, zda se nalézaly ve starých hradních objektech, nebo v nějakých parazitních domcích. Jak je patrné ze záznamů císařského otisku stabilního katastru třicátých let 19. století, je lokalita již zastavěna vesnickou zástavbou. To je patrné i na kresbě F. A. Hebera ze 40. let 19. století (*obr. 63*). Ještě August Sedláček popisuje jako

²⁷ Závíš z Robné byl v letech 1327-1333 nejvyšším komorníkem Království českého (*Sedláček 1996, 213*).

²⁸ „Měl tři syny: Arnošta I., Budivoje a Jence. Nejmladší byl proboštem na Pražském hradě, nejstarší zdědil rodové sídlo a po něm ho převzali jeho synové Jan a Budivoj. Janův syn Arnošt II. se jako první psal z Kounic a z Újezdce a prodal hrad roku 1491 rytířům Kořenským z Terešova: ti jej pak vlastnili po celých 130 let“ (*Heber 2008, 293*).

²⁹ Hrad byl obléhán během poděbradských válek vojskem Burjana Bechyně z Lažan (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 124*).

³⁰ „Dovídáme se jen, a to z pramene neúplného, že byl Újezdec Burjanem Bechyní z Lažan dobyt, a že se dostal potom Lvovi z Rožmitála a z Blatné; snad se to stalo ve válkách mezi stranou královou a stranou panskou“ (*Sedláček 1996, 214*).

dominantu lokality střep věže³¹, která se do dnešní doby nedochovala (*Durdík – Kašička - Nechvátal 1995, 68*).

Zřícenina hradu byla postupně více a více degradována, zejména v první polovině 20. století, kdy byly ubourány části zdiva přesahující místní domy. Hrad téměř zcela zanikl, ale díky použití hradních konstrukcí při budování zástavby můžeme vidět jeho zbytky, na základě nichž lze sestavit podobu hradního areálu (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 67-68*).

4.8.2. Hradní dispozice

Nevelký hradní areál můžeme zařadit k typu s obvodovou zástavbou. Hrad měl sloužit jako doplňkový k základní síti panovníkových hradů. Svou velikostí a umístěním byl hrad postaven na takovém místě, kde mohl plnit určitou funkci. V případě Újezdce to byla vazba na provoz na řece, kde panovnícký opěrný bod sloužil k vybírání cla a k dohledu nad důležitou obchodní cestou. Nedaleko hradu proti proudu řeky se navíc nalézal důležitý brod, který byl pod vizuální kontrolou hradu (*Durdík – Fröhlich 2006, 345*). Z velice zlomkovitých poznání o hradním areálu lze říci, že areál měl oválný tvar. Jeho rozměry v delší ose byly okolo 60 m a v kratší 45 m. Obíhala ho parkánová a hlavní hradební zeď. Na jižní straně byl hrad vymezen příkopem, který díky nevýhodné geomorfologické poloze musel být značně hluboký. Ve zlomcích se díky své hloubce dochoval dodnes především před usedlostí č.p. 8 a lze předpokládat, že byl široký zhruba 20 m (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 70*). Nejvýraznější pozůstatky hradu jsou patrné v areálu č.p. 13. Zde stávalo torso velké okrouhlé věže. O této věži se zmiňuje i August Sedláček, v jehož době byla hlavní dominantou hradu (*obr. 63*). Věž v této době dosahovala výšky 20 m a bylo možné pozorovat členění do tří pater (*Durdík – Fröhlich 2006, 340*). Bohužel dnes ji připomínají jen porostové příznaky na povrchu zahlazeného terénu. Dále lze pozorovat pod severním nárožím domu č.p. 13 dochovaný zbytek obvodové zdi hradu, který je největším nadzemním reliktem patrným v hradním areálu. Tento pozůstatek prezentuje technologii a vzhled hradního zdiva. Zeď byla silná 2 m, pečlivě vystavěná z lomového kamene. Lze pozorovat oba líce a její průběh v délce asi 6 m. Podobná situace se opakuje i u domku č.p. 2. Zde byla však středověká zeď zbavena líců a na takto připravený podklad byla vystavěna novověká konstrukce. U

³¹ Věž popisuje jako značně zuboženou, ale pevnou, konstrukčně vystavenou z malty a kamení (*Durdík – Kašička - Nechvátal 1995, 68*).

č.p. 12 lze pozorovat průběh této situace v délce více jak 10 m. O průběhu většiny zděných konstrukcí podávají výpovědi sami majitelé, kteří na ně narazili při pozemkových úpravách, a jejich výklad lze interpretovat jen s určitou rezervou. Větší síla zdiva nalezená u domů č.p. 1, 2 a 13 pravděpodobně vůbec se středověkým areálem nesouvisí (*Durdík – Fröhlich 2006, 340*).

Ze zjištěných poznatků patrných na (*obr. 64*) lze rekonstruovat podobu areálu hradu. Na čelní straně se tyčila mohutná věž. Nejpravděpodobněji šlo o begfrit. Věž byla nejspíše vevázána do čelní hradby a jihovýchodně od ní stála vstupní brána. Z brány se dochovalo torso její jedné boční stěny, a tak je nejasné, zda tvořila průjezd ve vstupním křídle, nebo měla věžovitý charakter. Hradní lomený palác stál na severovýchodní straně areálu a pravděpodobně dosahoval značných rozměrů. Jeho pozůstatkem jsou zbytky zdiva v dnešním č.p. 13, pravděpodobně se jedná o část nádvoří. Nález zdiva ve dvoře č.p. 2 ukazuje, že byla zastavěna i jihovýchodní strana dispozice. Lze říci, že většina obvodu hradu byla zastavěna (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 71-72*).

Všechny dostupné informace napovídají, že se jednalo o královský hrad typu s obvodovou zástavbou v menší variantě s jednou věží. Poměrně svízelný výběr staveníště hradu lze dávat do souvislosti s potřebou střežit tok Vltavy, vybírat na ní clo a v neposlední řadě mít i jeden z menších opěrných bodů, který doplňoval základní královskou síť mocenských opor v jihočeském regionu.

4.8.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Hrad Újezdec nepatří mezi archeologicky příliš poznané lokality. Je to dáno především zastavěním původní hradu soukromou zástavbou, která ve většině případů podrobnější průzkum nedovoluje.

V roce 1998 proběhl na hradě záchranný archeologický výzkum. Ten byl veden na trase výkopů pro telekomunikační kabely, které propojovaly jednotlivé usedlosti (*obr. 64*). Na přání vedoucích archeologů J. Fröhliche a E. Koppové byly práce prováděny ručním kopáním (*Durdík – Fröhlich 2006, 341*). Nálezy jsou v muzeu evidovány pod přír. č. 300/98 a inv.č. A12509 a 12510. Během výzkumu byl drobnou sondáží východně od č.p. 38 získán soubor keramiky ze 13. – 14. století (*obr. 65*), zvířecí kosti, 4 železné hřeby a klínek (*Fröhlich 1998, NZ ARÚ AV ČR*).

Během prací bylo odhaleno především středověké zdivo, které rozšiřuje poznatky o původní zástavbě hradu. Z odkrytých zdív pracovníci odebrali vzorky pro analýzu malty, kterou provedl Antonín Majer (*Durdík – Fröhlich 2006, 342*). Dále byl v profilu zjištěn původní povrch nádvoří tvořený ohlazenými kameny patrný na (*obr. 66*).

E. Koppová a J. Fröhlich získali soubor keramických střepů již v roce 1992, patrně ze sběru na svahu spadajícímu k Vltavě pod hradem (*Fröhlich 1993, NZ ARÚ AV ČR*). Kromě jediného prozatím provedeného archeologického výzkumu v roce 1998 je velké množství archeologického materiálu shromažďováno místním obyvatelstvem. Jedná se zejména o zlomky keramiky ze 13. - 18. století, jejichž výběr je na (*obr. 65*). Zcela mimořádným se stal nález ostění okna, zdokumentovaný T. Durdíkem v roce 1993 na zahradě domu č.p. 1. Majitel usedlosti při výkopech našel jeden fragment a další dva byly použity jako schůdky. Čtvrtý byl zazděn v podezdívce plotu. Rekonstrukce podoby okna je patrná na (*obr. 67*). Podobnosti s kružbovými okny na hradě Zvíkov a Písek pomohly zařadit hrad do kontextu královské hradní architektury (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 72*).

Vizuálnímu průzkumu hradu se opakovaně věnoval Tomáš Durdík. V roce 1978 provedl průzkum dochovaných zbytků hradu, při němž shledává, že došlo k obrovskému poboření původního zdiva. Kompletní povrchový průzkum a zaměření jeho konstrukcí byl uskutečněn v roce 1993. Výsledky průzkumu umožnily posunout vznik hradu již do 13. století (*Durdík 1978, NZ ARÚ AV ČR*).

4.9. VITĚJOVICE

„Od Vitějovic vine se nahoru stará cesta, kudy se z hradu do vesnice a do kostela jezdívало, ale na vrchu samém ji nelze již znáti. Na temeni úzkém a nepřilíš dlouhém stával hrad, po němž zbyly jen praskrovné známky“ (*Sedláček 1996, 102*).

Vitějovice leží na táhlém temeni zalesněného kopce zvaného Osule, který se vypíná nad obcí stejně jako hrad nazvanou Vitějovice, severovýchodně od Prachatic (*obr. 68*). Z jednotlivých částí hradu se dochovaly už jen zbytky zdí, které by bez

archeologického průzkumu nebylo možné rekonstruovat. Hrad má velkou výpovědní hodnotu především proto, že nebyl nikdy přestavován a stál jen několik málo let (*Menclová 1972, 256-257*). Stavebním typem hrad můžeme řadit do okruhu královské hradní architektury. Vitějovice byly součástí královských opor proti rozpínavému rodu Vítkovců (*Durdík - Sušický 2002, 134*). Přínosem pro poznání stavebního vývoje středověkých hradů je fakt, že po smrti krále Přemysla Otakara II. byla výstavba hradu přerušena a ten zůstal rozestavěný. Památka poskytuje náhled do postupu výstavby hradu i do jeho boření (*Durdík 2005, 310-311*).

4.9.1. Historie hradu

Za vlády svého zakladatele Přemysla Otakara II. hrad nebyl dostavěn a nedlouho po jeho smrti došlo k jeho poboření. Nadále však zůstal v držení koruny. (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 134*). První písemná zmínka z roku 1283 připomíná vesnici Vitějovice, kdy ji dostává od krále Václava II. Jan z Michalovic. Nejstarší písemné prameny o hradu jsou velice zlomkovité, což znesnadňuje jeho interpretaci. Dalším majitelem Vitějovic se již roku 1298 stává Bruno a roku 1312 nejspíše jeho bratři Verněš, Racek a Přibík. Všichni jmenovaní se již po Vitějovicích i píší. Hrad je ještě v této době využíván, což dokládá nalezená keramika. O využití hradu svědčí i zpráva z roku 1312, kdy Verněš slibuje, že bude střežit cestu mezi Pasovem a Prachaticemi (*Menclová 1972, 256-257*). Po roce 1317 se hrad stává majetkem Bavora III. ze Strakonice a definitivně tak ztrácí svůj význam. Dalšími majiteli hradu se stávají roku 1344 Rožmberkové. Zřejmě již v držení Bavora III. započaly bourací práce, které byly dokončeny za Rožmberků. Smyslem poboření vystavených částí bylo zabránit mocenskému zneužití. Název Osule, který je pro zříceninu a vrch používán dodnes, je možné poprvé zaznamenat roku 1379 při výčtu statků příslušných k hradu Helfenburku. (*Durdík 2008, 597*).

4.9.2. Hradní dispozice

Svým stavebním typem hrad zapadá do okruhu královské stavební architektury. Typologicky se jedná o hrad s obvodovou zástavbou (*Durdík 2005, 311*). Areál hradu byl dvoudílný a pokrýval táhlé temeno kopce. Jeho vnější opevnění, jako jsou valy a příkopy, nebylo realizováno. Hrad byl přizpůsoben staveništi a měl protáhlý obdélný

tvár uprostřed zhruba 30 m široký a 100 m dlouhý (*obr. 69*). Kratší strany dispozice byly prolomeny okrouhlými věžemi (*Menclová 1972, 256*).

První z věží zaujímalá půdorys o průměru 15 m a zdivo dosahovalo tloušťky 3 m. Polovinou svého objemu předstupovala před čelní hradbu. Mohutností věž spadala mezi největší stavby svého druhu u nás (*Menclová 1972, 256*). Vedle věže se nacházela kulisová³² brána, která umožňovala přístup do hradu přes padací most, který zajišťoval přechod přes příkop. Druhá okrouhlá věž se nacházela na jihozápadním kratším konci dispozice a byla analogicky jako první začleněna do fortifikace hradu (*obr. 70*). Tato věž byla vystavěna na skalnatém výběžku, měla průměr 13 m a sílu zdiva 3 m (*Menclová 1972, 256*).

Vstupní branou se od severovýchodu vstupovalo na nevelké čtyřhranné předhradí (*Menclová 1972, 256*). Oproti předhradí podstatně větší jihozápadní část dispozice byla ze všech stran obestavěna palácovými křídly. Severovýchodní bylo prolomeno vstupním průjezdem z předhradí. Lze předpokládat, že palác i členění jeho vnitřních prostor je shodné s klasickým vzorem paláců Přemysla Otakara II. Palácové křídlo bylo tvořeno středním sálem se dvěma komnatami po stranách stejně, jako to můžeme vidět na hradě v Písku nebo v Myšenci (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 136*).

Z obytných křídel širokých asi 10 m se dochovaly pouze zbytky základových zdí (*obr. 71*). V západním křídle lze rozeznat výše zmíněný střední sál v podobě obdélné místnosti, k níž přiléhají dvě menší. Charakteristický prvek paláců Přemysla Otakara II. nádvorní arkády nejsou v terénu nikterak patrné a byly pravděpodobně nahrazeny dřevěnou pavlačí nebo loggií (*Menclová 1972, 256*). Velká většina zdiva paláce byla vystavěna pouze do výšky přízemí, kde byla práce zastavena (*obr. 72*). Tomuto napovídají i rovné koruny dochovaného zdiva a hromady kamene v areálu hradu, připravené jako stavební materiál (*obr. 73*). Na zdivu lze také spatřit stopy po záměrném boření částí zdiv, kdy byla použita metoda podkopávání.

Hradní areál se dochoval značně zlomkovitě, což je zapříčiněno přerušenu stavbou a pobožením hradu ve 14. století.

³² „Brána může být buď kulisová, tvořená pouze portálem v hradbě, nebo může být součástí nějakého objektu nejčastěji věže, budovy, bašty (*Durdík 2005, 67-68*).

4.9.3. Archeologické výzkumy a aktivity

Zlomkovité poznání hradu je důsledkem toho, že zde prozatím nebyl proveden žádný archeologický výzkum. Pozůstatky zdiva byly pouze vizuálně prozkoumány, o čemž jsem našel pouze jediný záznam v archivu nálezových zpráv ARÚ AV ČR.

Vizuální revizní průzkum byl proveden Jaromírem Benešem 12. 10. 1993. V terénu byly zaznamenány rozsáhlé pozůstatky půdorysů staveb, které místy dosahovaly prvního patra. Zdivo bylo stabilní a nebyly pozorovány žádné negativní zásahy (*Beneš 1993, NZ ARÚ AV ČR*).

Jedinou další aktivitou, kterou lze spojit s tímto hradem, bylo vybrání interiérů jedné z věží někdy v 80. letech 20. století. Akce byla provedena turisty bez dohledu odborného pracovníka. Tuto informaci mi poskytl pracovník Prachatického muzea Mgr. Ing. Marek Parkman. Jelikož jsem o ní nenalezl písemnou zprávu, uvádím ji pouze pro doplnění informací o lokalitě.

5. ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY

V následujících kapitolách jsou popsány vybrané, publikované nálezy z výše zmíněných hradních lokalit. Cílem je, pokusit se zjistit, zda se v archeologickém materiálu z tohoto typu sídla odráží sociální status jeho majitele a také každodenní život obyvatel hradu.

5.1. Sklo

Pokud můžeme v nějakém odvětví každodenního života nalézt sociální rozdíly, je to bezesporu při stolování. Okázalé a reprezentativní stolování vyžadovalo použití patřičného nádobí. Mimo kvalitní stolní keramiky představované džbánky, poháry, korbely a kalíšky, bylo možné sledovat zastoupení nádob, vyrobených ze skla (*Durdík 2010, 50-53*). Poprvé je ve větší míře duté sklo sledováno v nálezových situacích ze 13. století. V druhé polovině tohoto století je jeho rozšíření patrné nejen na královském dvoře, ale i dalších panských sídlech. V nálezovém fondu můžeme rozlišit několik

základních skleněných tvarů. Jedná se o skla s plastickým dekorem tvořeným nálepy nebo vlákny, méně jsou zastoupeny hladké nezdobené nádoby. Vzácně se také vyskytuje malování a zdobení zlatem (*Černá 1994, 43-45*).

Doklady používání tohoto luxusního druhu skla jsou doloženy na hradě v Táboře. Fragmenty skleněných nádob ze 13. století byly nalezeny při výzkumech v letech 1969, 1993 a 2003. Zlomky skleněné číše s nálepy pocházejí z okolí druhé válcové věže. Při výzkumu v roce 1969 byla objevena část hrdla importované lahve zdobené emailem a zlatem. Zlomky byly opatřeny arabskými nápisy (*Krajíc 2007, 366-369*).

Torzo nádoby bylo nalezeno v roce 1993 v sondě č. 14, kulturní vrstvě č. 4. Zůstaly zachovány části hrdla a okraje (*obr. 74*). Na spodní část hrdla byly nataveny dvě modré horizontální nitě vzdálené od sebe 20 mm a mezi ně byla umístěna horizontální klikatka. Hrdlo přechází obloukem v baňaté tělo, z něhož však známe jen minimální část (*Krajíc 2000, 109*). R. Krajíc na základě analogií z českého a zahraničního prostředí považuje nádobu za lahev nebo karafu. Prostřednictvím zdobných motivů shledává podobnosti s nálezem konvice z Mečové ulice v Brně, že by se mohlo jednat o lahev, napovídá obdobný nález z Norimberka. Srovnání na (*obr. 75*) (*Krajíc 2000, 109*).

Vlastnosti těchto nádob často vedli ke spojení s benátským prostředím. Z okolí tohoto italského města pochází mnoho luxusních nádob vyrobených z čirého skla. Takové závěry o původu jsou však velice problematické. Mnoho nálezů stejného charakteru pochází z území Německa, Švýcarska a Lichtenštejnska (*Krajíc 2000, 111*).

5.2. Kachle

Člověk žijící v našich zeměpisných šířkách odjakživa bojoval a přizpůsoboval se přírodě. Cyklicky se střídající období tepla a zimy ho nutila zajistit si teplo v chladných dnech. Nejjednodušším řeším, byl oheň. Poměrně hustě zalesněné oblasti zajišťovali dostupnost a dostatek paliva v nepříznivých obdobích. Využití a manipulace s ohněm způsobovaly také mnohá nebezpečí. Zakouřené prostředí, neefektivita otevřeného ohniště a riziko požáru nutila člověka hledat lepší řešení (*Pavlík – Vitanovský 2004, 9*).

Zlomovým se stal vynález kamen. Na naše území se tato novinka dostala ze západní Evropy. Kamna budovaná z kachlů znamenala výrazný posun v tepelném pohodlí člověka. Výhodou bylo uzavření ohně do otopného tělesa a snížení rizika vzniku požáru. Použitím kachlů také výrazně stoupla účinnost. Nespornou výhodou bylo také umístění tělesa kamen v prostoru. Oproti krbu zabudovanému ve zdi kamna umožňovala lepší ohřev a cirkulaci teplého vzduchu v místnosti (*Pavlík – Vitanovský 2004, 9*).

Kachlová kamna se díky možnosti zdobení stala místem odrazu uměleckého řemesla. Podobně jako raně gotické dlaždice mohly výjevy na kachlích znázorňovat motivy náboženské a světské. Z nálezových situací zde popisovaných hradních lokalit jsou známé především nálezy kachlů datovaných do 15. a 16. století.

Z hradu v Bechyni pochází kachle datovaný do 2. poloviny 15. století. V prostoru západního parkánu bylo nalezeno šest zlomků, tvořící zhruba jednu třetinu původní velikosti kachle. Čtvercový formát o rozměrech 197x197 cm byl na přední straně zdoben polopostavou krále s mečem. Před ním je štít s nesprávně heraldicky vyobrazeným českým lvem. Po stranách ústředního motivu je hradba s cimbuřím (*Durdík – Pavlík 2008, 490*). Celý tvar kachle je dobře rekonstruovatelný na základě analogických nálezů z nedalekého Tábora. Totožné exempláře uložené v Husitském muzeu v Táboře (*obr. 7*) znázorňují celou postavu, která navíc drží žezlo ve tvaru lilie (*Krajíc 2005, 136*).

Kachel s reliéfem svatého Václava byl nalezen při záchranném archeologickém výzkumu v roce 1969 během vybírání zásypů sklepů v západním křídle píseckého hradu. Na přední vyhřívací stěně je znázorněna hlava světce s detailně vykresleným obličejem. Kolem hlavy je patrná svatozář a v pravé části korouhev (*obr. 76*). Kachel se vymyká běžné produkci tím, že byla jeho levá strana, včetně vyhřívací komory odříznuta. Podobné analogie lze nalézt na zámku v Českém Krumlově, Pražském hradě a v Rakovníku. Takto atypická úprava je pravděpodobně spojena s potřebou vyhovět konkrétní nastalé situaci při stavbě kamen v složitém obytném prostoru (*Simota – Jiřík 2009, 923-927*). Nález představující ukázkou gotické kamnářské produkce je datován do druhé poloviny 15. století (*Simota – Jiřík 2009, 924*).

5.3. Dlaždice

Dlaždice z pálené hlíny, zdobené reliéfním motivem, byly součástí dlažeb reprezentativních sálů, kaplí a i dalších místností na královských hradech. V jižních Čechách byly nalezeny dva významné soubory středověkých dlaždic. Jedná se o nálezy z hradu v Písku a ze Zvíkova (*Nechvátal 1988, 575*). V 70. letech bylo z píseckého hradu publikováno 6 typů dlaždic. Po dalších nálezech a revizi sbírek je nyní z hradu doloženo 20 typů dlaždic (*Fröhlich 2012, 29*).

Nejvíce nálezů z píseckého hradu je řazeno k typu 109 (*obr. 77*). Glazovaná dlaždice s orlicí a rozetami je doložena nejméně v 53 exemplářích z různých míst areálu hradu (*Fröhlich 2006b, 881*). Tento typ byl vkomponován do čtverce postaveného na koso. Výsledný obrazec byl tvořen čtvrtkruhy a čtvrtrosetami v každém rohu dlaždice (*Nechvátal 1988, 587*).

Druhý nejrozšířenější motiv náleží typu 108. Znázorňuje dvouocasého lva s rozetami. Je znám ze 47 kusů, převážně zlomků (*Fröhlich 2006b, 881*).

Čtyři zlomky dlaždice typu 99 znázorňují lva kombinovaného s polopostavou bojovníka (*obr. 78*). Zlomky byly nalezeny při výzkumech v letech 1968 a 2006 na nádvoří a v jižním křídle. Jeden pochází ze staré sbírky muzea. Totožná dlaždice je známa z hradu Zvíkova. Zobrazuje kentaura s tělem čtyřnohého zvířete a lidským trupem. V pravé ruce svírá meč, který míří dozadu a levá ruka drží štít (*Hejdová – Nechvátal 1970, 161*).

Shodnost některých motivů z hradu v Písku a ze Zvíkova napovídá, že byly zřejmě vyrobeny stejnou dílnou. Shodné jsou typy 96 – 100, 102 – 104, 106 a 109. Analýza použitého materiálu potvrzuje, že surovina pravděpodobně pochází ze stejného hliniště (*Fröhlich 2006b, 884*). Z výzkumu P. Břicháčka vyplývá, že dlaždice patřící do zvíkovsko-písecké skupiny byly vyráběny také stavební hutí při premonstrátském klášteře v Milevsku. V Milevsku byly nalezeny dlaždice poškozené při výrobě a spadají k typu 96 a 106 (*Fröhlich 2006b, 885*).

5.4. Mince

Dokladem využívání platebních prostředků na popisovaných hradních lokalitách jsou nálezy mincí. Soubor mincí byl nalezen ve výplni částečně zasypaného hradního

příkopu píseckého hradu při archeologickém výzkumu v roce 1969. Těchto 13 mincí bylo rozptýleno na poměrně malé ploše v hloubce 184 cm. Pravděpodobně se jednalo o náhodnou jednorázovou ztrátu (*Koppová – Militký 2000, 153*). Osm exemplářů pochází z české proveniencce a náleží k ražbě Jiřího z Poděbrad (1458–1471). Dvě ražby lze určit jako bílé peníze Vladislava II. Jagellonského (1471–1616). Zbývající mince náleží hornolužickému městu Zhořelci a jednu ražbu se nepodařilo určit (*Fröhlich 2012, 30*). Písecký soubor lze považovat za autentický komplex drobného oběživa. Pro datování je klíčový jednostranný peníz Vladislava II. Jagellonského, ražený po roce 1485. Archeologizace souboru tedy proběhla ve druhé polovině 80. let 15. století.

Uherský dukát císaře Zikmunda Lucemburského (1387-1437) byl nalezen na hradě Orlick při archeologickém výzkumu v roce 1998 (*obr. 79*). Mince se nacházela ve vrstvě 2012, která obsahovala množství kuchyňského odpadu a stolní keramiky. Na základě keramiky lze vrstvu datovat do 1. poloviny 15. století (*Beneš – Militký 2005, 164*). Toto zjištění je v souladu 30. lety 15. století, kdy byla objeven mince vyražena. Na aversu je čtvercový erbovní štítek s uherských a českým znakem. Revers zobrazuje stojícího sv. Ladislava, který čelně drží sekeru a jablko. Průměr mince je 21 mm a váha 3,55 g (*Beneš – Militký 2005, 164*). Uherské dukáty se vyskytují poměrně běžně, zde je však mimořádné, že byl nalezen při archeologickém výzkumu (*Beneš 2000, 11*).

5.5. Militarie

Zbraně jsou v archeologickém materiálu obecně zastoupeny velice málo. Příčinou může být to, že tyto předměty nebyly pro svou nákladnost vyhazovány. Velice kvalitní materiál bylo i po poškození zbraně možné zpeněžit nebo přetvořit v jiný předmět. Nejčastěji zastoupenou militarií je střelivo v podobě hrotů lukostřeleckých šípů a šipek střel do kuše (*Durdík 2010, 56*). Při interpretaci těchto nálezů je třeba jistá obezřetnost. Militarie patřili do běžného inventáře posádky hradu, která zajišťovala jeho obranu. To znamená, že ne každý nález je dokladem bojové činnosti na dané lokalitě.

Publikované nálezy militarií z popisovaných lokalit se omezují pouze na písecký hrad. Během výzkumu E. Koppové v roce 1968-1969 byl nalezen železný hrot kopí (*Fröhlich 1997a, 131*). Kopí, se řadí k bodným zbraním, jejichž hrot je nasazen na dlouhém ratišti. Stejně jako mnoho dalších zbraní mohlo být kopí používáno k lovu

(Wagner – Drobná – Durdík 1956, 74). Mimo publikovaných nálezů lze uvést hrot šípku kuše z píseckého hradu, uložený v depozitáři Prácheňského muzea (*inv. č. 9215*).

Další militarie byly nalezeny na starších přemyslovských hradech. Ze Zvíkova pochází nález pobočných zbraní tzv. tesáků. Tesáky patří ke kategorii chladných zbraní a představovali hlavní zbraň pro vedení boje zblízka (*Klučina 2004, 30*). Dva nalezené tesáky ze zvíkovského hradu³³ je možné rámcově datovat do 15. století (*Žákovský 2008, 461-472*).

6. NEDESTRUKTIVNÍ PRŮZKUM HRADU VITĚJOVICE

Nedestruktivní archeologii můžeme považovat za soubor metod teorií a postupů, zaměřených na vyhledávání a vyhodnocení archeologických pramenů. Při těchto postupech nejsou prováděny zásahy do terénu. Jednou z nedestruktivních metod je průzkum reliéfních tvarů. Tato metoda byla využita i pro práci na hradě Vitějovice. Použitá metoda bývá nejčastěji aplikována při hledání antropogenních relikvů v krajině. Těmito relikty mohou být valy a příkopy (*Kuna 2004, 237*). Ze získaných dat je také možné sestavit tzv. digitální model terénu. V naší archeologii se můžeme s tímto druhem prezentace lokality setkat již v 70. letech minulého století. Byly takto zaměřeny například zaniklé středověké vesnice Drnek-Svídná (okr. Kladno) nebo Potálov (okr. Tábor) (*John 2008, 252*).

Cílem práce bylo získat data, která by bylo možno využít k zasazení hradu do krajiny a také k lepšímu pohledu na staveniště hradu pomocí digitálního modelu terénu. Digitální model je využíván v případech, kdy je lokalita z větší části zalesněná nebo se rozkládá v nepřehledném terénu. Je tedy lepší volbou pro dokumentaci a následné studium než fotografie nebo kresebná dokumentace. Cílem práce je také porovnat zjištěné terénní relikty s kresebně dokumentovaným zdivem.

K účelům měření byla zvolena totální stanice Leica TS02 zapůjčená od Archeologického ústavu Jihočeské univerzity. Měření bylo prováděno za použití optického hranolu. Metoda spočívá v tom, že na měřený bod je postaven optický hranol umístěný na vrcholu výtyčky. Totální stanice následně pomocí paprsku infračerveného

³³Inv. č. 855; ZV-90; 1680. Inv. č. 756; 88.

dálkoměru bod zaměří (*John 2008, 253*). Z důvodu věrnosti výsledného modelu nebyla pro měření zvolena síť pravidelných bodů, ale body byly záměrně zhušťovány v místech s větší členitostí terénu. Během prací v terénu bylo získáno přes 700 bodů následně použitých pro vykreslení digitálního modelu reliéfu.

Při pohledu na vykreslený digitální model (*obr. 81*) je možné si povšimnout rozložení celé lokality. Na severním a jižním konci jsou patrné základny pro obě hradní věže. Celému staveništi dominuje navršený materiál v prostoru plánovaného nádvoří. Při pohledu na model shora (*obr. 82*) je zřetelný obdélný půdorys nádvoří a částečně i terénní úpravy kolem zdiva palácových křídel, které obklopovali nádvoří ze všech stran. Díky takto upravenému povrchu je zdivo, i když nebylo přímo zaměřováno z části rekonstruovatelné. Model dále ukazuje podobu předhradí, které bylo obeháno hradbou. V tomto prostoru je dnes úzká pěšina, která se po obou stranách strmě svažuje východním a západním směrem.

K srovnání kresebné dokumentace a modelu terénu byl použit náčrt situace podle J. Anderleho a V. Švábka. Na (*obr. 83*) lze vidět terén, doplněný o dochované zdivo. Další práce s lokalitou předpokládá doplnění modelu o digitálně zaměřené zdivo a vytvoření tak kompletního 3D modelu.

7. SYNTÉZA

K rekonstrukci podoby a dějin hradů Přemysla Otakara II. v jižních Čechách, lze použít jednak písemné prameny, ale také informace z provedených archeologických výzkumů. Písemné prameny většinou k nejstarším dějinám hradů poskytují velice málo informací. Výjimku tvoří pouze hrady Písek a Bechyně, kdy písemné prameny uvádějí rok vzniku nebo počátku výstavby dané lokality. Přehled pramenů písemné povahy předkládá především August Sedláček, který se snažil co nejpodrobněji postihnout historii hradních lokalit. O existenci hradu ve sledovaném období nejčastěji vypovídají královské listiny, které byly na hradě vydány. Tento typ pramene přináší informace především o hradech, jimž král přikládal větší význam a na kterých osobně pobýval. Většina záznamů nadále pochází z doby, kdy královský majetek přešel do šlechtických rukou.

Informace z archeologických akcí výrazným způsobem doplnily poznatky o významných jihočeských hradech. Zejména na hradech Orlík, Písek a Tábor je patrné, že archeologie přispěla k lepšímu poznání stavebního vývoje a dispozicím otakarských hradů. Na základě těchto poznatků bylo možné provést zásadní revizi starších názorů týkajících se podoby královských sídel. Na hradě Hradišti, Písku, Myšenci a Bechyni výzkumy potvrdily předpokládanou dobu vzniku hradů v druhé polovině 13. století. Archeologický a stavebně historický průzkum pomohl zařadit takřka zmizelé hrady do královské hradní architektury. Náhodný nález ostění kružbového okna z hradu v Újezdci ukazuje příklad významu výpovědi hmotných pramenů. Písemné zprávy o hradu v Újezdci sahají do 14. století, kdežto fragment architektonického článku posunuje jeho vznik do 2. poloviny 13. století (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 73*). Bohužel u lokalit, jako je Hluboká a Vitějovice, absence výraznějších hmotných pramenů nedovoluje srovnání.

Archeologie značným způsobem změnila pohled na hrad Hradiště. Plošný odkryv odhalil průběh půdorysu stavby a také umístění fortifikačních prvků. Bylo možné tak prohloubit dosavadní pouze rámcové představy badatelů o podobě hradu ve 13. století. Podobně je tomu také na Orlíku, kde precizní stavebně-historický průzkum a nejnovější archeologické poznatky prakticky vyvracejí dosavadní závěry o podobě a stavebním vývoji hradu. Rozsáhlé a moderní archeologické výzkumy dokázali, že hradní lokality mají pro budoucí výzkumy poměrně velký potenciál. Bylo by tedy dobré zaměřit se na méně poznané stavby.

Jihočeská hradní architektura doby Přemysla Otakara II. představuje rozmanitý vzorek jak z hlediska typologického tak i funkčního. V popředí stojí hlavní královské pevnosti a opory jeho moci, mezi něž bezpochyby spadaly hrady Hluboká, Hradiště, Písek, Zvíkov, Bechyně, Protivín a Vitějovice. Tato základní síť byla doplněna menšími strážními hrady kumulovaných podél toku Vltavy. Vltava byla chápána jako důležitá obchodní cesta, a proto byly její břehy zabezpečeny hrady Újezdcem a Orlíkem. Menší strážní hrady byly budovány v blízkosti brodů a jejich přítomnost napomáhala vybírání cla z plavby. Pravidelné rozvržení opěrných bodů na Vltavě začíná Kamýkem nad Vltavou přes Orlík, Zvíkov, Újezdec a končí Hlubokou.

Mezi vojenskými pevnostmi se můžeme v Jižních Čechách setkat se zcela ojedinělou stavbou pravděpodobně reprezentačního charakteru. Tímto zcela netypickým

hradem byl hrad v Myšenci. Z poznání hradu je zřejmé, že nebyl budován jako článek sítě vojenských opor. Svou výstavností se měl podílet na reprezentaci panovníka. V době Přemysla Otakara II. byl systém královských hradů takřka dokončen. Bylo tak možné vybudovat stavbu charakteru Myšence, který nebyl z hlediska obrany plnohodnotný. (*Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 21*). Jeho vojenskou podporu v dané oblasti zajišťoval hrad v Písku a v Protivíně. Jistou analogii lze nalézt v italských loveckých zámcích Fridricha II. z rodu Štaufů (*Kuthan 1975, 105*).

Pro dobu panování krále Přemysla Otakara II. jsou typické hrady úzce spjaté s nově založenými městy. Charakteristickými zástupci jsou hrad v Písku a Hradiště v dnešním Táboře. Písecký hrad byl zcela ovlivněn čtverhrannou parcelací městské zástavby. Tento hrad lze chápat jako dispozici s obvodovou zástavbou implantovanou do městského prostředí. Jeho zranitelná nároží byla zpevněna čtverhrannými věžemi, bez možností aktivní obrany (*Petráň 1985, 429*).

V rámci hradní architektury se lze zabývat otázkou srovnání jihočeských královských hradů s hrady budovanými šlechtickými rody. Druhá polovina 13. století znamenala prolomení ostré hranice mezi podobou opevněných sídel panovníka a šlechty (*Durdík 2005, 20*). Zejména malé královské strážní hrady s bergfritovou dispozicí jako byl Orlík, mohou být srovnatelné s hrady budovanými šlechtou. Náročnější je pak najít adekvátní protějšek hradům Zvíkov, Písek nebo Hradiště. Tyto stavby patřili k předním pevnostem své doby. Ve 13. století k takovým stavbám můžeme řadit pouze středočeský hrad Stará Dubá a rodem Vítkovců vystavěný hrad Příběnice (*Durdík 2011, 182*).

Příběnice byly zbudovány na severním okraji panství Vítkovců a byly tak reakcí na posilování mocenských opor panovníka v této oblasti. Rozměrný hrad byl založen na protáhlé ostrožně nad řekou Lužnicí. Dominantou stavby byla v Čechách velice neobvyklá osmiboká věž, jejíž analogie můžeme hledat v Rakousku (*Durdík 2005, 237*). Palácový trakt obklopoval nevelké nádvoří. Severní část dispozice byla uzavřena čtverhrannou věží. Je nepochybné, že výstavba stavebně nejnáročnějšího hradu Vítkovců, byla reakcí na nedaleko budované město a hrad Hradiště (*Durdík 2005, 238*).

Kromě severně vysunutého hradu Příběnice rod Vítkovců vlastnil mnoho dalších hradů. Tyto hrady se však jen stěží rovnaly královským. Rožmberk byl až do 90. let 13. století hlavním sídlem Vítkovců. Lze ho řadit k nejstarším šlechtickým hradům

v Čechách. Jeho dispozice zahrnuje čtverhrannou věž, které má zřejmě souvislosti s podunajskými hrady. Zbytek areálu tvoří nevelké ohrazení s jednokřídlým palácem (*Durdík 2005, 252*). Dalším nevelkým vítkovským hradem byl Český Krumlov. Podoba hradu ve sledovaném období byla tvořena klasickou bergfritovou dispozicí obehnanou hradbou. Okrouhlý bergfrit byl doplněn o nevelký obdélný palác. Toto uspořádání, lze sledovat, na většině nejstarších šlechtických hradů (*Durdík 2005, 74*). Podunajský vliv lze nalézt i na hrdě Landštejně. Původně královský hrad získal v polovině 13. století rod Vítkovců. Románský hrad disponoval dvěma čtverhrannými věžemi, které svíraly palác. V Čechách je tato dvouvěžová dispozice ojedinělá. Pro srovnání královských a šlechtických stavebních aktivit není tento hrad příliš vhodný, protože původní velkolepá podoba královského sídla byla výrazně změněna až v průběhu 14. století (*Durdík 2005, 165*).

Druhým šlechtickým rodem, jemuž král v jižních Čechách věnoval svou pozornost, byly Bavorové ze Strakonice. Oproti Vítkovcům, se Přemysl Otakar II. snažil nalézt v tomto rodě svého spojence. Významným krokem bylo, když král oženil Bavora II. ze Strakonice se svou nevlastní dcerou Anežkou³⁴. Pro hradní architekturu v jižních Čechách je významné rodové sídlo Bavorů. Strakonický hrad byl tvořen dvěma samostatnými celky. Východní náležela johanitské komendě, kterou řádu věnoval Bavor I. a západní, která tvořila šlechtické sídlo (*Durdík – Adámek – Fröhlich – Chotěbor 1998, 34*). Zbytky původního hradu odhalil archeologický výzkum vedený Antonínem Hejnou (*Durdík 2005, 271*). Počátkem sedmdesátých let začal Bavor II. s přestavbou hradu na sídlo, které odpovídalo jeho postavení. Architektonické články i další prvky použité při přestavbě původního paláce odkazují na podobnost s nedalekými královskými hrady Zvíkov a Písek. Je možné, že Bavor II. při přestavbě využil právě královské stavební huti (*Svoboda 2010, 75*). Podobnost s královskou hradní architekturou lze shledat i na strakonické věži zvané Rumpál. Okrouhlá věž s břitem, který vznikl seříznutím oblého tělesa věže, neodpovídá běžnému provedení bergfritových věží. Spíše se nápadně snaží přiblížit královským stavbám (*Durdík 2005, 272*). Zajímavé je porovnání strakonické věže Rumpál s břitovou věží hradu Zvíkova. Bavorská část hradu výrazně převyšovala běžný standard své doby. Ve své době

³⁴ V roce 1261 se Přemysl Otakar II. nechal rozvést a zároveň nechal své potomky z nemanželského vztahu s Anežkou z Kuenringu legitimizovat (*Svoboda 2010, 70*).

můžeme hrad řadit k nejnáročnějším stavbám šlechtické architektury (*Durdík – Adámek – Fröhlich – Chotěbor 1998, 37*).

Na základě popsaného archeologického materiálu lze částečně rekonstruovat hmotnou kulturu královských hradů. Zejména pak honosné předměty, jako jsou skleněné nádoby nalezené na hradě Hradišti, odpovídají vysokému životnímu standardu panovnického dvora. Nálezy kachlů a dlaždic lze spojit se vzrůstající potřebou vytvořit nejenom vojenskou pevnost ale i pohodlné a komfortní sídlo. Militárie mohou dokládat přítomností vojenské posádky na hradě. S jistou opatrností a s přihlédnutím k okolnostem získání tohoto materiálu lze říci, zda pocházejí z bojové činnosti. Takto mohl být interpretován například materiál z hradu Zvíkova.

8. ZÁVĚR

Do zakladatelského díla Přemysla Otakara II. v jižních Čechách jsem začlenil devět lokalit. Na tomto vzorku jsem se snažil nastínit podobu hradní architektury v druhé polovině 13. století v jihočeském regionu. Na základě literatury jsem u každého hradu nastínil jeho historický vývoj a hradní dispozici. Každou lokalitu jsem osobně navštívil a snažil jsem se dosavadní zjištěné vědomosti porovnat s realitou dnešního stavu hradů. Zároveň bylo-li to možné jsem doplnil text o vlastnoručně pořízené fotografie. Každá z kapitol o hradě byla na konci doplněna o seznam archeologických aktivit.

Co se týče archeologický aktivit prováděných na sledovaných lokalitách, je patrná výrazná nerovnováha. Hradů Vitějovic, Újezdce, Protivína a Mýšence se archeologický výzkum dotkl jen velice okrajově. Oproti těmto lokalitám jsou v práci zastoupeny hrady, na nichž bylo provedeno více mnohdy i plošných výzkumů. Nejedná se přitom o diskriminaci některých lokalit, ale o fakt, že hrady jako je Písek nebo Hradiště stojící v městské zástavbě, byly více zasaženy terénními a stavebními úpravami, při nichž mohl být archeologický výzkum proveden. V dnešní době vychází mnoho archeologických aktivit spíše ze záchranných výzkumů.

Kompletnost všech archeologických aktivit prováděných na hradech, je limitována tím, že ne všechny jsou zaznamenány. Jedná se především o těžko postižitelné povrchové sběry a další drobné činnosti.

Dosavadní archeologická činnost se nejméně dotkla hradu Vitějovice. Z tohoto důvodu, byla této lokalitě věnována zvláštní kapitola, ve které je popsán pokus o zaměření terénu hradu. Dosavadní badatelé k popisu lokality využívali především kresebnou dokumentaci. Tato dokumentace byla s nově získaným modelem také porovnána. Do budoucna by bylo přínosem použití digitální techniky k zaměření zdiva hradu a vytvoření tak celkového 3D modelu.

9. PRAMENY A LITERATURA

Beneš, A. 1975: Bechyně. Zpráva vedoucího výzkumu čj. 9464/75

Beneš, A. 1976: Bechyně. Zpráva vedoucího výzkumu (závěrečná zpráva) čj. 5135/76

Beneš, A. 1987: Bechyně. Výzkumy v Čechách 1987, 11

Beneš, J. 1993: Vitějovice – revizní průzkum. NZ ARÚ AV ČR čj. 3339/93

Beneš, J. 2000: Archeologický výzkum hradu Orlík v roce 1998, (Nálezová zpráva)

Beneš, J. – Militký, J. 2005: Nález uherského dukátu císaře Zikmunda Lucemburského z Orlíka nad Vltavou (okr. Písek). Numismatický sborník 20, 164-165

Břicháček, P. 1989: Orlík nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 3651/89

Černá, E. 1994: Středověké sklo v zemích koruny české. Most

Drda, M. 1969: Tábor, středověký hrad. Výzkumy v Čechách 1969, 155-156

Drda, M. 1981: Tábor. Zpráva o archeologickém dozoru při výkopových pracích v areálu tábořského pivovaru čj. 325/82

Durdík, T. 1973: Bechyně. Zpráva o návštěvě Bechyňského zámku čj. 2373/73

Durdík, T. 1978: Újezdec. Zpráva vedoucího výzkumu. NZ ARÚ AV ČR čj. 1655/78

Durdík, T. 1979: Vývoj hradů 13. století v Čechách. Folia historica bohemia 1, 177-171

Durdík, T. 1980: Městský hrad v Písku. Výzkumy v Čechách 1980, 88

Durdík, T. 1989: K původu kastelů střeoevropského typu. Archaeologia historica 14, 233-255

Durdík, T. 1990: Myšenec. Hlášení o pokračování geodeticko-topografického průzkumu hradu v Myšenci. NZ ARÚ AV ČR čj. 2123/90

Durdík, T. 1993: Královský hrad v Písku. Písek

Durdík, T. 1995: Hrad Písek. Výzkumy v Čechách 1995, 174-175

- Durdík, T. 1995a:* Královské hrady a královská města v Čechách 13. století. *Archaeologia historica* 20, 331-336
- Durdík, T. 1997:* Myšenec. NZ ARÚ AV ČR č.j. 7331/99
- Durdík, T. 1998:* Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Academia. Praha
- Durdík, T. 2000:* Bechyně. NZ ARÚ AV ČR č.j. 8650/00
- Durdík, T. 2000a:* Nástin problematiky českých feudálních sídel 13. století. *Castellologica bohemia* 7, 17-50
- Durdík, T. 2005:* Encyklopedie českých hradů. Libri. Praha
- Durdík, T. 2008:* České hrady. Albatros. Praha
- Durdík, T. 2008a:* Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Libri. Praha
- Durdík, T. 2010:* Několik poznámek k české hradní každodennosti. *Archaeologia historica* 35, 45-61
- Durdík, T. 2011:* Rožmberské hrady. In: Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami. České Budějovice, 182-195
- Durdík, T. – Adámek, J. – Fröhlich, J – Chotěbor, P. 1998:* Vybrané středověké památky Prácheňska. Unikornis. Praha
- Durdík, T. – Fröhlich J. 2006:* Nové poznatky o hradu Újezdci u Týna nad Vltavou. *Castellologica bohemia* 10, 337-348
- Durdík, T. - Kašička, F. - Nechvátal, B. 1995:* Hrady, hrádky a tvrze na Písecku. Písek
- Durdík, T. – Pavlík, Č. 2008:* Soubor kachlů z hradu a zámku Bechyně. *Castellologica bohemia* 11, 483-494
- Durdík, T. – Sušický, V. 2002:* Zříceniny hradů, tvrzí a zámků: jižní Čechy. Praha
- Frey, J. – Fröhlich, J. 1968:* Nádvoří píseckého hradu. *Výzkumy v Čechách* 1968, 95
- Fröhlich, J. 1979:* Písek. Kamenické značky zjištěné při výzkumu v obvodu píseckého hradu v r. 1978-1979. Součást zprávy o záchranném výzkumu v Písku – hradu čp. 113 v roce 1978-1979, č.j. 719/79, Archeologický ústav ČSAV

- Fröhlich, J. 1986:* Bechyně. Výzkumy v Čechách 1986, 10
- Fröhlich, J. 1992:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 1578/94
- Fröhlich, J. 1993:* Albrechtice nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 4562/94
- Fröhlich, J. Koppová, E. 1995:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 2950/95
- Fröhlich, J. 1995a:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 2951/95
- Fröhlich, J. 1996:* Myšenec. NZ ARÚ AV ČR čj. 4696/97
- Fröhlich, J. 1997:* Orlík nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 4388/98
- Fröhlich, J. 1997a:* Písecko v zrcadle archeologie. Prácheňské muzeum
- Fröhlich, J. 1998:* Albrechtice nad Vltavou – Újezdec. NZ ARÚ AV ČR čj. 167/99
- Fröhlich, J. 1998a:* Orlík nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 183/99
- Fröhlich, J. 2000:* Písecký hrad. Výzkumy v Čechách 2000, 157
- Fröhlich, J. 2001:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 0854/02
- Fröhlich, J. 2002:* Protivín. NZ ARÚ AV ČR čj. 1538/03
- Fröhlich, J. 2004:* Orlík nad Vltavou. Výzkumy v Čechách 2004, 149
- Fröhlich, J. 2006:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 2150/07
- Fröhlich, J. 2006a:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 2151/07
- Fröhlich, J. 2006b:* Gotické dlaždice z královského hradu v Písku. Archeologie ve středních Čechách 10/2, 679-901
- Fröhlich, J. 2012:* Archeologické nálezy z píseckého hradu. Časopis Společnosti přátel starožitností 1, 27-35
- Grabolle, R. – Hrubý, P. 2000:* Orlík nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 3123/00
- Grabolle, R. – Hrubý, P. – Militký, J. 2002:* Orlík nad Vltavou ve 13. – 14. století ve světle archeologického výzkumu. Archaeologia historica 27, 91-115
- Heber, F. A. 2008:* České hrady, zámky a tvrze. Třetí díl, jižní Čechy. Argo. Praha

Hejdová, D. – Nechvátal, B. 1970: Raněstředověké dlaždice v Čechách I. Památky archeologické 61, 100-183

Huml, V. 1968: Nález chlebové pece v Táboře, Archeologické rozhledy XX, 230-237

Jiřík, J. – Pták, M. – Bumerl, J. 2010: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v areálu nádvoří píseckého hradu a radnice v roce 2010. Prácheňské muzeum v Písku v roce 2010, 130-136

John, J. 2008: Počítačová podpora dokumentace terénních reliktnů v archeologii. Počítačová podpora v archeologii II. 252-259

Kašička, F. – Nechvátal, B. 1992: Oblast Hluboké nad Vltavou – vývoj a stavební podoba středověkých sídlišť do husitského období. Archaeologia Historica 17, 291-303

Klučina, P. 2004: Zbroj a Zbraně. Evropa 6. – 17. století. Praha-Litomyšl

Koppová, E. – Militký, J. 2000: Soubor mincí objevených při archeologickém výzkumu hradu v Písku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 13, 151-154

Kovář, D. 2011: Tvrze, hrady a zámky Českobudějovicka. České Budějovice

Krajíc, R. 1987: Bechyně. Praha

Krajíc, R. 1993: Zpráva o výzkumu č.j. 1115/94

Krajíc, R. 1994: Roční zpráva o výzkumu č.j. 1322/95

Krajíc, R. 1995: Zpráva o výzkumu č.j. 1322/95

Krajíc, R. 2000: Unikátní nález středověké skleněné nádoby na tábořském hradě. Historické sklo 2. Sborník pro dějiny skla. Čelákovice, 109-111

Krajíc, R. 2000a: Bechyně, historické město nad Lužnicí. Bechyně

Krajíc, R. 2002: Tábor. Výzkumy v Čechách 2002, 283

Krajíc, R. 2005: Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Tábořska. Tábor

Krajíc, R. 2007: Husitský Tábor, Supplementum 3. Tábor, 343-375

- Krajíc, R. 2007a:* Bechyně – Táborská ulice. Archeologický výzkum v roce 2006. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 133-165
- Krajíc, R. 2007b:* První sídlištní objekt ze 13. století v Bechyni. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 195-220
- Kudrnáč, J. 1986:* Písek. Zpráva vedoucího výzkumu čj. 1185a/86
- Kudrnáč, J. 1990:* Písek. NZ ARÚ AV ČR čj. 3318/90
- Kuna, M. 2004: Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle. Academia. Praha
- Kusák, D. 1983:* Státní zámek Hluboká.
- Kuthan, J. 1975:* Gotická architektura v jižních Čechách. Zakladatelské dílo Přemysla Otakara II. Academia. Praha
- Kuthan, J. 1979:* Hrad v Písku. Okresní muzeum v Písku
- Kuthan, J. 1991:* Zámek Hluboká nad Vltavou. České Budějovice
- Lacinger, L. – Muk, J. 1994:* Stavební vývoj hradu Orlíka nad Vltavou. Castellologica bohemia 4, 89-94
- Mencl, V. 1939:* Bechyně. NZ ARÚ AV ČR čj. 3786/89
- Menclová, D. 1972:* České hrady, Díl první. Odeon. Praha
- Militký, J. 1987:* Bechyně. Výzkumy v Čechách 1987, 11
- Militký, J. 1994:* Bechyně. NZ ARÚ AV ČR čj. 7677/94
- Militký, J. 1994a:* Bechyně NZ ARÚ AV ČR čj. 7679/94
- Molík, J. 1980:* Státní zámek Orlík. České Budějovice
- Muk, J. 1982:* Táborský hrad Hradiště ve středověku. Husitský Tábor 1982, 165-176. Tábor
- Muk, J. 1996:* Hrad a zámek v Protivíně. Castellologica bohemia 5, 35-40
- Nechvátal, B. 1988:* Středověké dlaždice v jižních Čechách. Archaeologia historica 13, 575-601

- Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku. Libri. Praha*
- Petráň, J. 1985: Dějiny hmotné kultury I/1. Státní pedagogické nakladatelství*
- Sedláček, A. 1996: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 7. Argo. Praha*
- Sedláček, A. 1997: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl 11. Argo. Praha*
- Simota, V. – Jiřík, J. 2009: Neobvyklý gotický kachel s reliéfem sv. Václava z hradu v Písku. Archeologie ve středních Čechách 13, 923-929*
- Slepička, K. 1958: Orlík nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj.4001/58*
- Svoboda, M. 2010: Páni ze Srakonic: vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů. Praha*
- Thoma, J. 1996: Hluboká nad Vltavou. NZ ARÚ AV ČR čj. 1746/96*
- Tříška, K. 1986: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svoboda. Praha*
- Varhaník, J. 1997: Kotnovská věž v Táboře. Průzkumy památek II/1997, 51-56*
- Varhaník, J. 1998: Husitské opevnění hradu Orlíka nad Vltavou. Průzkumy památek I/1998, 13-30*
- Varhaník, J. 2000: K morfologii hradu v Písku. Archaeologia Historica 25, 159-166*
- Wagner, E. – Drobná, Z. – Durdík, J. 1956: Kroje, zbroj a zbraně doby předhusitské a husitské. Praha*
- Zavřel, P. 1984: Hluboká nad Vltavou. Výzkumy v Čechách 1984, 48*
- Žákovský, P. 2008: Tesáky ze sbírky Státního hradu Zvíkova. Castellologica bohemia 11, 461-472*

10. Přílohy

10.1 Seznam obrazových příloh

Obr. 1 – Jihočeská koncentrace hradů zbudovaná Přemyslem Otakarem II. (zhotovil autor).

Obr. 2 – Bechyně, pohled na jižní cíp ostrožny dnes zcela zastavěné zámeckým areálem (*foto autor*).

Obr. 3 – Bechyně, půdorys suterénu jádra hradu. 1 – starší gotické zdivo, 2 - pravděpodobně starší gotické zdivo, 3 – mladší gotické zdivo, 4 – pozdně gotické zdivo, 5 – zadní zbořený palác podle plánu z roku 1764 (*převzato z Durdík – Pavlík 2008, 484*).

Obr. 4 – Bechyně, polygonální bašta zajišťující předhradí ze strany komunikace vedoucí podél celé dispozice. Pohled z jihozápadu (*foto autor*).

Obr. 5 – Bechyně, věž zvaná „Kohoutek“ pohled od severu (*foto autor*).

Obr. 6 – Situace hradu a města Bechyně. Černě je vyznačen areál gotického hradu na jižní straně ostrožny (*převzato z Menclová 1972, 330*).

Obr. 7 – A – rekonstrukce kachle ze západního parkánu bechyňského hradu. B – Stejný motiv z města Tábora (*převzato z Durdík – Pavlík 2008, 491*).

Obr. 8 – Bechyňská ostrožna. Černě je vyznačen průběh Táborské ulice (*převzato z Krajíc 2007a, 133*).

Obr. 9 – Objekty a profily zkoumané při rekonstrukci Táborské ulice v Bečyni v r. 2006 (*převzato z Krajíc 2007a, 134*).

Obr. 10 – Bechyně, půdorys objektu nacházející se v blízkosti čp. 37 v Klášterní ulici (*převzato z Krajíc 2007b, 198*).

Obr. 11 – Srovnání půdorysů přemyslovských hradů Hluboké (A) a Bezdězu (B), které ukazují na analogii mezi oběma stavbami (*Kovář 2011, 25*).

Obr. 12 – Starý obraz Hluboké (*převzato z Sedláček 1997, 130*).

Obr. 13 – Podoba zámku Hluboká před novogotickou přestavbou, pohled od jihu (převzato z *Sedláček 1997, 128*).

Obr. 14 – Hluboká, dnešní podoba bývalého hradu, pohled od jihu (*foto autor*).

Obr. 15 – Hluboká, plán z roku 1820, který zachycuje podobu zámku před novogotickou přestavbou (převzato z *Durdík 2005, 101*).

Obr. 16 – Zámek Hluboká na počátku 17. století. Je patrné jádro hradu i rozsáhlé předhradí (převzato z *Durdík 2005, 101*).

Obr. 17 – Hradiště, pohled od jihozápadu na rekonstrukci městských hradeb a hradu (převzato z *Menclová 1972, 230*).

Obr. 18 – Vývoj názoru na dispoziční řešení hradu Hradiště. A – podle A. Sedláčka, B – podle D. Menclové, C – výsledky dosavadních archeologických výzkumů (převzato z *Krajíc 2007, 361-363*).

Obr. 19 – Hradiště, věž Kotnov, pohled od jihozápadu (*foto autor*).

Obr. 20 – Nákres jediné dochované věže z původního hradu v Táboře, na kterém jsou zobrazené dělostřelecké místnosti (převzato z *Muk 1982, 171*).

Obr. 21 – Hradiště, pozůstatky druhé válcové věže. Pohled od severovýchodu (převzato z *Krajíc 2007, 365*).

Obr. 22 – Hradiště, Archeologické výzkumy do roku 1993. Plochy 1-5 byly zkoumány V. Budínským (1935), plocha 6 V. Humlem (1965-1966, plocha 7 M. Drdou (1969) (převzato z *Krajíc 2007, 363*).

Obr. 23 – Hradiště, archeologický výzkum Husitského muzea v Táboře v letech 1993-2003 (převzato z *Krajíc 2007, 363*).

Obr. 24 – Situování výzkumu z roku 1993 provedeného R. Krajícem na hradě Hradišti (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

Obr. 25 – Pohled do sond 1, 3, 5 kde je patrná obvodová zeď a parkánová hradba hradu Hradiště (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

Obr. 26 – Stavba na vnitřním obvodu táboorského hradu. Podle množství kuchyňského materiálu a topeniště se jednalo o hradní kuchyni (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

Obr. 27 – Rozsah archeologického výzkumu na hradě Hradišti v roce 1994 (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

Obr. 28 – Hradiště, pohled od jihovýchodu na průběh hradební a parkánové zdi (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

Obr. 29 – Hradiště, pohled od západu. V situaci je patrná vstupní brána a kvadratická věž, která se nacházela v její blízkosti (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

Obr. 30 – Hradiště, Půdorys druhé válcové věže v interiéru sladovny (převzato z *Krajíc 2007, 365*).

Obr. 31 – Hradiště, jáma na odlévání zvonů zakomponovaná v tělese druhé válcové věže (převzato z *Krajíc 2007, 373*).

Obr. 32 – Hrad v Myšenci pohlcený zástavbou vesnice, pohled od západu (*foto autor*).

Obr. 33 – Kostel sv. Havla vystavěný společně s hradem Myšencem (převzato z *Soukup 1910, (foto autor)*).

Obr. 34 – Průběh parkánové zdi hradu v Myšenci, pohled od severozápadu (*foto autor*).

Obr. 35 – Půdorys přízemí paláce v Myšenci. A – raně gotické zdivo, B – mladší gotické zdivo (převzato z *Durdík – Sušický 2002, 82*).

Obr. 36 – Myšenec, pohled na nároží paláce stáčeující s k jihu, pohled od východu (*foto autor*).

Obr. 37 - Půdorysy paláce s kaplí A - Nižbor, B - Myšenec a C - Bezděz (převzato z *Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 20*).

Obr. 38 – Myšenec, nález keramiky pocházející z funkčního období hradu. Nákres 1:1 (převzato z *Fröhlich 1996, NZ ARÚ AV ČR č.j.4696/97*).

Obr. 39 – Nově zjištěná vyobrazení Myšence. A – z roku 1787 a B – z roku 1844 (převzato z Durdík 1997, NZ ARÚ AVČR č.j. 7331/99).

Obr. 40 – Dnešní podoba hradu. Pohled na jádro hradu Orlíka od jihu (foto autor).

Obr. 41 – Orlík nad Vltavou na vysokém skalním ostrohu před zbudováním Orlické přehrady (převzato z Sedláček 1997, 60).

Obr. 41 – Orlík nad Vltavou, pokus o rekonstrukci čela hradu z přelomu 13. a 14. století (převzato z Varhaník 1998, 30).

Obr. 43 – Orlík nad Vltavou, půdorys prvního patra. Černé zdivo značí nejstarší stavební fáze hradu. Přerušovanou čarou je vyznačena předpokládaná poloha bergfritu (převzato z Varhaník 1998, 18).

Obr. 44 – Orlík nad Vltavou, plán nádvoří se schematickým znázorněním zkoumaných ploch v roce 2000 (převzato z Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 94).

Obr. 45 – Orlík nad Vltavou, celkový pohled na ostrožnu s pokusem o rekonstrukci nejstarší podoby hradu a řešení její vstupní komunikace (převzato z Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 113).

Obr. 46 – Místo úprav hradního příkopu zkoumané P. Břicháčkem (převzato z Břicháček 1989, NZ ARÚ AV ČR č.j. 3651/89).

Obr. 47 – Vzorek keramiky ze záchranného výzkumu Orlíka nad Vltavou, kterou lze zařadit do průběhu 12. století (převzato z Břicháček 1989, NZ ARÚ AV ČR č.j. 3651/89).

Obr. 48 – Západní křídlo Hradu v Písku, pohled od východu (foto autor).

Obr. 49 – Hmotová rekonstrukce podoby hradu v Písku po polovině 13. století. Kresba V. Durdík (převzato z Durdík 1993, 29).

Obr. 50 – Velký sál v západním křídle hradu v Písku, ve kterém je umístěna expozice Prácheňského muzea (foto autor).

Obr. 51 – Hlavní portál umožňující vstup do velkého sálu hradu v Písku (foto autor).

Obr. 52 – Půdorys suterénu dnešní zástavby hradu v Písku. Půdorys je doplněn o výsledky archeologických výzkumů. 1 – zdivo z 13. století, 2 – pravděpodobně zdivo

z 13. století, 3 – mladší středověké zdivo, 4 – pozdněgotické či renesanční zdivo, 5 – blíže nedatované předbarokní zdivo, 6 – zdivo z 12. – 20. století (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 37*).

Obr. 53 – Portál umožňující vstup do severního křídla (*foto autor*).

Obr. 54 – Písek, nádvoří fasáda severního křídla. 1 – osekane architektonické články, 2 – dochované gotické líce, 3 – odsekane středověké zdivo, 4 – negativy architektonických článků (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 49*).

Obr. 55 – Nález ve zbytku fasády jižního křídla hradu v Písku. 1 – osekane architektonické články, 2 – dochované gotické líce, 4 – negativ architektonického článku (*Durdík 1993, 21*).

Obr. 56 – Písecký hrad s věží, která tvořila jednu z dominant města (*převzato z Sedláček 1996, 184*).

Obr. 57 – Písek, rekonstrukce půdorysu patra hradu v 13. století. 1 – Dochované zdivo (*převzato z Durdík 1993, 27*).

Obr. 58 – Kamenické značky nalezené na jedenácti kvádrech z hradu v Písku (*převzato z Fröhlich 1979, NZ ARÚ AV ČR čj. 719/79*).

Obr. 59 – Dnešní podoba hradu v Protivíně, pohled od severovýchodu (*foto autor*).

Obr. 60 – Půdorys suterénu zámku v Protivíně. Černě je vyznačeno gotické zdivo podle J. Muka (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 62*).

Obr. 61 – Půdorys přízemí zámku v Protivíně. Černě je vyznačeno gotické zdivo podle J. Muka (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 63*).

Obr. 62 – Srovnání půdorysu hradu A – v Poděbradech, B – v Protivíně (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 64*).

Obr. 63 – Pohled na hrad Újezdec od jihovýchodu ve 40. letech 19. století. Rytina P. Röhricha nejspíše podle kresby F. A. Hebera (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 167*).

Obr. 64 – Újezdec. Situace zástavby na místě hradu s vynesemím výkopu pro telekomunikační kabel. 1- středověké zdivo, 2 – stratigraficky mladší středověké zdivo,

3 – zdivo pod úrovní terénu, 4 – silnější zdivo současných domů, 5 – stávající zástavba, 6 – suterén (*převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 339*).

Obr. 65 – Újezdec, výběr keramických nálezů ze 13. století. Kresba J. Jiřík (*převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 341*).

Obr. 66 – Újezdec, profil středověké komunikace v areálu hradu. 1 – drn, 3 – světlá písčito-jílová, 4 – černá propálená s drobnými kousky mazanice, 5 – dlažba, 6 – zasypané recentní hnojiště, 7 – písek (*převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 340*).

Obr. 60 – Újezdec, rekonstrukce kružbového okna na základě nalezených částí ostění (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 71*).

Obr. 68 – Vrch Osule, na kterém se rozkládal hrad Vitějovice (*foto autor*).

Obr. 69 – Půdorys hradu Vitějovice (*převzato z Durdík 2005, 310*).

Obr. 70 – Vitějovice, okrouhlá věž stojící na jihozápadní části dispozice, pohled severu (*foto autor*).

Obr. 71 – Jihovýchodní část dispozice Vitějovic. Na obrázku je patrná okrouhlá věž i části hradních paláců (*foto autor*).

Obr. 72 – Vitějovice, rovné koruny zdí svědčí o zastavení stavebních prací v úrovni prvního patra (*foto autor*).

Obr. 73 – Vitějovice, připravený stavební materiál uvnitř dispozice hradu (*foto autor*).

Obr. 74 – Zlomky láhve z čirého skla nalezené při archeologickém výzkumu tábořského hradu v roce 1993 (*převzato z Krajíc 2007, 368*).

Obr. 75 – Srovnání lahve a konvice z bezbarvého skla s kobaltovou výzdobou. A: Tábor – hrad; B: láhev z Norimberku; C: konvice z Brna (*převzato z Krajíc 2000, 110*).

Obr. 76 – Gotický kachel se zobrazením sv. Václava z hradu v Písku (*převzato z Simota – Jiřík 2009, 923*).

Obr. 77 – Dlaždice typu 109 patří k nejčastějším nálezům z píseckého hradu (*převzato z Fröhlich 2006b, 879*).

Obr. 78 – Dlaždice typu 99 znázorňuje lva kombinovaného s polopastavou bojovníka. Totožné dlaždice známe z hradu v Písku i hradu Zvíkova (*převzato z Fröhlich 2006b, 888*).

Obr. 79 – Uherský dukát císaře Zikmunda Lucemburského nalezený na hradě Orlík nad Vltavou při archeologickém výzkumu v roce 1998 (*převzato z Beneš – Militký 2005, 164*).

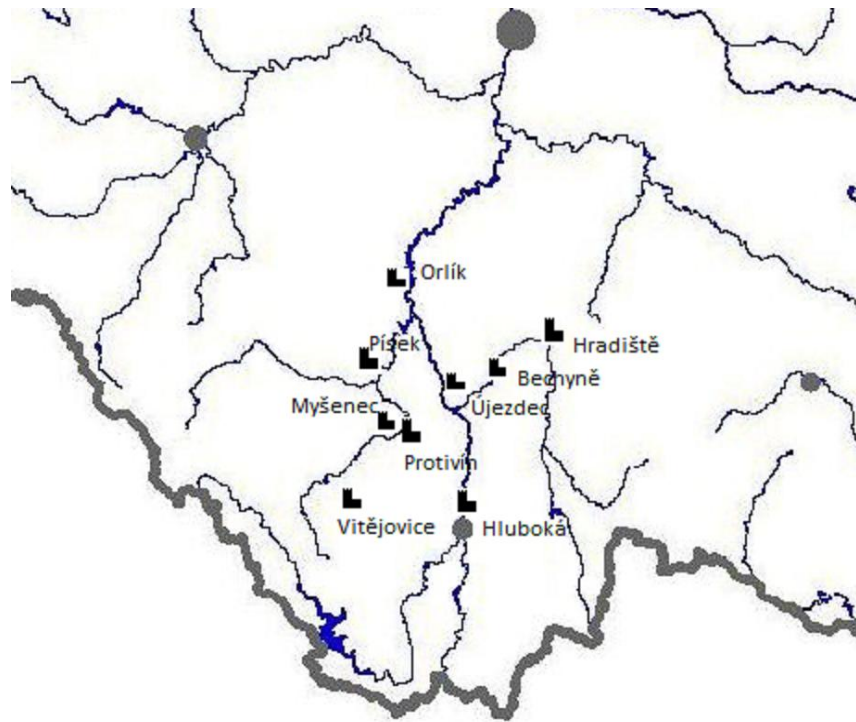
Obr. 80 – Rozsah českého státu za vlády Přemysla Otakara II. (*převzato z Kuthan 1975, 17*).

Obr. 81 – Vitějovice, digitální model terénu zhotovený pomocí programu Surfer demo 11 na základě dat naměřených totální stanicí. Pohled od jihu (*zhotovil autor*).

Obr. 82 – Vitějovice, digitální model terénu zhotovený pomocí programu Surfer demo 11 na základě dat naměřených totální stanicí. Pohled shora (*zhotovil autor*).

Obr. 82 – Vitějovice, digitální model terénu doplnění o zakreslené zdivo podle J. Anderleho a V. Švábka (*srovnání autor*).

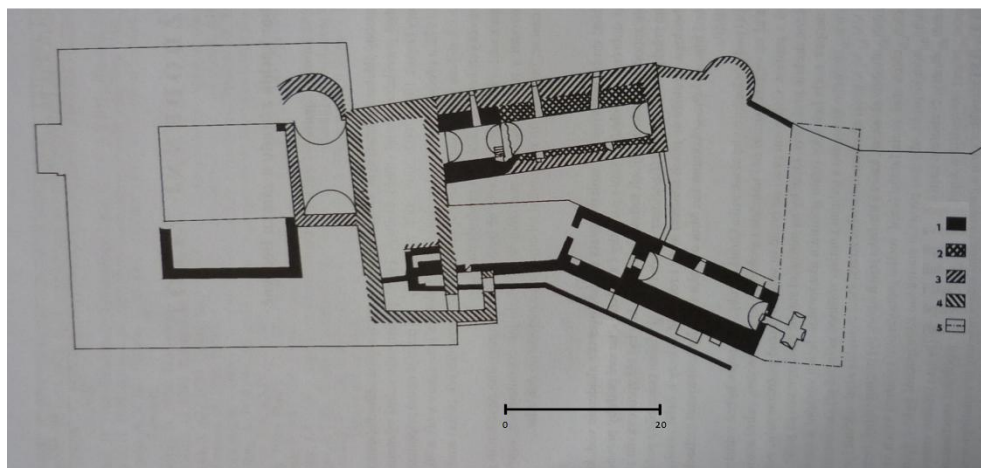
10.2. Obrazová příloha

Obr. 1 – Jihočeská koncentrace hradů zbudovaná Přemyslem Otakarem II. (zhotovil autor).

Obr. 2 – Bechyně, pohled na jižní cíp ostrožny dnes zcela zastavěné zámeckým areálem (foto autor).

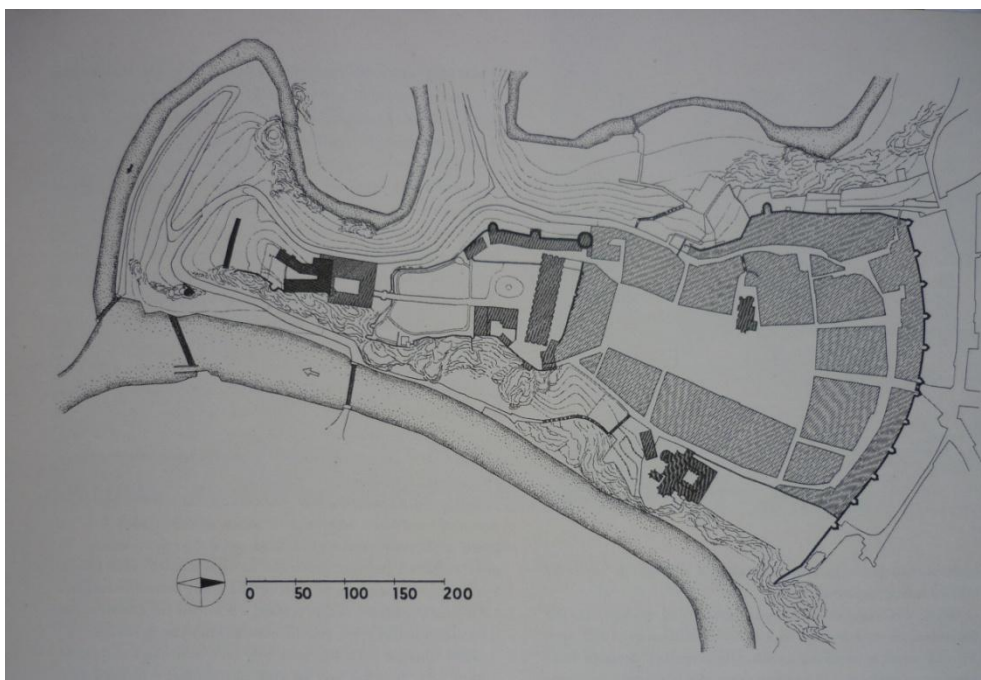
Obr. 3 – Bechyně, půdorys suterénu jádra hradu. 1 – starší gotické zdivo, 2 - pravděpodobně starší gotické zdivo, 3 – mladší gotické zdivo, 4 – pozdně gotické zdivo, 5 – zadní zbořený palác podle plánu z roku 1764 (*převzato z Durdík – Pavlík 2008, 484*).

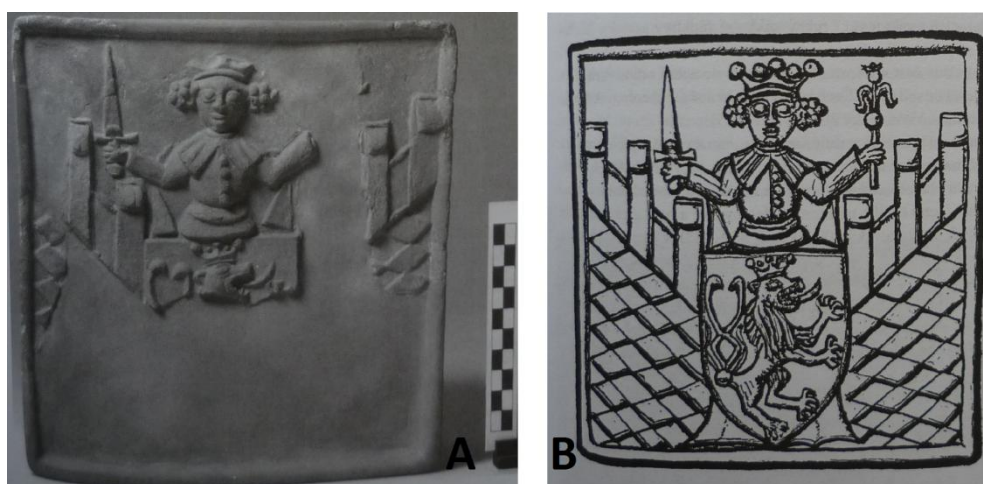
Obr. 4 – Bechyně, polygonální bašta zajišťující předhradí ze strany komunikace vedoucí podél celé dispozice. Pohled od jihozápadu (*foto autor*).

Obr. 5 – Bechyně, věž zvaná „Kohoutek“ pohled od severu (foto autor).

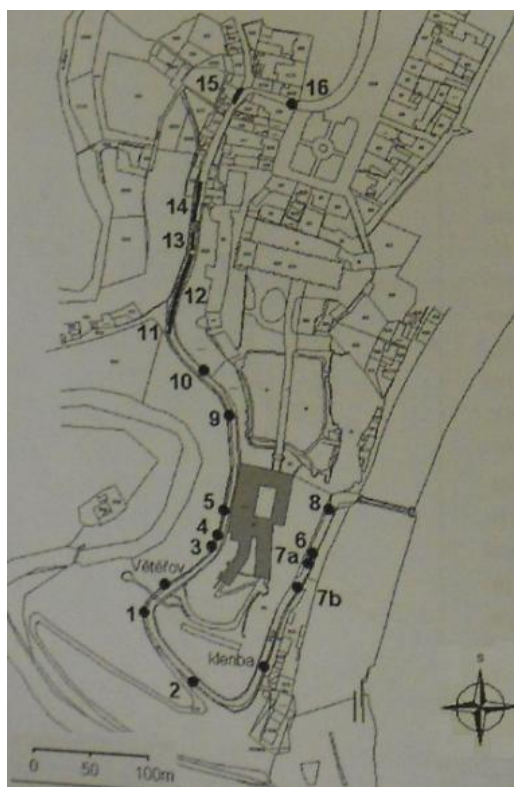
Obr. 6 – Situace hradu a města Bechyně. Černě je vyznačen areál gotického hradu na jižní straně ostrožny (převzato z *Menclová 1972, 330*).

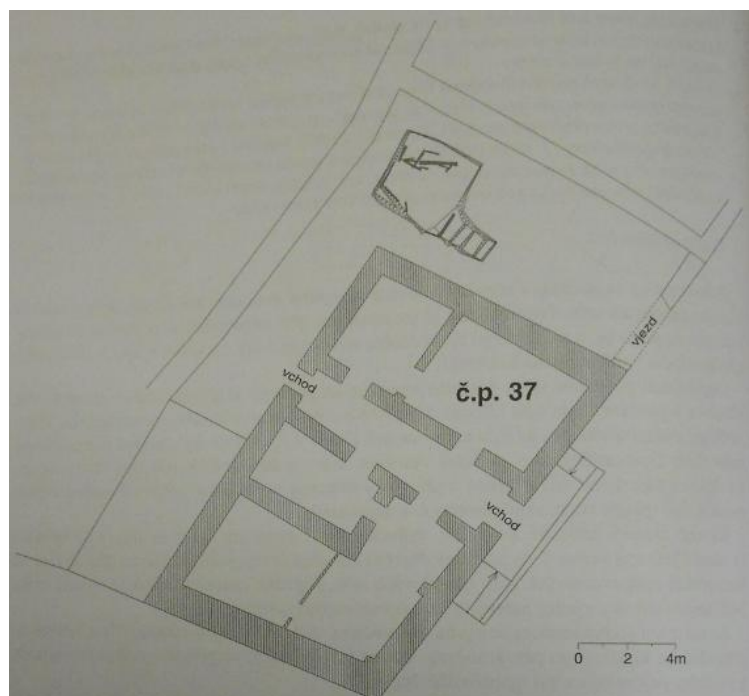
Obr. 7 – A – rekonstrukce kachle ze západního parkánu bechyňského hradu. B – Stejný motiv z města Tábora (převzato z *Durdík – Pavlík 2008, 491*).

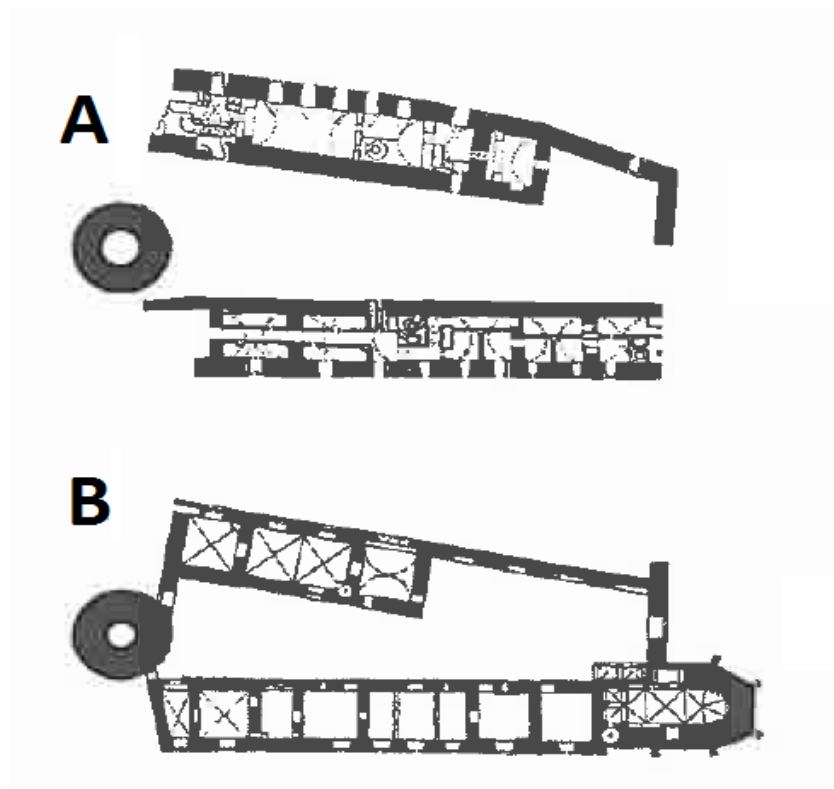
Obr. 8 – Bechyňská ostrožna. Černě je vyznačen průběh Tábořské ulice (převzato z *Krajíc 2007a, 133*).

Obr. 9 – Objekty a profily zkoumané při rekonstrukci Tábořské ulice v Bechyni v r. 2006 (převzato z *Krajíc 2007a*, 134).

Obr. 10 – Bechyně, půdorys objektu nacházející se v blízkosti čp. 37 v Klášterní ulici (převzato z *Krajíc 2007b*, 198).

Obr. 11 – Srovnání půdorysů přemyslovských hradů Hluboké (A) a Bezdězu (B), které ukazuje na analogii mezi oběma stavbami (Kovář 2011, 25).

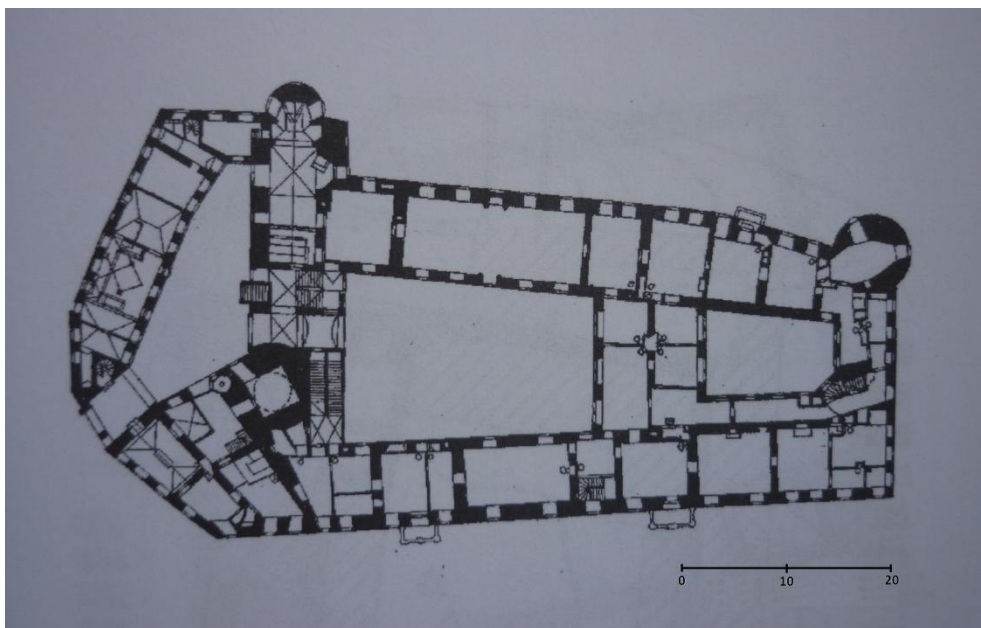
Obr. 12 – Starý obraz Hluboké (převzato z Sedláček 1997, 130).

Obr. 13 – Podoba zámku Hluboká před novogotickou přestavbou, pohled od jihu
(převzato z Sedláček 1997, 128).

Obr. 14 – Hluboká, dnešní podoba bývalého hradu, pohled od jihu (foto autor).

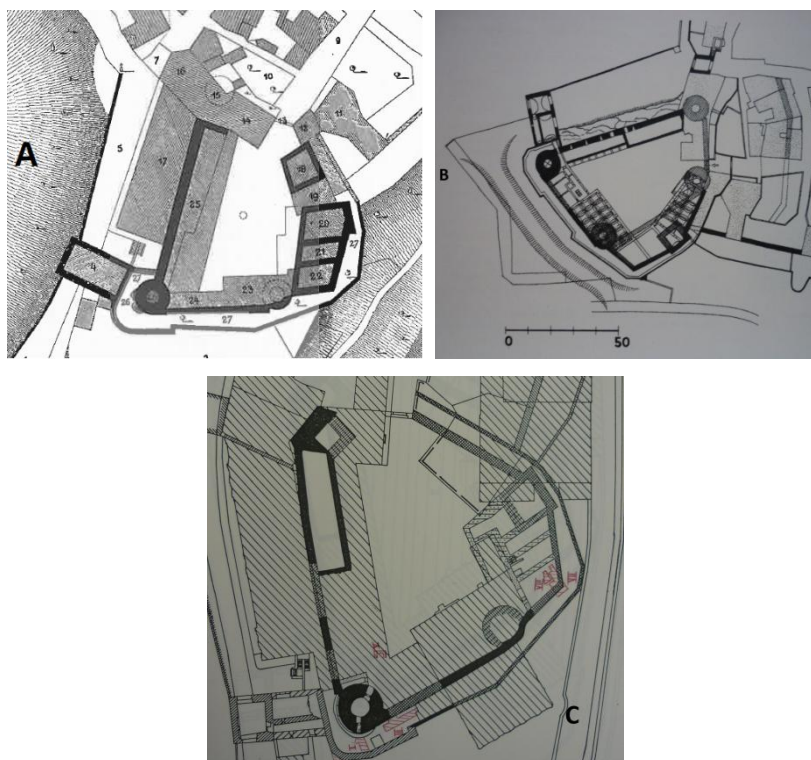
Obr. 15 – Hluboká, plán z roku 1820, který zachycuje podobu zámku před novogotickou přestavbou (převzato z Durdík 2005, 101).

Obr. 16 – Zámek Hluboká na počátku 17. století. Je patrné jádro hradu i rozsáhlé předhradí (převzato z Durdík 2005, 101).

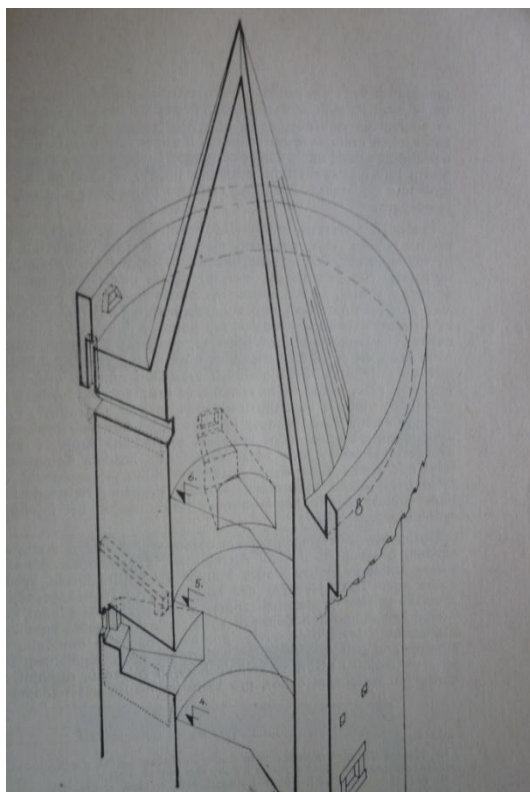
Obr. 17 – Hradiště, pohled od jihozápadu na rekonstrukci městských hradeb a hradu
(převzato z *Menclová 1972, 230*).

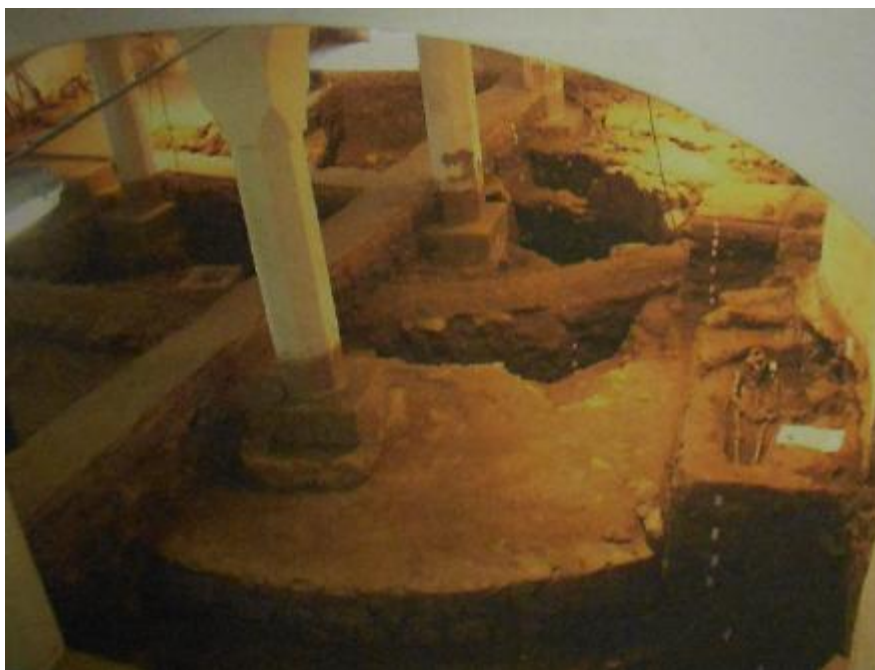
Obr. 18 – Vývoj názoru na dispoziční řešení hradu Hradiště. A – podle A. Sedláčka, B – podle D. Menclové, C – výsledky dosavadních archeologických výzkumů (převzato z *Krajčíc 2007, 361-363*).

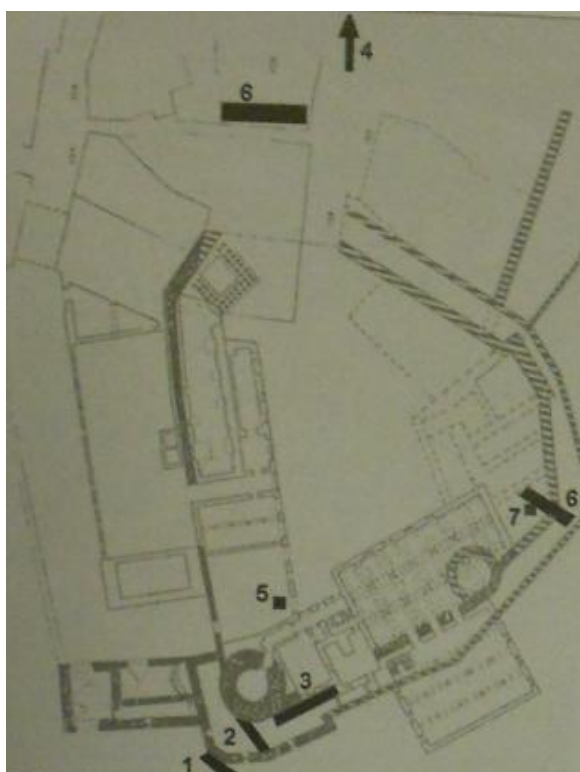
Obr. 19 – Hradiště, věž Kotnov, pohled od jihozápadu (*foto autor*).

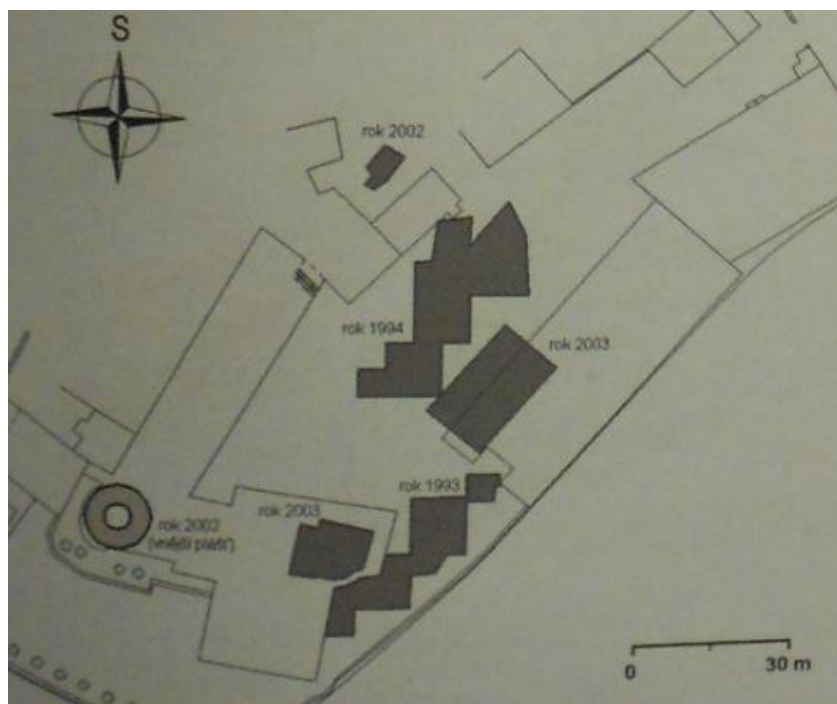
Obr. 20 – Nákras jediné dochované věže z původního hradu v Táboře, na kterém jsou zobrazené dělostřelecké místnosti (*převzato z Muk 1982, 171*).

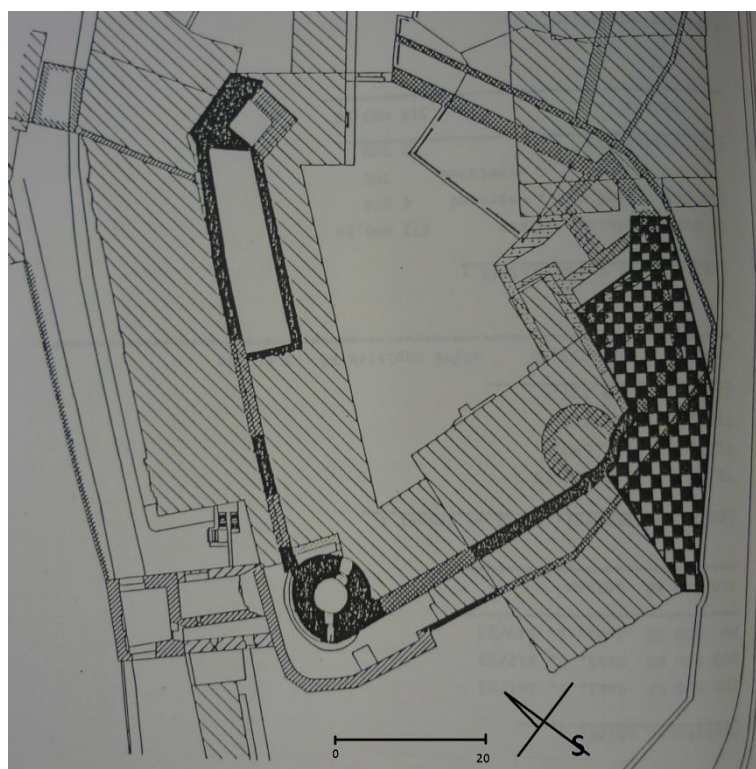
Obr. 21 – Hradiště, pozůstatky druhé válcové věže. Pohled od severovýchodu (převzato z *Krajíc 2007, 365*).

Obr. 22 – Hradiště, Archeologické výzkumy do roku 1993. Plochy 1-5 byly zkoumány V. Budínským (1935), plocha 6 V. Humlem (1965-1966), plocha 7 M. Drdou (1969) (převzato z *Krajíc 2007, 363*).

Obr. 23 – Hradiště, archeologický výzkum Husitského muzea v Táboře v letech 1993-2003 (převzato z *Krajíc 2007, 363*).

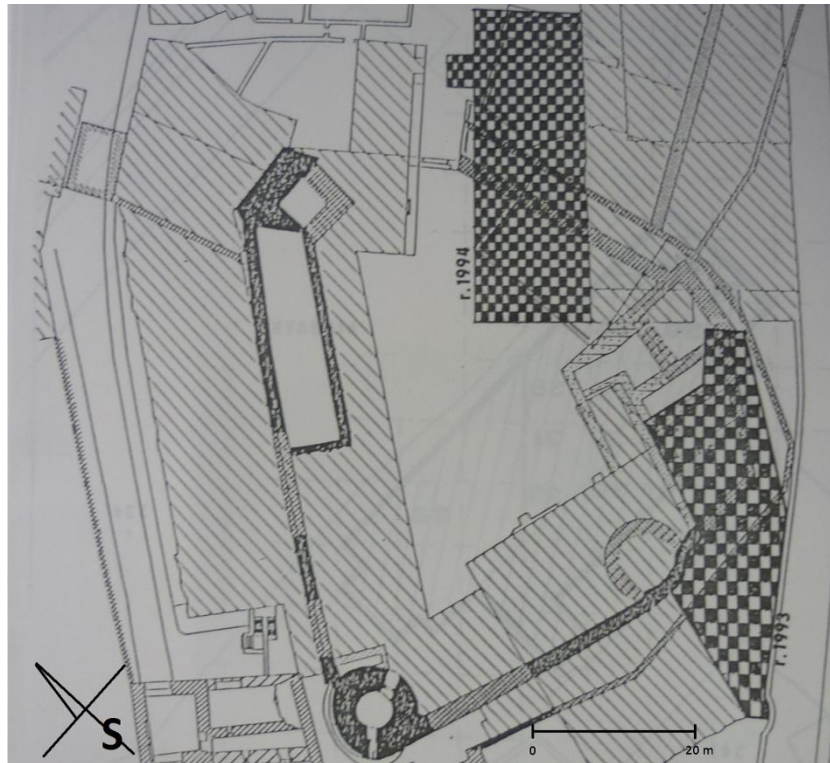
Obr. 24 – Situování výzkumu z roku 1993 provedeného R. Krajícem na hradě Hradišti (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

Obr. 25 – Pohled do sond 1, 3, 5 kde je patrná obvodová zeď a parkánová hradba hradu Hradiště (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

Obr. 26 – Stavba na vnitřním obvodu tábořského hradu. Podle množství kuchyňského materiálu a topeniště se jednalo o hradní kuchyni (převzato z *Krajíc 1993, zpráva o výzkum č.j. 1115/94*).

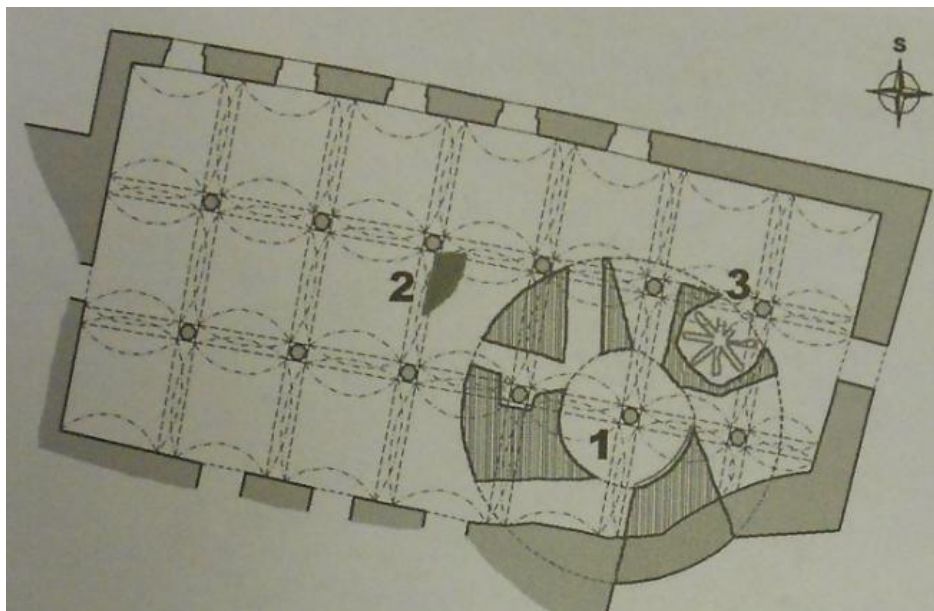
Obr. 27 – Rozsah archeologického výzkumu na hradě Hradišti v roce 1994 (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

Obr. 28 – Hradiště, pohled od jihovýchodu na průběh hradební a parkánové zdi (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

Obr. 29 – Hradiště, pohled od západu. V situaci je patrná vstupní brána a kvadratická věž, která se nacházela v její blízkosti (převzato z *Krajíc 1995, zpráva o výzkumu č.j. 1322/95*).

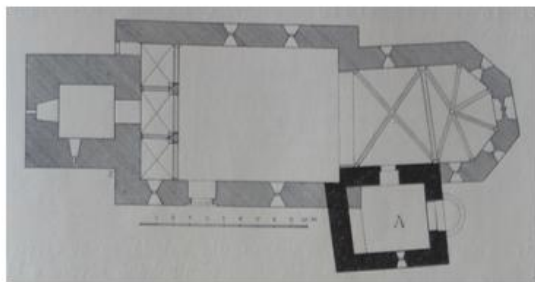
Obr. 30 – Hradiště, Půdorys druhé válcové věže v interiéru sladovny (převzato z *Krajíc 2007, 365*).

Obr. 31 – Hradiště, jáma na odlévání zvonů zakomponovaná v tělese druhé válcové věže (převzato z *Krajíc 2007, 373*).

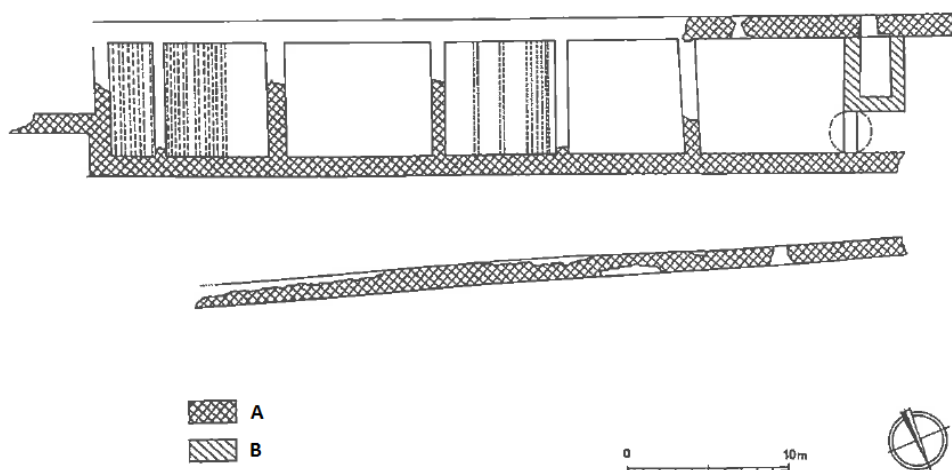
Obr. 32 – Hrad v Myšenci pohlcený zástavbou vesnice, pohled od západu (*foto autor*).

Obr. 33 – Kostel sv. Havla vystavěný společně s hradem Myšencem (převzato z Soukup 1910, *foto autor*).

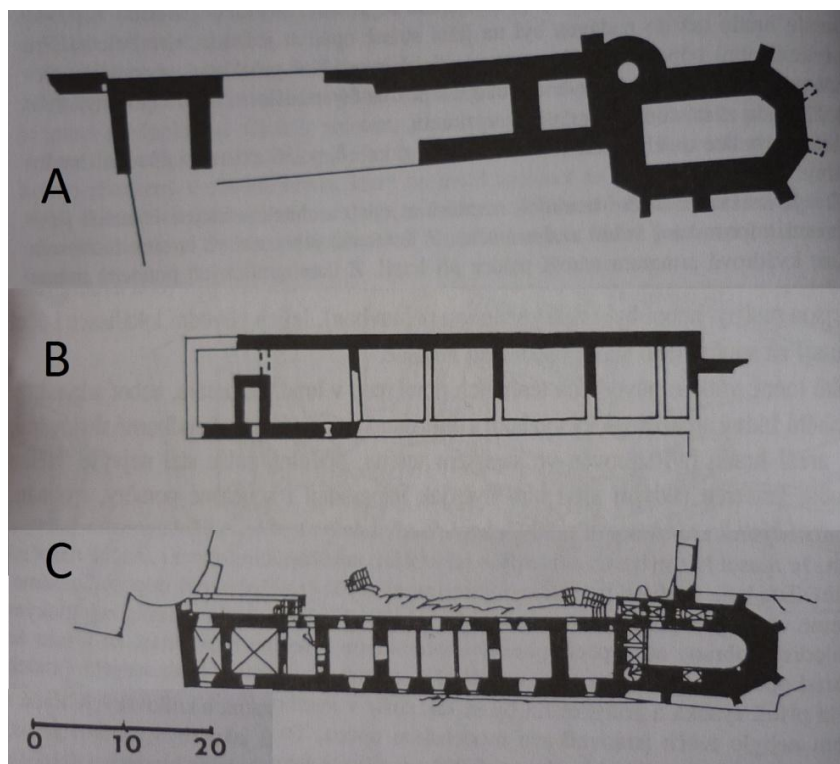
Obr. 34 – Průběh parkánové zdi hradu v Myšenci, pohled od severozápadu (*foto autor*).

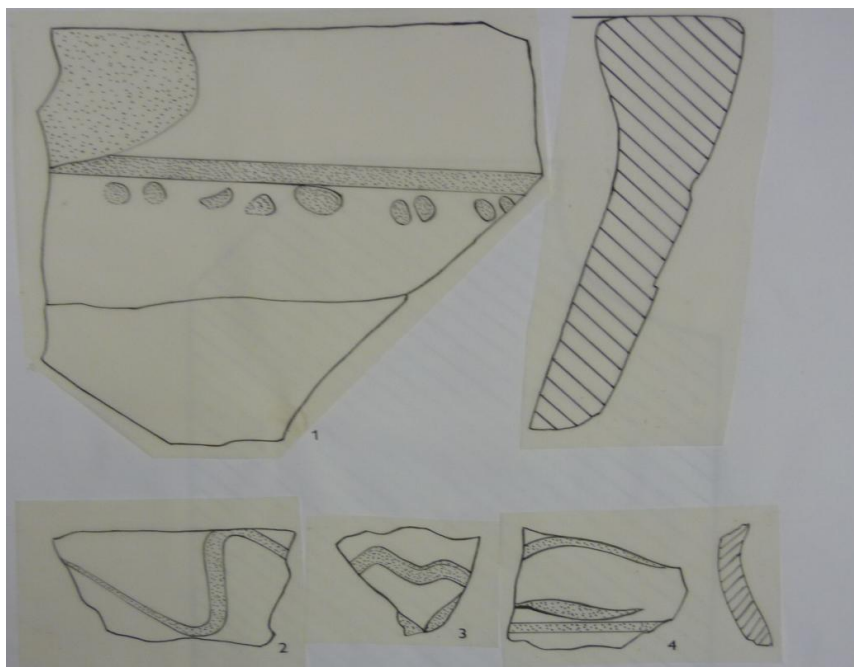
Obr. 35 – Půdorys přízemí paláce v Myšenci. A – raně gotické zdivo, B – mladší gotické zdivo (převzato z Durdik – Sušický 2002, 82).

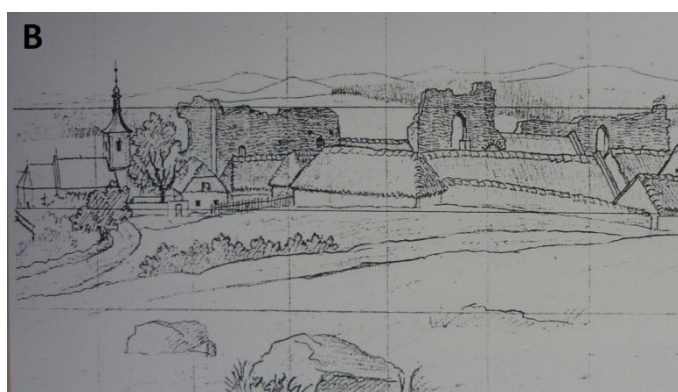
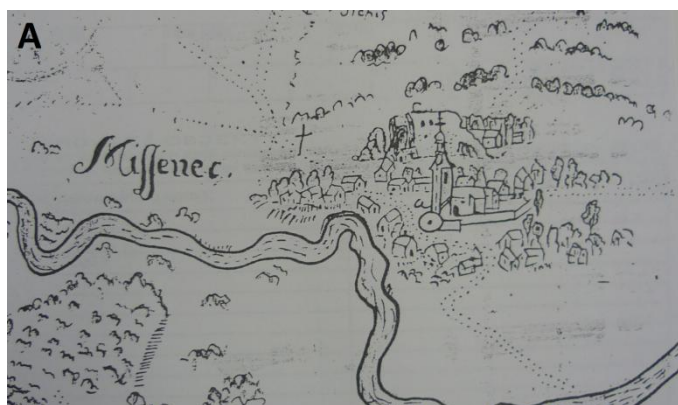
Obr. 36 – Myšenec, pohled na nároží paláce stáčeující s k jihu, pohled od východu (foto autor).

Obr. 37 - Půdorysy paláce s kaplí A - Nižbor, B - Myšenec a C - Bezděz (převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 20).

Obr. 38 – Myšenec, nález keramiky pocházející z funkčního období hradu. Nákres 1:1 (převzato z Fröhlich 1996, NZ ARÚ AV ČR čj.4696/97).

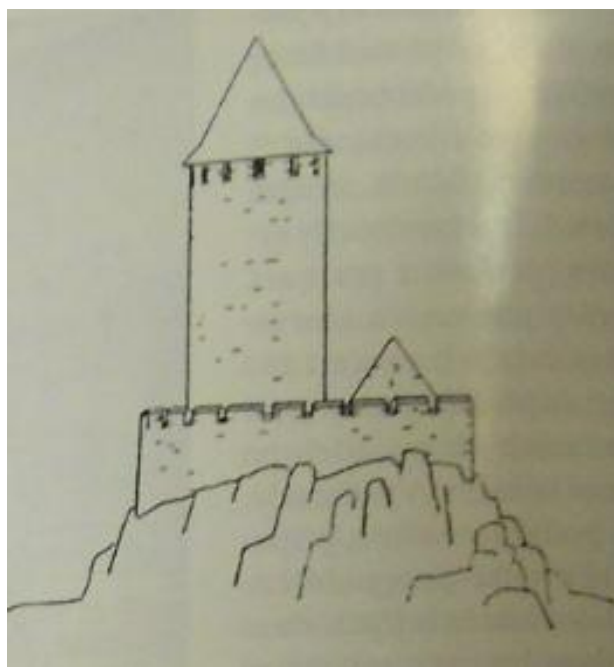
Obr. 39 – Nově zjištěná vyobrazení Myšence. A – z roku 1787 a B – z roku 1844
(převzato z Durdík 1997, NZ ARÚ AVČR č.j. 7331/99).

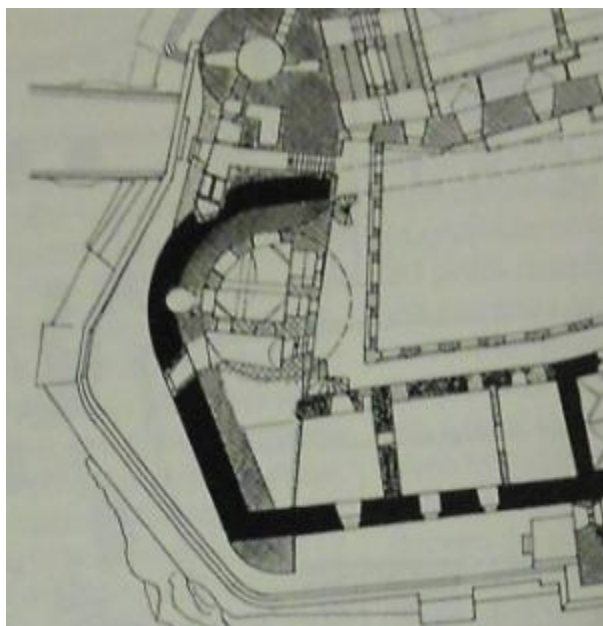
Obr. 40 – Dnešní podoba hradu. Pohled na jádro hradu Orlíka od jihu (foto autor).

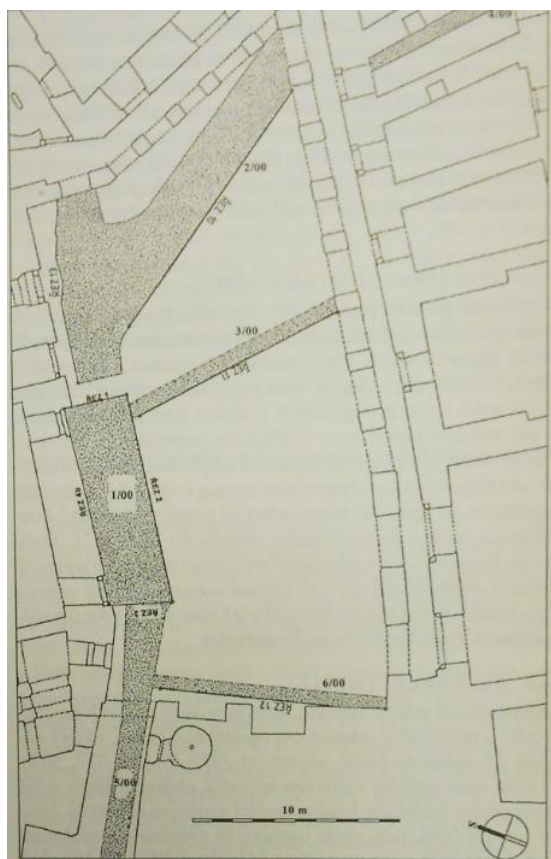
Obr. 41 – Orlík nad Vltavou na vysokém skalním ostrohu před zbudováním Orlické přehrady (převzato z *Sedláček 1997, 60*).

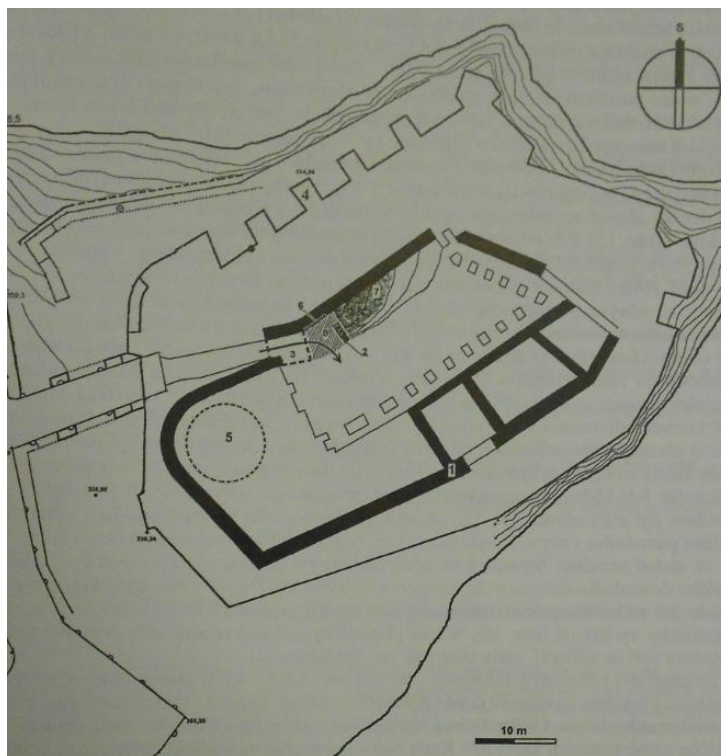
Obr. 41 – Orlík nad Vltavou, pokus o rekonstrukci čela hradu z přelomu 13. a 14. století (převzato z *Varhaník 1998, 30*).

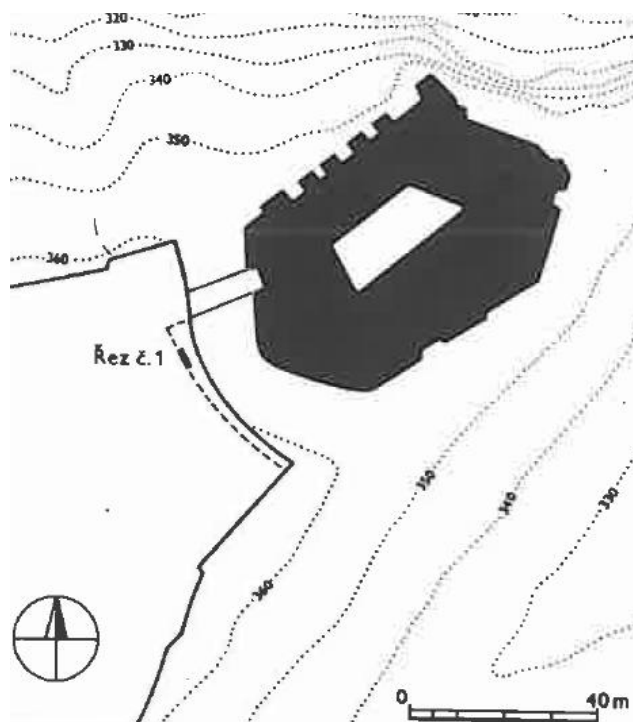
Obr. 43 – Orlický zámek nad Vltavou, půdorys prvního patra. Černé zdivo značí nejstarší stavební fáze hradu. Přerušovanou čarou je vyznačena předpokládaná poloha bergfritu (převzato z *Varhaník 1998, 18*).

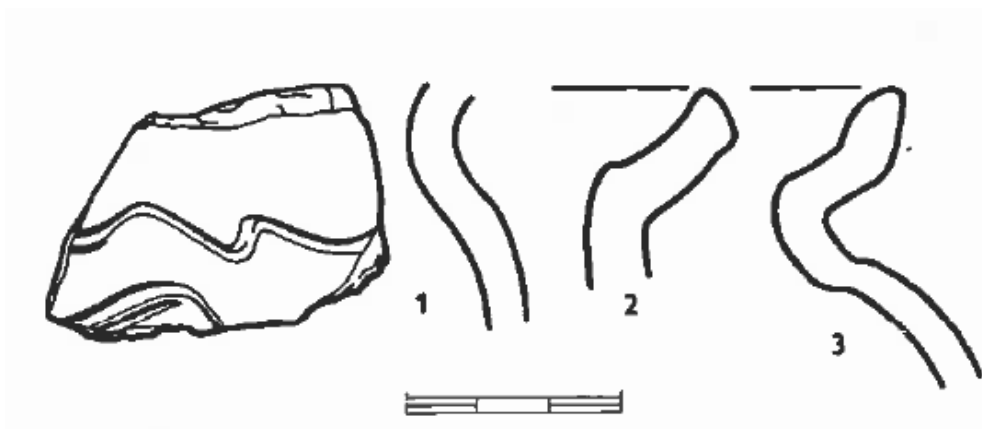
Obr. 44 – Orlický zámek nad Vltavou, plán nádvoří se schematickým znázorněním zkoumaných ploch v roce 2000 (převzato z *Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 94*).

Obr. 45 – Orlík nad Vltavou, celkový pohled na ostrožnu s pokusem o rekonstrukci nejstarší podoby hradu a řešení její vstupní komunikace (převzato z Grabolle – Hrubý – Militký, 2002, 113).

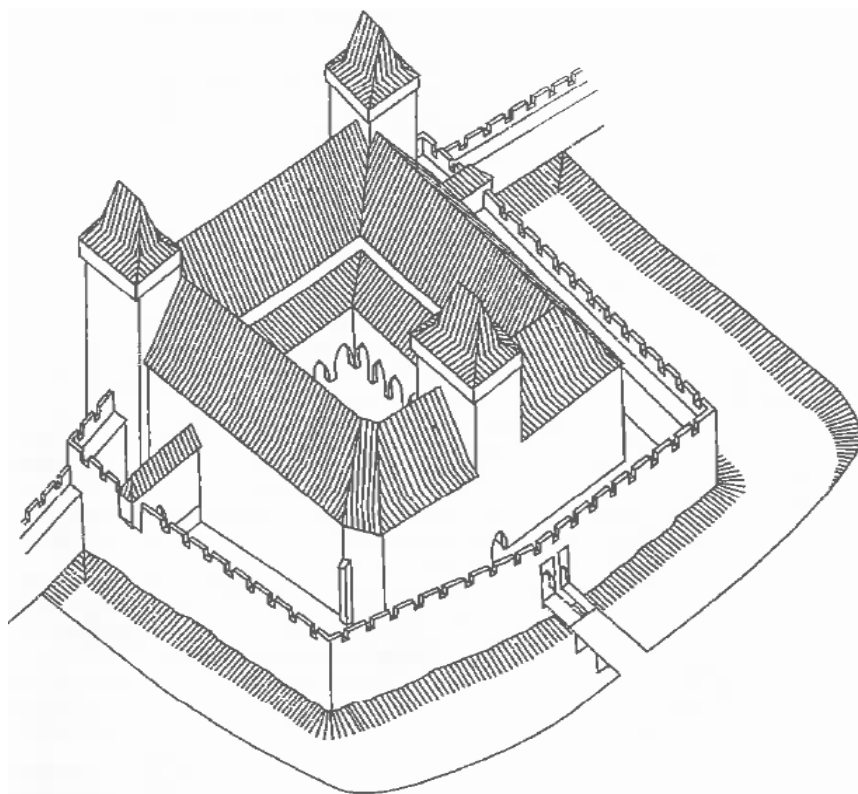
Obr. 46 – Orlík nad Vltavou, místo úprav hradního příkopu zkoumané P. Břicháčkem (převzato z Břicháček 1989, NZ ARÚ AV ČR čj. 3651/89).

Obr. 47 – Vzorek keramiky ze záchranného výzkumu Orlíka nad Vltavou, kterou lze zařadit do průběhu 12. století (převzato z *Břicháček 1989, NZ ARÚ AV ČR čj. 3651/89*).

Obr. 48 – Západní křídlo Hradu v Písku, pohled od východu (foto autor).

Obr. 49 – Hmotová rekonstrukce podoby hradu v Písku po polovině 13. století.

Kresba V. Durdík (*převzato z Durdík 1993, 29*).

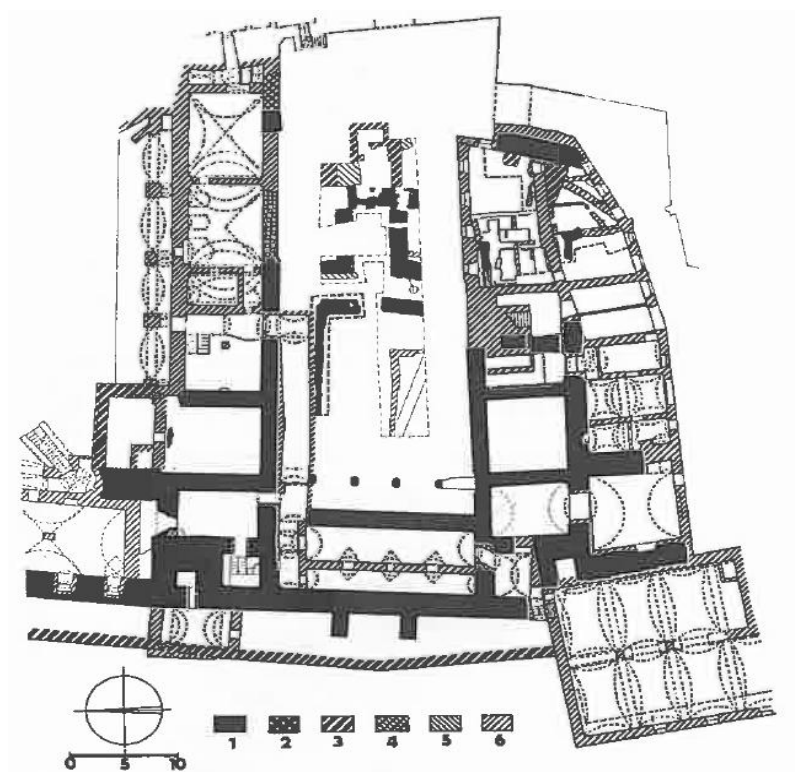

Obr. 50 – Velký sál v západním křídle hradu v Písku, ve kterém je umístěna expozice

Prácheňského muzea (*foto autor*).

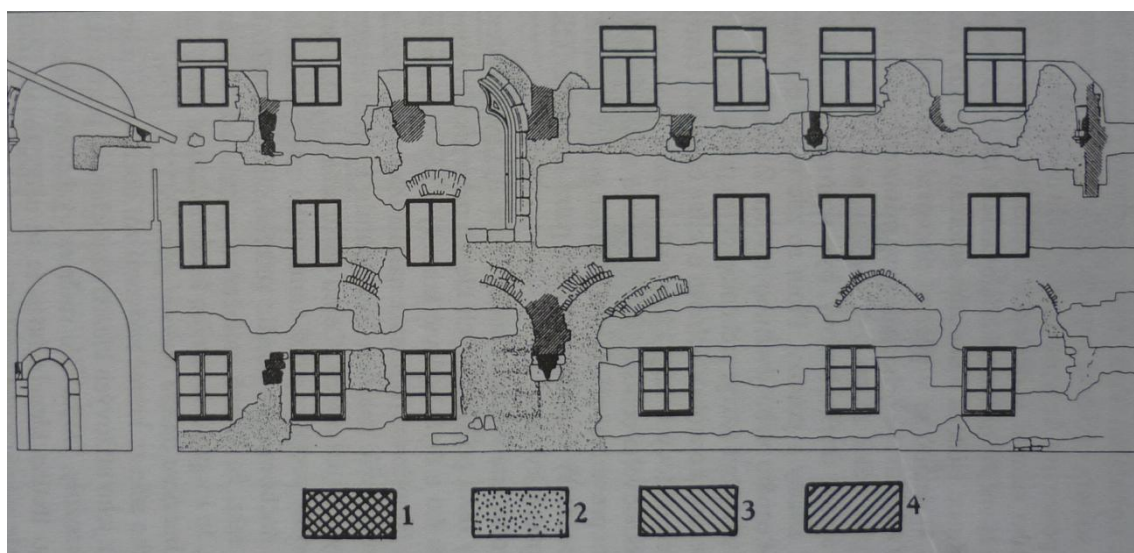
Obr. 51 – Hlavní portál umožňující vstup do velkého sálu hradu v Písku (*foto autor*).

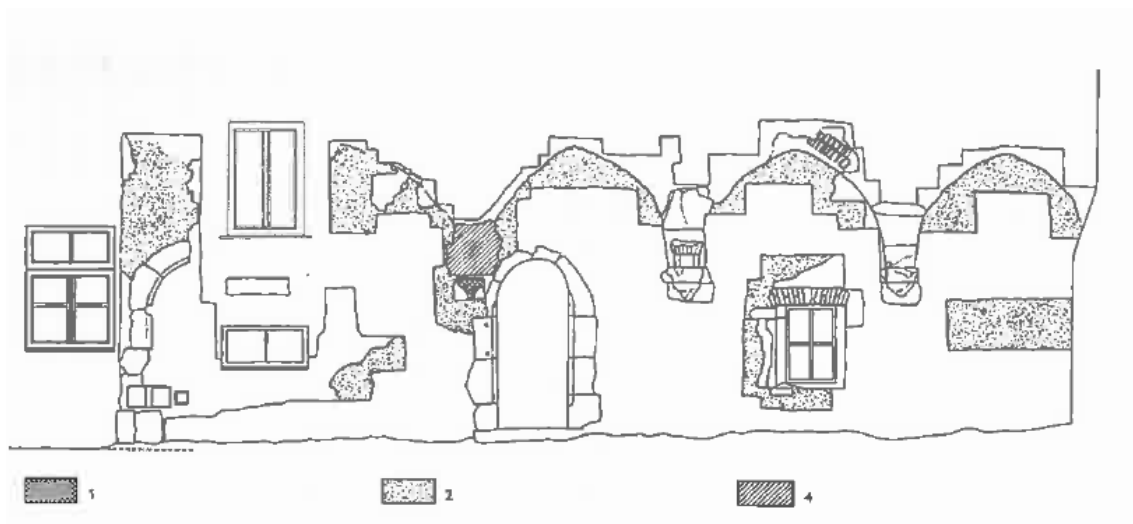
Obr. 52 – Půdorys suterénu dnešní zástavby hradu v Písku. Půdorys je doplněn o výsledky archeologických výzkumů. 1 – zdivo z 13. století, 2 – pravděpodobně zdivo z 13. století, 3 – mladší středověké zdivo, 4 – pozdněgotické či renesanční zdivo, 5 – blíže nedatované předbarokní zdivo, 6 – zdivo z 12. – 20. století (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 37*).

Obr. 53 – Písek, portál umožňující vstup do severního křídla (*foto autor*).

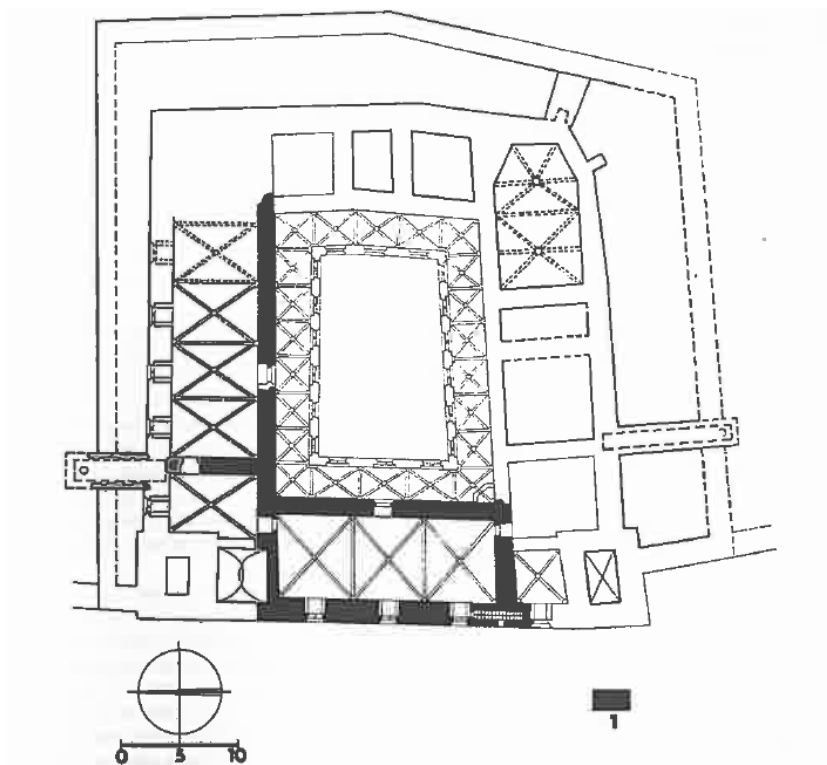
Obr. 54 – Písek, nádvorní fasáda severního křídla. 1 – osekáné architektonické články, 2 – dochované gotické líce, 3 – odsekáné středověké zdivo, 4 – negativy architektonických článků (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 49*).

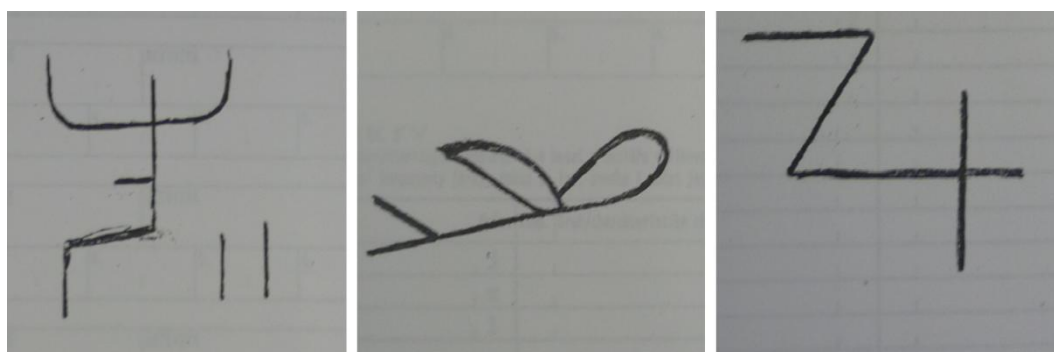
Obr. 55 – Nálezy ve zbytku fasády jižního křídla hradu v Písku. 1 – osekané architektonické články, 2 – dochované gotické líce, 4 – negativ architektonického článku (*Durdík 1993, 21*).

Obr. 56 – Písecký hrad s věží, která tvořila jednu z dominant města (*převzato z Sedláček 1996, 184*).

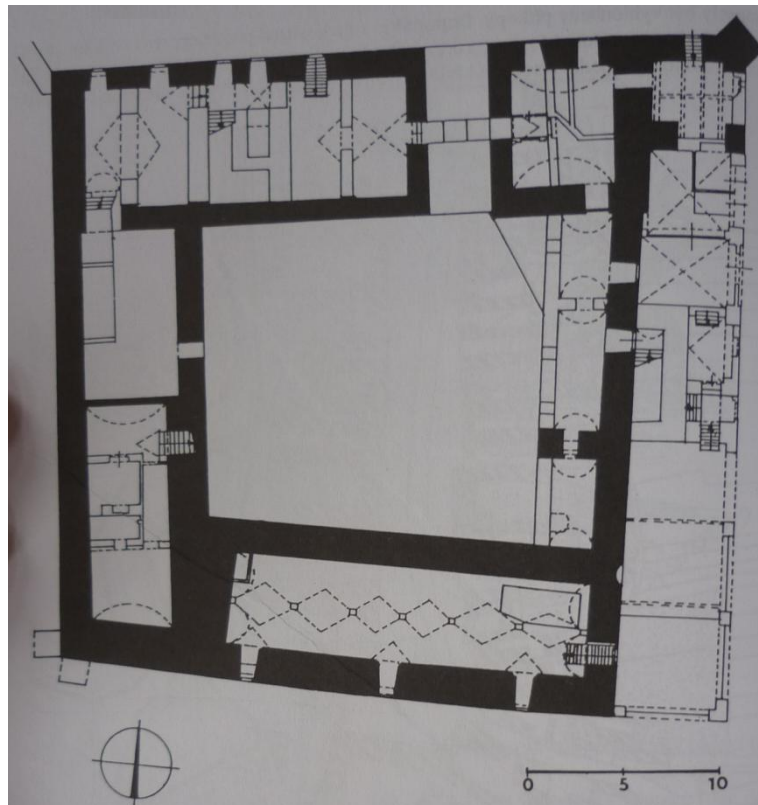
Obr. 57 – Písek, rekonstrukce půdorysu patra hradu v 13. století. 1 – Dochované zdivo
(převzato z Durdík 1993, 27).

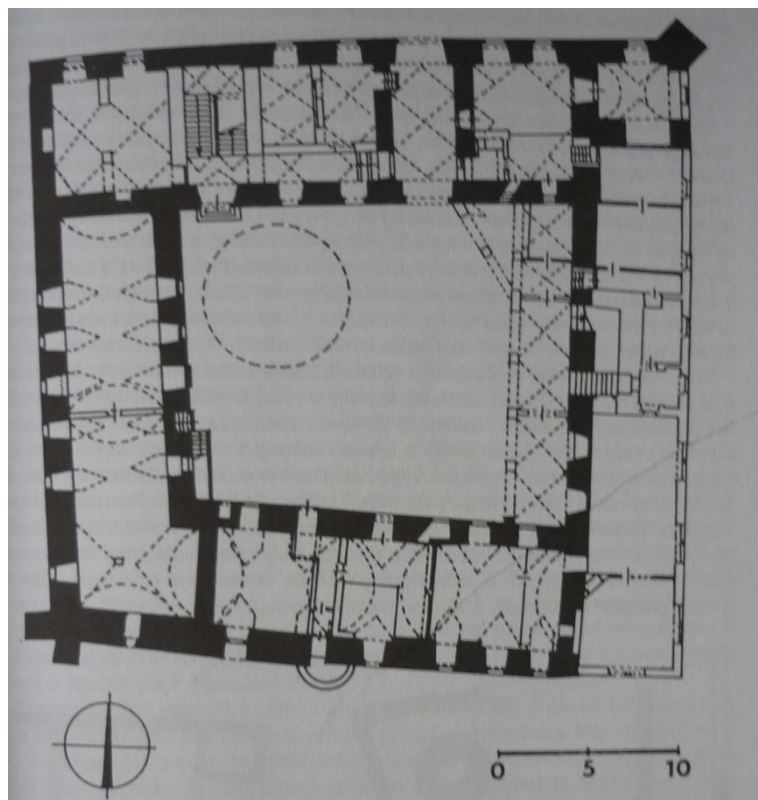
Obr. 58 – Kamenické značky nalezené na jedenácti kvádrech z hradu v Písku (převzato
z Fröhlich 1979, NZ ARÚ AV ČR čj. 719/79).

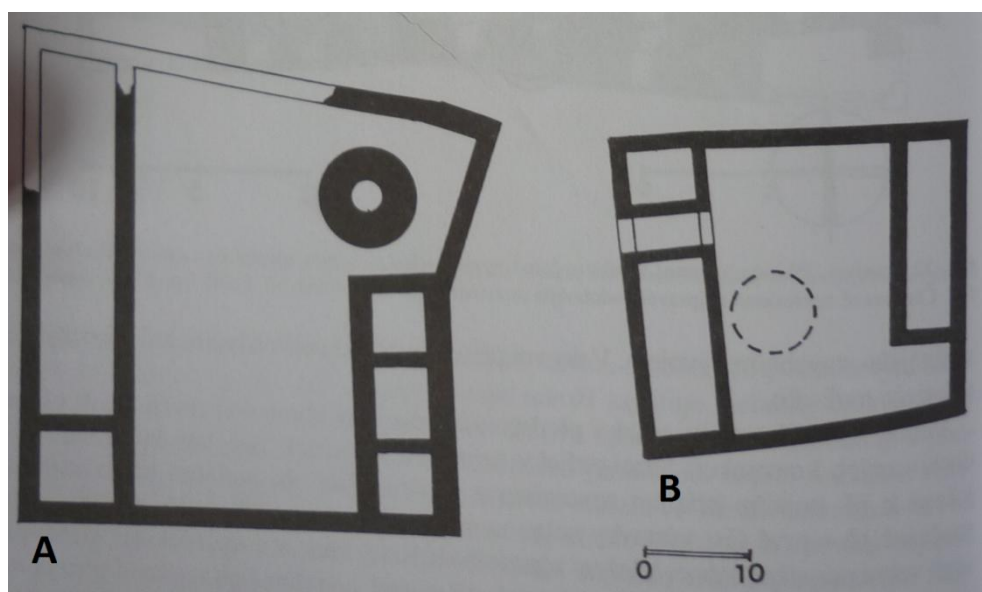
Obr. 59 – Dnešní podoba hradu v Protivíně, pohled od severovýchodu (*foto autor*).

Obr. 60 – Půdorys suterénu zámku v Protivíně. Černě je vyznačeno gotické zdivo podle J. Muka (*převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 62*).

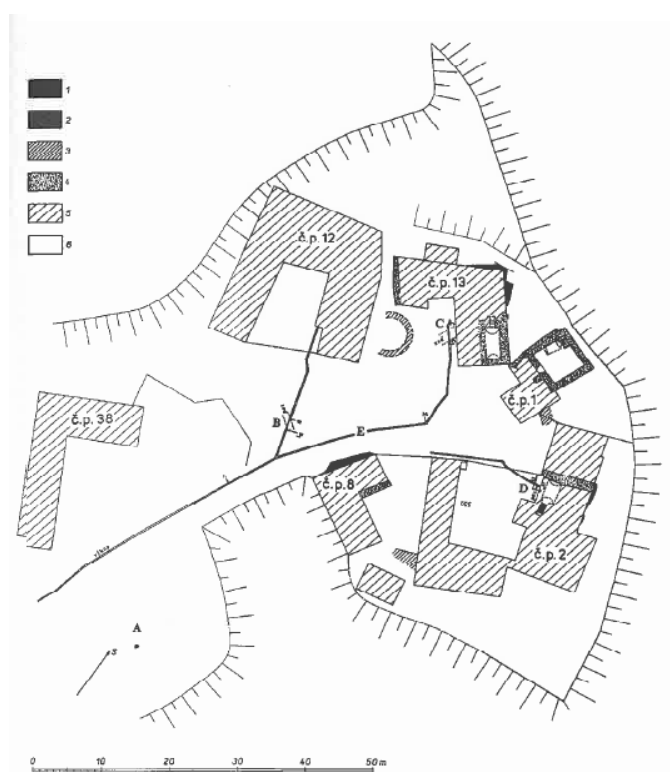
Obr. 61 – Půdorys přízemí zámku v Protivíně. Černě je vyznačeno gotické zdivo podle J. Muka (převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 63).

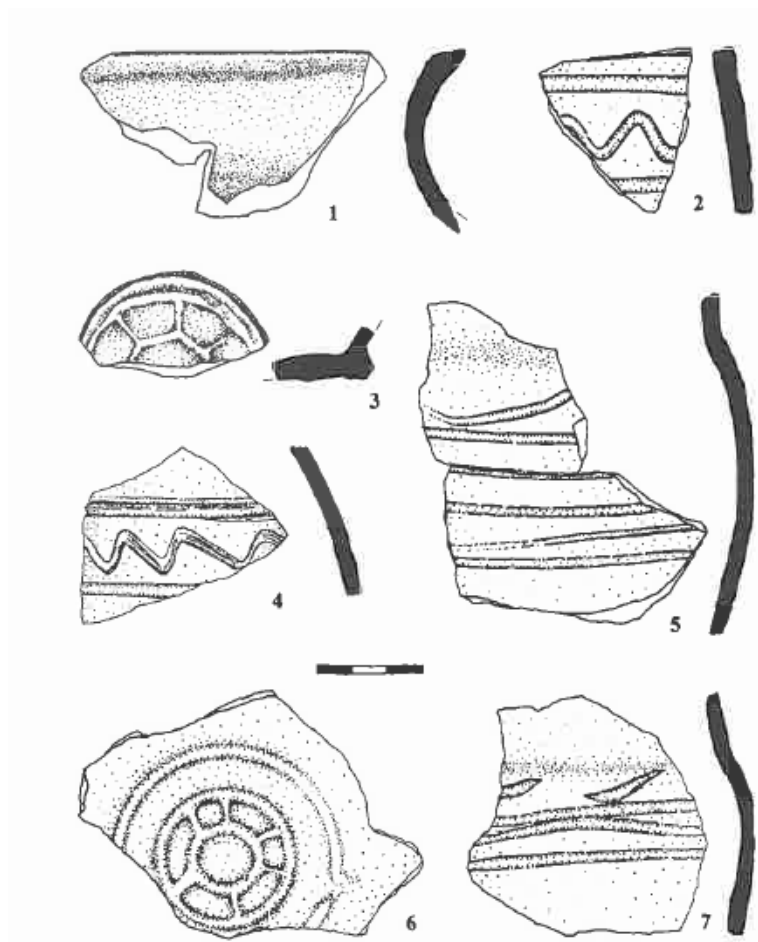
Obr. 62 – Srovnání půdorysu hradu A – v Poděbradech, B – v Protivíně (převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 64).

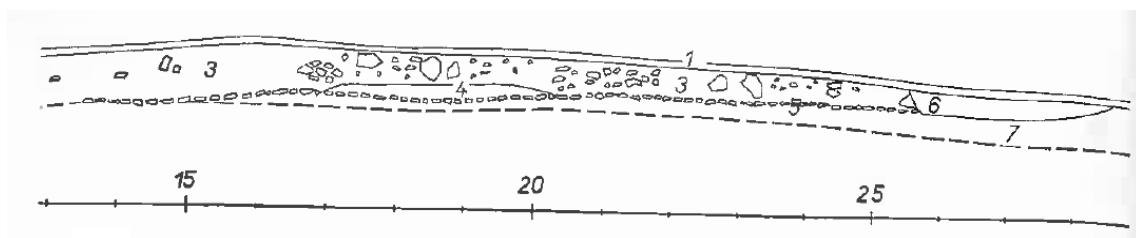
Obr. 63 – Pohled na hrad Újezdec od jihovýchodu ve 40. letech 19. století. Rytina P. Röhricha nejspíše podle kresby F. A. Hebera (převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 167).

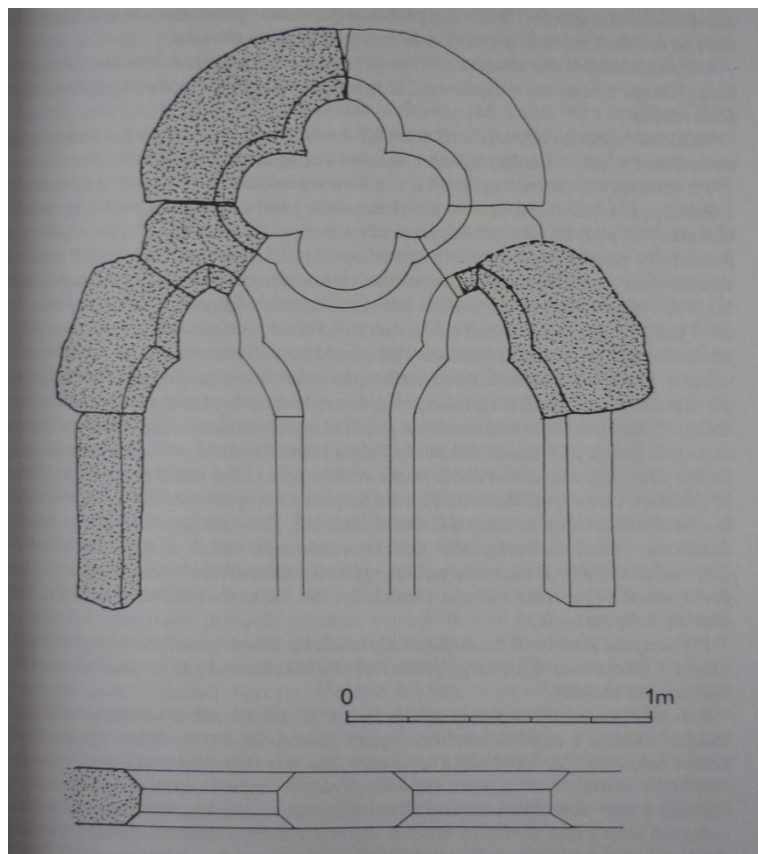
Obr. 64 – Újezdec, situace zástavby na místě hradu s vynesáním výkopu pro telekomunikační kabel. 1- středověké zdivo, 2 – stratigraficky mladší středověké zdivo, 3 – zdivo pod úrovní terénu, 4 – silnější zdivo současných domů, 5 – stávající zástavba, 6 – suterén (převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 339).

Obr. 65 – Újezdec, výběr keramických nálezů ze 13. století. Kresba J. Jiřík (převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 341).

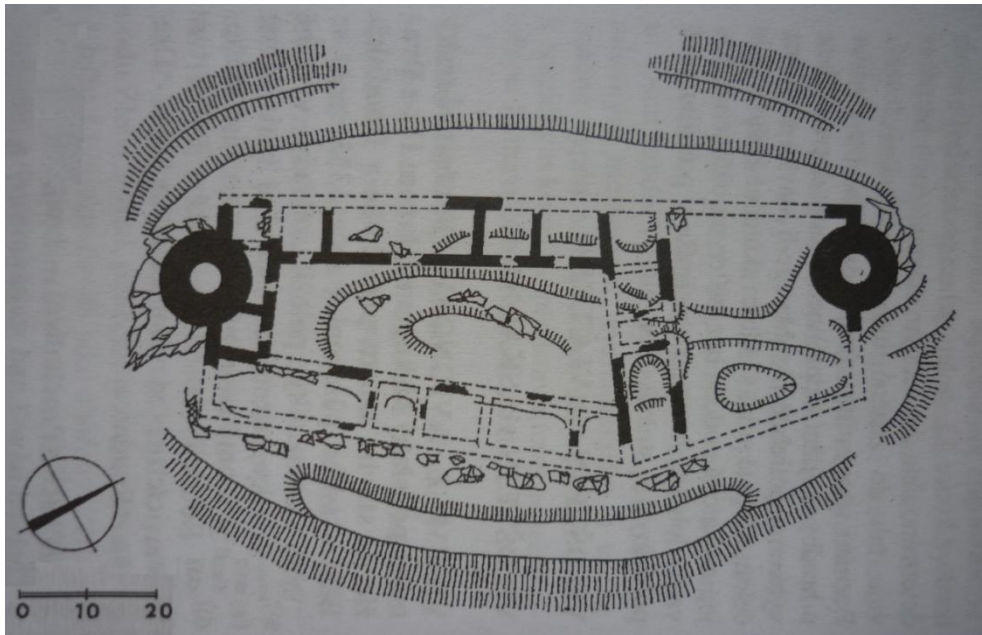
Obr. 66 – Újezdec, profil středověké komunikace v areálu hradu. 1 – drn, 3 – světlá písčito-jílová, 4 – černá propálená s drobnými kousky mazanice, 5 – dlažba, 6 – zasypané recentní hnojiště, 7 – písek (převzato z Durdík – Fröhlich 2006, 340).

Obr. 60 – Újezdec, rekonstrukce kružbového okna na základě nalezených částí ostění
(převzato z Durdík – Kašička – Nechvátal 1995, 71).

Obr. 68 – Vrch Osule, na kterém se rozkládal hrad Vitějovice (foto autor).

Obr. 69 – Půdorys hradu Vitějovice (převzato z Durdík 2005, 310).

Obr. 70 – Vitějovice, okrouhlá věž stojící na jihozápadní části dispozice, pohled od severu (foto autor).

Obr. 71 – Jihovýchodní část dispozice Vitějovic. Na obrázku je patrná okrouhlá věž i části hradních paláců (*foto autor*).

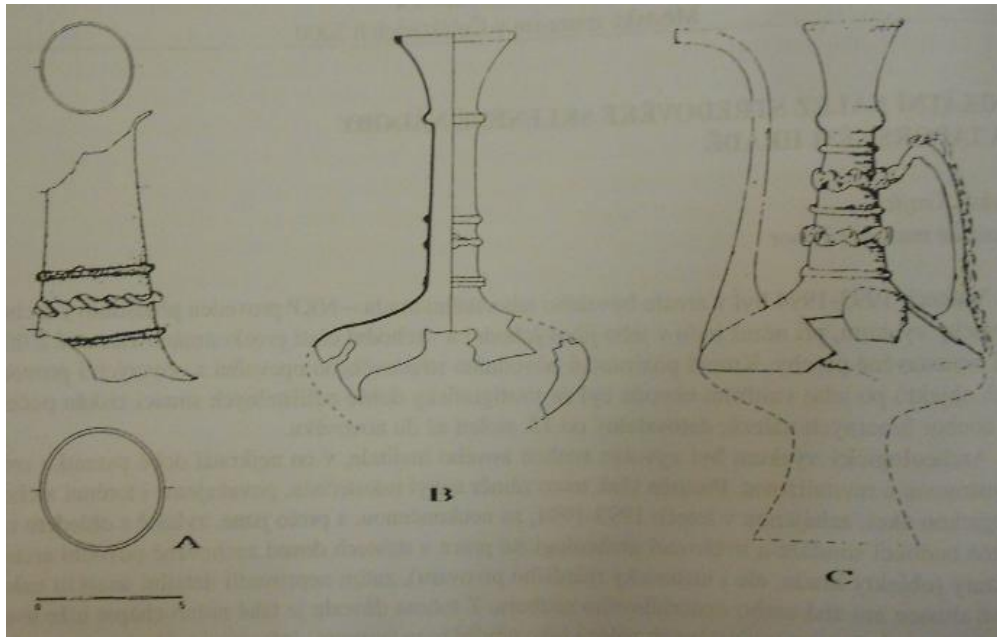
Obr. 72 – Vitějovice, rovné koruny zdí svědčí o zastavení stavebních prací v úrovni prvního patra (*foto autor*).

Obr. 73 – Vitějovice, připravený stavební materiál uvnitř dispozice hradu (foto autor).

Obr. 74 – Zlomky láhve z čirého skla nalezené při archeologickém výzkumu tábořského hradu v roce 1993 (převzato z *Krajíc 2007, 368*).

Obr. 75 – Srovnání lahve a konvice z bezbarvého skla s kobaltovou výzdobou. A: Tábor – hrad; B: láhev z Norimberku; C: konvice z Brna (*převzato z Krajíc 2000, 110*).

Obr. 76 – Gotický kachel se zobrazením sv. Václava z hradu v Písku (*převzato z Simota – Jiřík 2009, 923*).

Obr. 77 – Dlaždice typu 109 patří k nejčastějším nálezům z píseckého hradu (převzato z *Fröhlich 2006b*, 879).

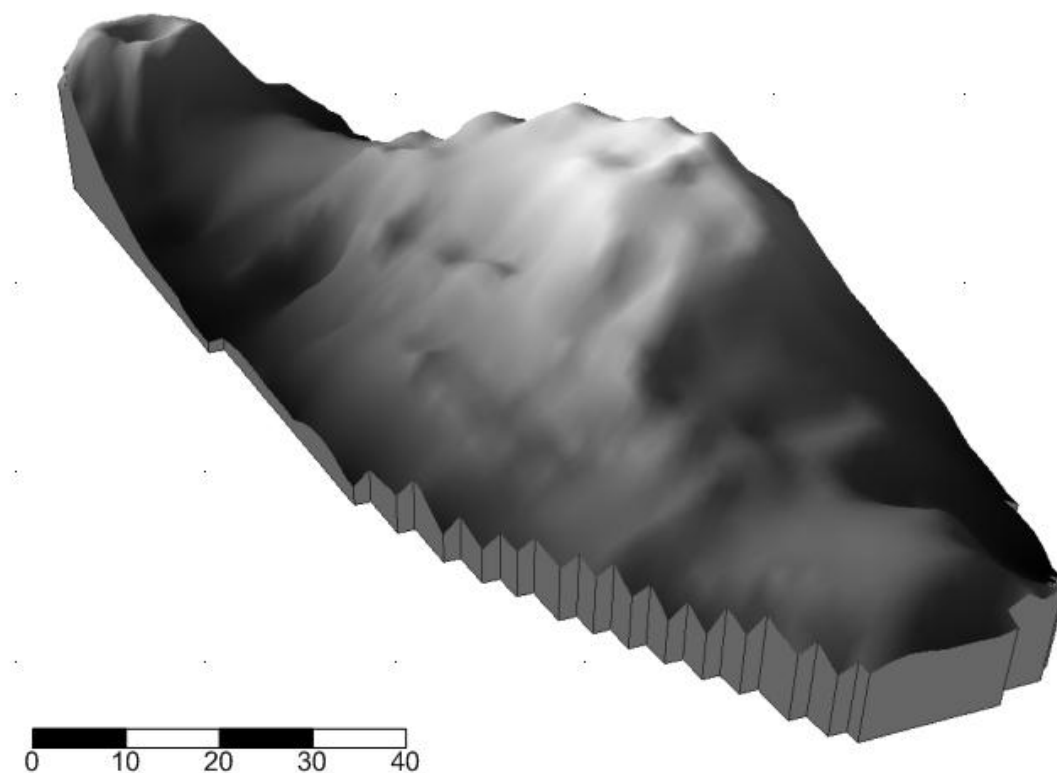
Obr. 78 – Dlaždice typu 99 znázorňuje lva kombinovaného s polopastavou bojovníka. Totožné dlaždice známe z hradu v Písku i hradu Zvíkova (převzato z *Fröhlich 2006b*, 888).

Obr. 79 – Uherský dukát císaře Zikmunda Lucemburského nalezený na hradě Orlick nad Vltavou při archeologickém výzkumu v roce 1998 (převzato z Beneš – Militký 2005, 164).

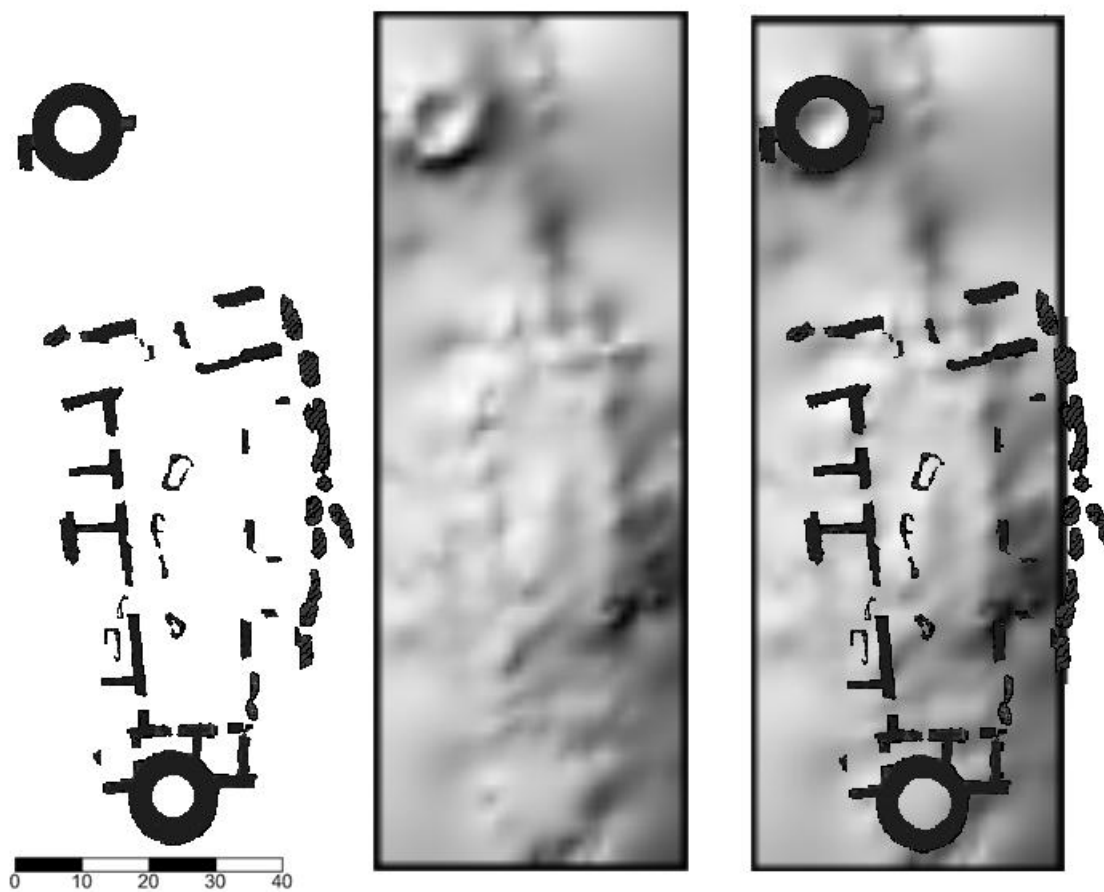
Obr. 80 – Rozsah českého státu za vlády Přemysla Otakara II. (převzato z Kuthan 1975, 17).

Obr. 81 – Vitějovice, digitální model terénu zhotovený pomocí programu Surfer demo 11 na základě dat naměřených totální stanicí. Pohled od jihu (*zhotovil autor*).

Obr. 82 – Vitějovice, digitální model terénu zhotovený pomocí programu Surfer demo 11 na základě dat naměřených totální stanicí. Pohled shora (*zhotovil autor*).

Obr. 82 – Vitějovice, digitální model terénu doplnění o zakreslené zdivo podle J. Anderleho a V. Švábka (*srovnání autor*).